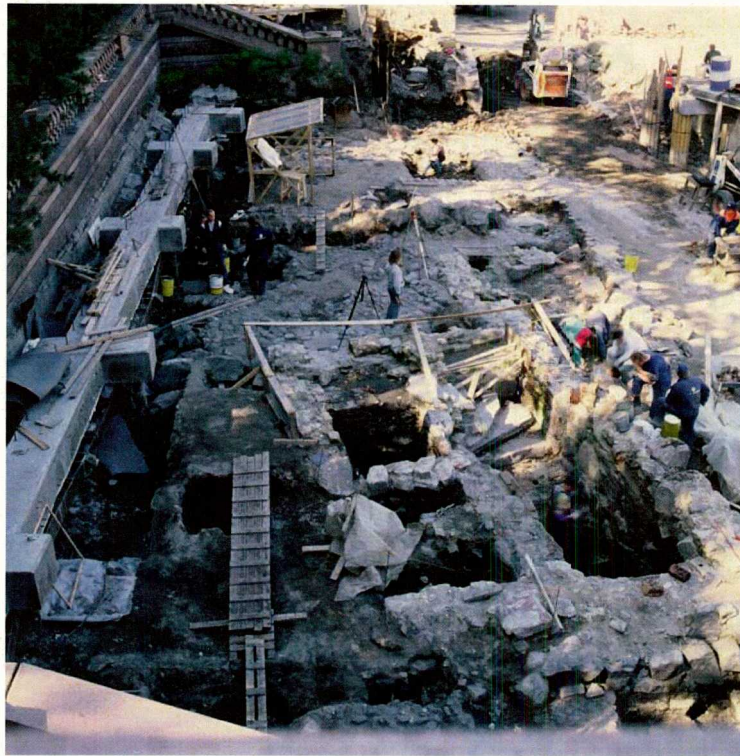

TURKU II/2/3

Rettigin tontti / nykyinen Aboa Vetus –museon alue

Kaupunkiarkeologinen kaivaus

24.1.1994-3.4.1995

FM Minna Sartes
Museovirasto / Rakennushistorian osasto
Matti Koivurinnan säätiö /
Aboa Vetus & Ars Nova –museo

FM Hannele Lehtonen
Matti Koivurinnan säätiö /
Aboa Vetus & Ars Nova -museo

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT:

Tutkimuskohde: Rettigin palatsin tontin eli nykyisen Aboa Vetus -museon alueen arkeologinen kaivaus

Kaupunki ja kaupunginosa: Turku, kaupunginosa II, kortteli 2, tontti 3

Tutkimuksen laji: Kaupunkiarkeologinen kaivaus

Kohteen ajoitus: 1300-luvulta palatsin rakentamiseen asti eli vuoteen 1928

Peruskarttalehti: 104312

Peruskoordinaatit: 6705038 / 1570286

Yhtenäiskoordinaatit: 6713681 / 3240180

Maanomistaja: Kiinteistöosakeyhtiö Turun taidepalatsi / Matti Koivurinnan säätiö

Tutkimuslaitos: Museovirasto

Kaivauksen johtaja: FM Minna Sartes

Kenttätyöaika: 24.1.1994-3.4.1995

Tutkitun alueen laajuus: noin 800 m²

Tutkimuksen kustantaja: Matti Koivurinnan säätiö

Löydöt: KM 95032:1-12404

Valokuvat: Mustavalkokuvat 125543:1-2058
Diakuvat 125544:1-94

Aikaisemmat tutkimukset: **Havaintoja tontilta:**
Rinne 1880-l., Tallgren 1800-l., Rinne 1882, Valonen 1882, Rinne 1900, Rinne 1901, Hammarin 1901, Rinne 1903, Rinne / Nyström 1905, Rinne & Tallgren 1905-1906, Tallgren 1906, Rinne 1907, Rinne 1909, Rinne 1928, Valonen 1952-1953, Mattila 1963, Turun Maakuntamuseo 1964, Koivunen 1968, Kajjala & Laitinen 1969

Kaivaukset ja valvonnat:
Brusila 1992. Valvonta ja kaivaus Rettigin palatsin itäpuolella. (Ei raporttia.)
Asplund 1992. Turku, Rettigin tontti (II/1/3). Rakennustyömaan arkeologinen seuranta 14-29.10.1992. Turun Maakuntamuseo.
Mikkonen-Hirvonen, Satu 1993. Turku, Rettigin tontti II/1/3. Arkeologiset tutkimukset 1993 – Valvonta ja seurantatyömaa 2.7.-30.8.1993 ja tarkastuskäynnit 31.8.-12.11.1993. Turun Maakuntamuseo.

Aikaisemmat löydöt: KM 3942:1-8, KM 4032:1-60, KM 4034:1-147, KM 4660, TMM 12529=13044, TMM 14681:1-2556a, 2601-2844, TMM 14647:1-52, TMM 16175:1-28, TMM16318, TMM 16921:1-65, TMM 21074:1-534, TMM 21120:1-15, TMM 21125:1-226, TMM 21184:1-26

Myöhemmin tehdyt tutkimukset ja löydöt: **Muuritutkimus Ky 2005.** KM 2005009:1-340
Muuritutkimus Ky 2006. KM 2006082:1-110
Muuritutkimus Ky 2007. KM 2007069:1-61

Raportissa käytetyt julkaistut lähteet: *Aboa Vetus & Ars Nova Magazine No.1*

Bahne, Eric 1950. *P.C.Rettig ja kumpp. Suomen tupakkateollisuuden vaiheita.* Muistojulkaisu P.C. Rettig ja kumpp:in täyttäessä 100 vuotta joulukuun 10. päivänä 1945. Turku.

von Bonsdorff, Carl 1889. *Åbo stads historia under sjuttonde seklet. Bidrag till Åbo stads historia. Finlands medeltidsurkunder II, 1915. Finlands medeltidsurkunder III, 1921. Finlands medeltidsurkunder V, 1928.*

Haggrén, Georg 1999. Medieval Glass Finds from Turku, especially from the Aboa Vetus Excavations. *The Medieval Town in the Baltic: Hanseatic History and Archaeology.* Tartu. s. 65-73.

Jokela, Sanna 2005a. Nahkalöytöjä Luostarikorttelista. Poimintoja Aboa Vetus –museon vanhimmista kerroksista. *SKAS 1/2005 s. 6-11.*

Jokela, Sanna 2005b. Koristeita ja kiinnikkeitä – nappeja Aboa Vetusen kaivauksilta *Mustaa valkoisella – Ystäväkirja arkeologian lehtori Kristiina Korkeakoski-Väisäselle.* Turun yliopisto. Arkeologia. Vantaa. s. 64-66.

Junger, Högne 1995. Lisävaloa ajoituksiin. *Aboa Vetus & Ars Nova magazine no. 1.* Helsinki.

Kallioinen, Mika 1994. *Yhteisöstä säädyksi. Turun porvariston synty, rakenne ja yhteiskunnallinen asema keskiajalla.* Turun yliopisto.

Kuujo, Erkki 1981. *Turun kaupungin historia 1366-1521.* Turku.

Laakso, Veikko 1980. *Turun kaupungin historia 1918-1970.* Turku.

Maliniemi, Juva & Pirinen (toim.) 1955. Novella plantatio. Suomen kirkkohistoriallisen seuran juhla- ja muistokirja Suomen kirkon juhlavuotena 1955. *Suomen kirkkohistoriallinen seura 56.* Helsinki.

Nikula, Oscar 1987. *Turun kaupungin historia 1521-1600.* Turku.

Pirinen, Kauko 1956. Turun tuomiokapituli keskiajan lopulla. *Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia.* Forssa.

Ranta, Raimo 1975. *Turun kaupungin historia 1600-1721.* Turku.

Registrum ecclesiae Aboensis eller Åbo domkyrkas svartbok med tillägg ur skoklosters codex Aboensis. 1890.

Rinne, Juhani 1952. *Turun tuomiokirkko keskiaikana.* Turku.

Ruuth, J.W. 1909. *Åbo stads historia under medeltiden och 1500-talet.* Åbo.

Sartes, Minna 2003. Rettigin palatsin tontista tuli Aboa Vetus –museo. *Kaupunkia pintaa syvemmältä – Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan. AMAF IX.* Toim. Liisa Seppänen. Turku. s. 77-86.

Raportissa käytetyt
julkaisemattomat lähteet:

Uotila, Kari 1997. Turku unionin aikana. *Turku ja Kalmarin unioni 1397-1521 – Pohjolan suurvalta ja heräävä leijona. Näyttelyluettelo. Turun Maakuntamuseon näyttelyesite 24.*

Uotila, Kari & Sartes, Minna 2000. Medieval Turku – the Lost City. A project trying to reconstruct a medieval town in Finland. *Virtual Reality in Archaeology.* Ed. Juan A. Barcelo, Maurizio Forte and Donald H. Sanders. BAR International Series 843. s. 219-223.

Uotila, Kari 2003. Kivitaloja keskiajan Turussa. *Kaupunkia pintaa syvemmältä – Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan. AMAF IX.* Toim. Liisa Seppänen. Turku. s. 121-134.

Uotila, Kari 2005. Muuratut talot keskiajan Turussa. *Mustaa valkoisella – Ystäväkirja arkeologian lehtori Kristiina Korkeakoski-Väisäselle.* Turun yliopisto. Arkeologia. Vantaa. s. 351-353.

Uotila, Kari 2007. Aboa Vetus –museon kivirakennusten tutkimukset v. 2002-2006. *SKAS 2/2007.* s. 18-27.

Zetterberg, Pentti 2003. Dendrokronologisesti ajoitetut puulöydöt keskiajan tietoaarkistona. *Kaupunkia pintaa syvemmältä – arkeologisia näkökulmia Turun historiaan. Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IX.* Turku.

Asplund, Henrik 1992. Turku, Rettigin tontti (II/1/3). Rakennustyömaan arkeologinen seuranta 14.-29.10.1992. TMM arkisto.

Järvelä, Leena 1994. Palatsin alueen vaiheita isonvihan ajoilta 1712-1721 Turun paloon v. 1827. Luostarikorntelin jokirannan ”Åkantenin” asukkaita 1700-luvulla ja 1800-luvun alussa. Matti Koivurinnan säätio. Aboa Vetus –museon arkisto.

Kanerva, Mirja 1995. Aboa Vetus & Ars Nova rakennuskonservoinnin loppuraportti ajalta 9.8.1994-31.12.1995. Aboa Vetus –museon arkisto.

Lehto, Sari 1995. Aboa Vetus –museo. Kellari K94:8 tutkimusraportti. Praktikum harjoitteluraportti. Arkeologia. Turun yliopisto.

Lehtonen, Hannele 1995. Aboa Vetus –museo. Raportti kellarista K92:5. Praktikum harjoitteluraportti. Arkeologia. Turun yliopisto.

Lehtonen, Hannele 1995. Aboa Vetus –museo. Raportti kellarista K95:21. Praktikum harjoitteluraportti. Arkeologia. Turun yliopisto.

Majantie, Kirsi 1996. Aboa Vetus –museo. Raportti kellarista K94:11. Praktikum harjoitteluraportti. Arkeologia. Turun yliopisto.

Mikkonen-Hirvonen, Satu 1993. Turku, Rettigin tontti II/1/3. Arkeologiset tutkimukset 1993. Valvonta ja seurantatyömaa 2.7.-30.8.1993. Tarkastuskäynnit 31.8.-12.11.1993. TMM arkisto.

Tulkki, Carita 1995. Aboa Vetus –museo. Kellari K94:10. Praktikum harjoitteluraportti. Arkeologia. Turun yliopisto.

Uotila, Kari 1995. Aboa Vetus –museo. Muuritutkimukset 15.5.1995. Aboa Vetus –museon arkisto.

Uotila, Kari 2003. Luostarikorttelin kivitalot ja raatihuoneen alue. Käsikirjoitus. Aboa Vetus –museon arkisto.

Vahe, Juha 1994. Rettigin tontin ihmisiä Ruotsin suurvaltakaudella. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Zetterberg, Pentti 1995. Dendrokronologiset tutkimukset Aboa Vetus –kaivauksella. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus -museon arkisto.

Zetterberg, Pentti 1999. Turun Aboa Vetus –kaivauksen puulöytöjen iänmääritys, dendrokronologiset ajoitukset FIT4801-FIT4884. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, Ekologian osasto, Dendrokronologian laboratorion ajoitusseleste 162. Joensuu. Aboa Vetus –museon arkisto.

Aboa Vetus bibliografia:

Julkaisut:

1300-luvun talonpoikaiselämää Turussa. *Perinnettä tutkimassa 1*. Turku.

Aarras-Saari, Ritva, Edgren, Helena, Edgren, Torsten, Hanste, Tuulikki, Juutinen, Juha & Probst, Ilpo 2005. *Kauan sitten. Matka Suomen historiaan*. Porvoo.

Aboa Vetus & Ars Novan opetuspaketti 1997. Turku

Ainasoja, Mika 2003. Liitupiiput ajoittajina ja yhteiskunnan peilaajina. *Kaupunkia pintaa syvemältä – arkeologisia näkökulmia Turun historiaan. Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IX*. Turku.

Haggrén, Georg 1997. Lasin kimallusta unioniajan kaupunkitalossa. *Turku ja Kalmarin unioni 1397-1521 – Pohjolan suurvalta ja herävä leijona. Näyttelyluettelo. Turun Maakuntamuseon näyttelyesite 24*.

Haggrén, Georg 1999. *Skål! – sirpaleita keskiajalta*. Turku.

Haggrén, Georg 1999. Medieval Glass Finds from Turku, especially from the Aboa Vetus Excavations. *The Medieval Town in the Baltic: Hanseatic History and Archaeology*. Tartu.

Haggrén, Georg 2003. Sirpaleita Hansan kulttuuripiiristä. *Kaupunkia pintaa syvemältä – arkeologisia näkökulmia Turun historiaan. Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IX*. Turku.

Hakanpää, Päivi 1995. Esinelöydöt ja esineiden konservointi. *Aboa Vetus & Ars Nova magazine no. 1*. Helsinki.

Harjula, Janne & Jokela, Sanna 2003. Linkoja, kenkiä ja muita kahden kaivauksen nahkalöytöjä. *Kaupunkia pintaa syvemältä – arkeologisia näkökulmia Turun historiaan. Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IX*. Turku.

Harjula, Janne 2005. Sheaths, scabbards and grip coverings. The use of leather for portable personal objects in the 14th-16th century Turku. *Archaeologia Medii Aevi Finlandiae X*. Saarijärvi.

Harjula, Janne 2008. Before the heels. Footwear and shoemaking in Turku in the middle ages and at the beginning

of the early modern period. *Archaeologia Medii Aevi Finlandiae XV*. Saarijärvi.

Hautio, Minna (toim.) 1998. Koulun ja museon ystävyysraportti Aboa Vetus & Ars Nova –museoiden ja seitsemän Turun alueen koulun perinneluokkatoiminnasta. *Perinnettä tutkimassa* 3. Turku.

Hiekkanen, Markus 1995. Aboa Vetus – kauppiaskortteli ja sen asukkaat. *Aboa Vetus & Ars Nova magazine no. 1*. Helsinki.

Hilska, Sari 1995. Palatsi muurin suojissa. *Aboa Vetus & Ars Nova magazine no. 1*. Helsinki.

Jokela, Sanna 2005. Nahkalöytöjä Luostarikorttelista. Poimintoja Aboa Vetus –museon vanhimmista kerroksista. *SKAS 1/2005*.

Jokela, Sanna 2005. Koristeita ja kiinnikkeitä – nappeja Aboa Vetuksen kaivauksilta. *Mustaa valkoisella – Ystäväkirja arkeologian lehtori Kristiina Korkeakoski-Väisäselle*. Turun yliopisto. Arkeologia. Vantaa.

Junger, Högne 1995. Lisävaloa ajoituksiin. *Aboa Vetus & Ars Nova magazine no. 1*. Helsinki.

Junnila, Anssi 1995. Turun muinaiset hyönteiset ja muut niveljalkaiset. *Aboa Vetus & Ars Nova magazine no. 1*. Helsinki.

Kanerva, Mirja 1995. Aboa Vetus & Ars Nova rakennuskonservoinnin loppuraportti ajalta 9.8.1994–31.12.1995. Aboa Vetus –museon arkisto.

Kanerva, Mirja 1995. Työtä, jonka jäljet eivät saa näkyä. *Aboa Vetus & Ars Nova magazine no. 1*. Helsinki.

Kyttä, Eeva & Suoja, Kauko 1982. *Vitikkalan suvun juuria*. Vitikkalan suku r.y. Kurikka.

Lehtonen, Hannele 1997. Kaupankäyntiä turuilla ja toreilla unionin aikaan. *Turku ja Kalmarin unioni 1397–1521 – Pohjolan suurvalta ja heräävä leijona. Näyttelyluettelo. Turun Maakuntamuseon näyttelyesite 24*.

Lempiäinen, Terttu 1995. Kasviarkeologi etsii keskiaikaisia tiedonjyviä. *Aboa Vetus & Ars Nova magazine no. 1*. Helsinki.

Lempiäinen, Terttu 2003. Kasviarkeologiaa Aurajoen rannoilla. *Kaupunkia pintaa syvemmältä – arkeologisia näkökulmia Turun historiaan. Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IX*. Turku.

Luoto, Kirsi 2007. Artefacts and enculturation – Examples of toy material from medieval town of Turku. *Hortus novus. Fresh approaches to medieval archaeology in Finland. Archaeologia Medii Aevi Finlandiae XIV*. Saarijärvi.

Majantie, Kirsi 2003. Muotia, mukavuutta ja mielipiteitä. *Kaupunkia pintaa syvemmältä – arkeologisia näkökulmia Turun historiaan. Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IX*. Turku.

Majantie, Kirsi 2007. Kaakelit ja niiden paikallisen valmistuksen alkaminen Turussa. *Ruukkuja ja ruhtinaita*.

Saviastioita ja uunikaakeleita ajalta 1400-1700. Archaeologia Medii Aevi Finlandiae XII.

Majatie, Kirsi (toim.) 2007. Ruukkuja ja ruhtinaita. Saviastioita ja uunikaakeleita ajalta 1400-1700. *Archaeologia Medii Aevi Finlandiae XII.*

Mikkonen-Hirvonen, Satu 1993. Rettigin tontin arkeologisista tutkimuksista. *Arkeologia NYT! 3/93.*

Pihlman, Aki 2007. Katsaus kaupunkiarkeologiseen toimintaan 1990-luvulla. *Arkeologisia tutkimuksia Turussa 1990-luvulla. Turun Maakuntamuseon raportteja 20.*

Poutiainen, Hannu 1995. Tutkimus tuo lihaa luiden ympärille. *Aboa Vetus & Ars Nova magazine no. 1. Helsinki.*

Rinne, Juhani 1952. Turun tuomiokirkko keskiaikana III. Turku.

Sartes, Minna 1995. Arkeologia Aboa Vetuksen kaivauksella. *Aboa Vetus & Ars Nova magazine no. 1. Helsinki.*

Sartes, Minna 1995. Arkeologin työ alkaa siitä, mihin kirjalliset lähteet loppuvat. *Aboa Vetus & Ars Nova magazine no. 1. Helsinki.*

Sartes, Minna & Uotila, Kari 1997. Unioniajan säätötila. *Turku ja Kalmarin unioni 1397-1521 – Pohjolan suurvalta ja heräävä leijona. Näyttelyluettelo. Turun Maakuntamuseon näyttelyesite 24.*

Sartes, Minna 2002. The Aboa Vetus excavation. *Medieval Europe, Basel 2002. vol. 3. Hertingen.*

Sartes, Minna 2003. Rettigin palatsin tontista tuli Aboa Vetus -museo. *Kaupunkia pintaa syvemmältä – arkeologisia näkökulmia Turun historiaan. Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IX. Turku.*

Sipiläinen, Kirsi 2003. Pienoisaseita ja puunukkeja – leikin jäljet arkeologisessa aineistossa. *Kaupunkia pintaa syvemmältä – arkeologisia näkökulmia Turun historiaan. Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IX. Turku.*

Suhonen, Mervi 2007. Medieval cultural layers in dialogue with modern society. Challenges for urban archaeology in Finland (Turku) and Karelia (Vyborg). *Hortus novus. Fresh approaches to medieval archaeology in Finland. Archaeologia Medii Aevi Finlandiae XIV. Saarijärvi.*

Tourunen, Auli 2007. Cattle in medieval and post-medieval Turku. *Hortus novus. Fresh approaches to medieval archaeology in Finland. Archaeologia Medii Aevi Finlandiae XIV. Saarijärvi.*

Tourunen, Auli 2008. Animals in an urban context. A zooarchaeological study of the medieval and post-medieval town of Turku. *Turun yliopiston julkaisuja. Annales Universitatis Turkuensis. Sarja - Ser.B osa - tom. 308. Humaniora.*

Uotila, Kari 1995. Aboa Vetuksen tontilta löydetty kivirakennukset. *Aboa Vetus & Ars Nova magazine no. 1. Helsinki.*

- Uotila, Kari 1995.** Asiantuntijan edessä ei edes kiviseinä vaikene kuin muuri. *Aboa Vetus & Ars Nova magazine no. 1.* Helsinki.
- Uotila, Kari 1997.** Turku unionin aikana. *Turku ja Kalmarin unioni 1397-1521 – Pohjolan suurvalta ja heräävä leijona. Näyttelyluettelo. Turun Maakuntamuseon näyttelyesite 24.*
- Uotila, Kari 1997.** Unionikauppias asui kivitalossa. *Turku ja Kalmarin unioni 1397-1521 – Pohjolan suurvalta ja heräävä leijona. Näyttelyluettelo. Turun Maakuntamuseon näyttelyesite 24.*
- Uotila, Kari & Sartes, Minna 2000.** Medieval Turku – the Lost City. A project trying to reconstruct a medieval town in Finland. *Virtual Reality in Archaeology. BAR International Series 843.*
- Uotila, Kari, Majantie, Kirsi & Tulkki, Carita 2002.** Kokenhus project. *Medieval Europe, Basel 2002. vol. 1.* Hertingen.
- Uotila, Kari 2003.** Kivitaloja keskiajan Turussa. *Kaupunkia pintaa syvemältä – arkeologisia näkökulmia Turun historiaan. Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IX.* Turku.
- Uotila, Kari 2005.** Muuratut talot keskiajan Turussa. *Mustaa valkoisella – Ystäväkirja arkeologian lehtori Kristiina Korkeakoski-Väisäselle.* Turun yliopisto. Arkeologia. Vantaa.
- Uotila, Kari 2007.** Aboa Vetus –museon kivrakennusten tutkimukset v. 2002-2006. *SKAS 2/2007.*
- Valonen, Niilo 1958.** Turun viemärikaivantolöydöistä. *Turun historiallisen museon vuosijulkaisu 20-21, 1956-57.* Turku.
- Vatanen, Isto 2001.** The Archaeologist Files: An approach to the digital contextualization of archaeological finds in user adaptive information systems. *Archaeological Informatics: Pushing the Envelope CAA 2001. BAR International Series 1016.* Oxford.
- Vihervaara, Petteri, Muona, Jyrki & Vuorisalo, Timo 2003.** Sontiaisia, liskokuntikkaita ja konnakuoriaisia – keskiajan selkärangattomat eläimet. *Kaupunkia pintaa syvemältä – arkeologisia näkökulmia Turun historiaan. Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IX.* Turku.
- Vuorela, Irmeli 1995.** Siitepölyhiukkasen kauneus avautuu mikroskoopin alla. *Aboa Vetus & Ars Nova magazine no. 1.* Helsinki.
- Vuorela, Irmeli 2003.** Siitepöly- ja fytoliittianalyysit osana kaupungin asutushistorian tutkimusta. *Kaupunkia pintaa syvemältä – arkeologisia näkökulmia Turun historiaan. Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IX.* Turku.
- Zetterberg, Pentti 1995.** Vuosilustot tuovat tietoa tuhannen vuoden takaa. *Aboa Vetus & Ars Nova magazine no. 1.* Helsinki.
- Zetterberg, Pentti 2003.** Dendrokronologisesti ajoitetut puulöydöt keskiajan tietoarkistona. *Kaupunkia pintaa syvemältä – arkeologisia näkökulmia Turun historiaan.*

Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IX. Turku.

Julkaisemattomat:

Ainasoja, Mika 2001. Liitupiiput Turussa 1600-1800-luvuilla. Pro-gradu tutkielma. Arkeologia. Turun yliopisto.

Ehrstedt, Gunnel 1998. Mitä Aboa Vetuksen kellarit kertovat Turun keskiajasta? Keskiajan kulttuurihistoria. Karjaan suomenkielinen kansalaisopisto.

Ehrstedt, Gunnel 1998. Tupakka – uuden ajan uutuus tulee Turun Luostarikortteliin. Uuden ajan kulttuurihistoria. Karjaan suomenkielinen kansalaisopisto.

Hakala, Heikki 1994. Rettigin palatsin kronikka. Muistoja vuosilta 1928-1980. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus – museon arkisto.

Jaakkola, Marjo 1998. Keskiajan tekstiilit Suomessa. Proseminaaritutkielma. Arkeologia. Turun yliopisto.

Jokela, Sanna 2002. Turun Rettigin tontin eli Aboa Vetus – museon nahkalöydöt. Pro-gradu tutkielma. Arkeologia. Turun yliopisto.

Junger, Högne 1995. MVRO, Aboa Vetus-projekti. Ajoitustuloksia Hel-3620 (puunäyte no 7), 3621 (puunäyte no 8), 3624 (laasti no 19), 3625 (laasti no 32). Högne Junger 3.5.1995. Helsingin yliopiston ajoituslaboratorio.

Järvelä, Leena 1994. Palatsin alueen vaiheita isovihan ajoilta (1712-1721) Turun paloon v. 1827. Luostarikorttelin jokirannan ”Åkantenin” asukkaita 1700-luvulla ja 1800-luvun alussa – turkulaisten suurkauppiaiden ja Turun Akatemian professorien asuinalueita. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Järvinen, Eva-Liisa 2000. Keskiajan ja uuden ajan alun ruokakulttuuri Aboa Vetus –museon arkeologisessa löytöaineistossa. Proseminaaritutkielma. Kulttuurihistoria. Turun yliopisto.

Kallioinen, Mika 1994. Yhteisöstä säädyksi. Turun porvariston synty, rakenne ja yhteiskunnallinen asema keskiajalla. Lisensiaattitutkielma. Suomen historia. Turun yliopisto.

Kanerva, Heli 1997. Aboa Vetus –museon kellarilöytöjen vaikutus aikaisempiin käsityksiin alueen keskiaikaisesta asemakaavasta. Proseminaaritutkielma. Arkeologia. Turun yliopisto.

Kanerva, Mirja 1995. Aboa Vetus & Ars Nova. Rakennuskonservoinnin loppuraportti ajalta 9.8.1994-31.12.1995. Konservointikonsultit, Mirja Kanerva. Helsingin 31.12.1995.

Katajisto, Jenny 2002. Turun kaupunkialueen luuluistimet. Tarkasteltuna osteologiselta ja historialliselta kannalta. Proseminaaritutkielma. Arkeologia. Turun yliopisto.

Klaavu, Pia 1997. Arkeologisen raudan konservointi massakonservoinnin näkökulmasta. Päätötyö. Esine-konservointilinja. Espoon-Vantaan ammattikorkeakoulu.

Konservaattoriosasto.

Koskinen, Mari 2004. Historiallisen ajan luuesineet. Luuesineistä, luumateriaalin työstämisestä, käsityöläisistä ja käsityöläisyydestä Aboa Vetus –museon löytöjen valossa. Pro-gradu tutkielma. Arkeologia. Turun yliopisto.

Kärki, Maija 2003. Allborgin, Bergenin, Lödösen, Trondheimin, Tukholman ja Turun keskiaikaa esittelevät arkeologiset historialliset museot ja niiden arkeologinen tutkimushistoria. Proseminaaritutkielma. Arkeologia. Turun yliopisto.

Lehto, Sari 1995. Aboa Vetus –museo. Kellari K94:8 tutkimusraportti. Praktikum harjoitteluraportti. Arkeologia. Turun yliopisto.

Lehtonen, Hannele 1995. Aboa Vetus –museo. Raportti kellarista K92:5. Praktikum harjoitteluraportti. Arkeologia. Turun yliopisto.

Lehtonen, Hannele 1995. Aboa Vetus –museo. Raportti kellarista K95:21. Praktikum harjoitteluraportti. Arkeologia. Turun yliopisto.

Lehtonen, Hannele 1999. Uusi aika, uuden kujeet? Keskiajan ja uudenajan muutos elämäntavassa Turun Luostarikorttelissa 1400-1600 –luvuilla rakennusarkeologian ja lasi- ja keramiikkalöytöjen kautta tulkittuna. Proseminaaritutkielma. Kulttuurihistoria. Turun yliopisto.

Lempiäinen, Terttu 1995. Rettigin tontin makrofossiilitutkimukset v. 1994-1995. Aboa Vetus – tutkimushanke. Tutkimusraportti. Turun yliopisto, Kasvitieteen osasto, Biologian laitos.

Majantie, Kirsi 1996. Aboa Vetus –museo. Raportti kellarista K94:11. Praktikum harjoitteluraportti. Arkeologia. Turun yliopisto.

Majantie, Kirsi 1997. Kakelungar i Åbo under medeltiden och början av nya tiden. En undersökning i ljuset av utgrävningarna på Aboa Vetus museets område åren 1994-1996. D-uppsats. Medeltidsarkeologi. Lunds Universitet.

Majantie, Kirsi 1998. Kaakeliuunit keskiajan ja uuden ajan alun Turussa – aiheen tarkastelua Aboa Vetus museon vuosien 1994-1996 kaivausten valossa. Laudaturseminariesitelmä. Arkeologia. Turun yliopisto.

Majantie, Kirsi 2001. Ruukuista ruhtinaiden muotokuvaan. Kaakeliuunien käyttöönotto ja levintä Suomessa ennen suurvaltakautta arkeologisen lähdeaineiston valossa. Pro-gradu tutkielma. Arkeologia. Turun yliopisto.

Mäkinen, Suvi 1999. Lasi ja sen valmistus Euroopassa 1300-1500 –luvuilla. Esimerkkinä lasilöytöjä Turusta. Laudaturseminariesitelmä. Arkeologia. Turun yliopisto.

Nurmi, Irmeli 1994. 101 vuotta Rettigin rinteen vaiheita 1827-1928. Turun palosta Rettigin palatsin rakentamiseen. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Pirinen, Laura 2003. Oppia arkeologisen tiedon avulla. Esi- ja

varhaishistorian elävöittäminen kouluopetuksessa. Proseminaaritutkielma. Arkeologia. Turun yliopisto.

Poutiainen, Hannu 1995. Aboa Vetus –kaivausten eläintenluut ja luuesineet. Arkeo-osteologinen analyysi. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Sipiläinen, Kirsi 2002. Turun arkeologiset leulöydöt. Pro gradu tutkielma. Arkeologia. Turun yliopisto.

Tamminen, Maria 1995. Ikkunalasi Aboa Vetus –kaivausten valossa. Proseminaaritutkielma. Arkeologia. Turun yliopisto.

Tourunen, Auli 2002. Koiran elämää. Arkeo-osteologinen analyysi Turun Aboa Vetus –museon kaivauksilta löytyneestä koiran luurangosta. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Tulkki, Carita 1995. Aboa Vetus –museo. Kellari K94:10. Praktikum harjoitteluraportti. Arkeologia. Turun yliopisto.

Uotila, Kari 1995. Aboa Vetus –museo. Muuritutkimukset 15.5.1995. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Uotila, Kari 2003. Luostarikorttelin kivitalot ja raatihuoneen alue. Käsikirjoitus. Aboa Vetus –museon arkisto.

Uotila, Merja 2000. Keskiäikää turkulaisittain. Turun kaupungin historiallisen museon ja Aboa Vetus –museon keskiäikää esittelevät näyttelyt. Proseminaaritutkielma. Museologia. Jyväskylän yliopisto.

Vahe, Juha 1994. Rettigin tontin ihmisiä Ruotsin suurvaltakaudella. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Valkonen, Marjo 1994. Anders Baer ja Anna Carlbohm. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Valkonen, Marjo 1994. Anna-Sofia af Wasaborg. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Valkonen, Marjo 1994. Fredrika Runeberg. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Valkonen, Marjo 1994. Herman Dietrich Spöring nuorempi –turkulainen tutkimusmatkailija. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Valkonen, Marjo 1994. Tapahtumakalenterit: 1600-luku ja 1700-luku. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Valkonen, Marjo 1994. Turun tupakkatehtaiden historiaa 1700-luvulla. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Vasama, Esa 1994. Christian Ferdinanol Melart ja häntä koskevat kuvälähteet. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Vasama, Esa 1994. Elias Ekblom ja häntä koskevat kuvälähteet. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Vasama, Esa 1994. Muita Rettigin tonttiin liittyviä kuvälähteitä 1800-luvulta. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa

Vetus –museon arkisto.

Vasama, Esa 1994. Pyhän Nikolauksen Kilta. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Vasama, Esa 1994. Reinhold Hertzberg ja häntä koskevat kuvalähteet. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Vasama, Esa 1994. Ruotsin valtakunnan kaupungeista. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Vasama, Esa 1994. Saksalaisia sukuja tontilla. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Vasama, Esa 1994. Sukuhistoriaa Plagmanista Vitikkalaan. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Vasama, Esa 1994. Tapahtumakalenteri 1800-luku. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Vasama, Esa 1994. Turun palo 1827. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Vuorela, Irmeli, Grönlund, Tuulikki & Lempiäinen, Terttu 1996. Paleoekologisia tutkimuksia Rettigin tontilta Turusta. Raportti. Geologian tutkimuskeskus, maaperäosasto. Aboa Vetus –museon arkisto.

Vuorela, Irmeli, Grönlund, Tuulikki & Lempiäinen, Terttu 1996. Paleoekologisia tutkimuksia Rettigin tontilta Turusta. Geologian tutkimuskeskus, maaperäosasto. Raportti P34.4.115. Espoo.

Vähäkangas, Ismo 1994. Turun kaupunkikuvan kehitys. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Zetterberg, Pentti 1999. Turun Aboa Vetus –kaivauksen puulöytöjen iänmääritys, dendrokronologiset ajoitukset FIT4801-FIT4884. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, Ekologian osasto, Dendrokronologian laboratorion ajoituseloste 162. Joensuu.

Äikäs, Topi 1999. Kulttuurimaantieteellinen tutkimus kaupunki-imagojen vaikutuksesta urbaaniin maisemaan. Esimerkkeinä Turun ja Oulun tapaukset. Lisensiaattitutkielma. Maantiede. Oulun yliopisto.

Käytetyt lyhenteet:

JMT Jenny-Maria Tallgren

MV Museovirasto

TMM Turun Maakuntamuseo

TKHM Turun kaupungin historiallisen museon vuosikirja

FM Finskt Museum

Kaivauskertomuksen
sivumäärä:

216 sivua + liitteet

Liitteet:

1. Karttaluettelo
2. Kartat
3. Mustavalkokuvaletelo
4. Mustavalkokuvien pinnakkaiset
5. Diakuvaluettelo ja diakuvat
6. Löytöluettelo
7. Näyteluettelo
8. Palatsin itäpuolen kaivausalueen rakenteet

9. Palatsin länsipuolen kaivausalueen rakenteet

Alkuperäisen
kaivauskertomuksen
säilytyspaikka:

Museovirasto, Rakennushistorian osaston arkisto, Helsinki

Kansikuva: Yleiskuva kaivausalueesta 6.7.1994. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 77.)

TIIVISTELMÄ

Turun II kaupunginosan 2. korttelin 3. tontin alueella eli Rettigin palatsin tontilla osoitteessa Itäinen Rantakatu 4-6 tehtiin arkeologisia tutkimuksia palatsin kunnostus- ja muutostöiden yhteydessä vuosina 1992-1995. Vuosina 1992-1993 valvonnan ja kaivaukset suoritti Turun Maakuntamuseo ja vuosina 1994-1995 Museovirasto. Kaivauksia tehtiin 24.1.1994-3.4.1995 välisenä aikana ja tontilta löydettiin lukuisia pääosin keskiaikaan ajoittuvien rakennusten kellaritiloja ja muita rakenteita sekä tuhansia esinelöytöjä. Arkeologinen kaivaus oli siinä mielessä erilainen kuin tavallisesti, koska paikalle rakennettiin samaan aikaan Aboa Vetus – museota. Näin olleen kaikkea ei kaivettu pois, vaan kellarirakenteet ja myös muita esille tulleita rakenteita jätettiin paikoilleen.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	7
2. TONTIN HISTORIAA	9
3. AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	11
4. VUODEN 1994-1995 TUTKIMUKSET	15
4.1. Tutkimuksen taustaa ja lähtökohtia	16
4.2. Arkistolähteiden tutkimus	17
4.3. Kaivaus- ja dokumentointimenetelmät	18
4.3.1. Kaivausmenetelmä.....	18
Kuoppien koordinaatit.....	20
Rakenteet ja niiden sijainti (kuopat).....	21
4.3.2. Kartoitus.....	30
Yleiskartat.....	30
Yksityiskohtakartat.....	31
4.3.3. Valokuvaus.....	31
4.4. Jälkityöt	32
4.4.1. Tietokannat ja niiden käyttö.....	33
4.5. Rakenteet	34
4.5.1. Palatsin itäpuoli.....	34
Kellarit.....	35
<i>Kellari K92:1</i>	35
<i>Kellari K92:2</i>	35
<i>Kellari K92:3</i>	36
<i>Kellari K92:4</i>	36
<i>Kellari K92:5</i>	36
<i>Kellari K92:6</i>	38
<i>Kellarit K92:7 ja K92:8</i>	39
<i>Kellari K94:15</i>	40
<i>Kellari K94:16</i>	40
<i>Kellari K28:3</i>	40
<i>Kellari K28:4</i>	41
Kellareihin tehdyt koekuopat.....	43
<i>Koekuoppa KU1 (itä)</i>	43
<i>Koekuoppa KU2 (itä)</i>	43
Muut kivi- ja tiilirakenteet.....	44
<i>Käsikivet R1 (itä)</i>	44
<i>Kaivo R3 (itä)</i>	45
<i>Kivirakenne R5 (itä)</i>	46
Kiveykset.....	46
<i>Pihakiveys R4 (itä)</i>	46
<i>Pihakiveys R6 (itä)</i>	47
<i>Pihakiveys R7 (itä)</i>	47
<i>Katukiveys R9 (itä)</i>	47
<i>Kiveys R13 (itä)</i>	47
Puurakenteet.....	48
<i>Puurakenne R2 (itä)</i>	48

<i>Puurakenne R8 (itä)</i>	48
<i>Hirsi R10 (itä)</i>	49
<i>Puutyynyri R11 (itä)</i>	49
<i>Kouruhirsi R12 (itä)</i>	50
<i>Hirsiarina R14 (itä)</i>	51
<i>Hirsiarina R15 (itä)</i>	51
<i>Puut R16 (itä), R17 (itä), R18 (itä), R19 (itä), R20 (itä) ja R21 (itä)</i>	51
<i>Hirsiarina R22 (itä)</i>	52
<i>Puut R23 (itä), R24 (itä) ja R25 (itä)</i>	52
<i>Puulankku R26 (itä)</i>	52
4.5.2. Palatsin länsipuoli	53
Kellarit	54
<i>Kellari K93:1</i>	54
<i>Kellari K93:2</i>	55
<i>Kellari K93:3</i>	57
<i>Kellari K93:4</i>	58
<i>Kellari K93:5</i>	60
<i>Huonetila K93:17</i>	61
<i>Käytävä K93:18</i>	62
<i>Tiilimuuri K93:19</i>	63
<i>Kellari K94:6</i>	64
<i>Kellari K94:7</i>	64
<i>Porrashuone K94:8</i>	69
<i>Kellari K94:9</i>	71
<i>Kellari K94:10</i>	72
<i>Porrashuone K94:11</i>	77
<i>Kellari K94:12</i>	79
<i>Kellari K94:13</i>	80
<i>Kellari K94:14</i>	81
<i>Kellari K94:20</i>	82
<i>Kellari K95:21</i>	82
<i>Kellari K95:22</i>	83
<i>Kellari K95:23</i>	84
<i>Kellareihin liittyvät rakenteet</i>	84
Kellareihin tehdyt koekuopat	85
<i>Koekuoppa KU168</i>	85
<i>Koekuoppa KU169</i>	86
<i>Koekuoppa KU170</i>	88
<i>Koekuoppa KU172</i>	89
<i>Koekuoppa KU173</i>	89
Muut kivi- ja tiilirakenteet	90
<i>Kivirakenne R1a</i>	90
<i>Kivimuuri R2</i>	91
<i>Kivirakenne R3a</i>	91
<i>Kivi R4</i>	92
<i>Tiili- ja kivimuuri R5</i>	92
<i>Tiilirakenne R8</i>	92
<i>Kivimuuri R9</i>	92
<i>Kivet R10</i>	94
<i>Pengermuuri R12 ja R13</i>	95
<i>Muuri R17 ja R24</i>	97
<i>Muuri R18</i>	98

<i>Muuri R20</i>	98
<i>Muuri R22</i>	99
<i>Kiviholvi R23</i>	99
<i>Tiilirakenne R26</i>	99
<i>Muuri R33</i>	100
<i>Tiililattia R39</i>	100
<i>Muuri R40</i>	100
<i>Tiilitaso R41</i>	101
<i>Tiilirakenne R45</i>	101
<i>Muuri R46</i>	101
<i>Tiilirakenne R48</i>	101
<i>Kaivo R50</i>	102
<i>Muuri R51</i>	103
<i>Muuri R54</i>	103
<i>Portaat R59</i>	104
<i>Muuri R60</i>	105
<i>Kivirakenne R66</i>	105
<i>Kivi- ja puurakenne R72</i>	105
<i>Kivirakenne R78</i>	106
Kiveykset	107
<i>Mukulakiveys R16</i>	107
<i>Mukulakiveys R19 ja alue, josta kivet puuttuvat R30</i>	107
<i>Katukiveys R21</i>	108
<i>Mukulakiveykset R27 ja R36</i>	109
<i>Auran kylpylän pihakiveys R28</i>	110
<i>Kiveys R47</i>	110
<i>Kiveys R53</i>	110
<i>Kiveys R57</i>	110
<i>Luostarin Jokikadun kiveys R58, R65 ja R67</i>	111
<i>Kiveys R61</i>	112
<i>Kiveys R62</i>	112
<i>Kiveys R70</i>	112
<i>Kiveys R80</i>	113
<i>Kiveys R82</i>	115
<i>Kiveys R83, R84 ja R85</i>	116
<i>Katukiveys R87</i>	116
<i>Lattiakiveys R88</i>	117
<i>Kivilattia R93</i>	117
Puurakenteet	118
<i>Hirsiarina R1b</i>	118
<i>Hirsiarina R3b</i>	118
<i>Puulattia R11</i>	118
<i>Puulattia R25</i>	119
<i>Puutaso R32 ja R63</i>	120
<i>Hirsirakenne R35</i>	121
<i>Puurakenteet R37 ja R38</i>	121
<i>Puurakenne R43</i>	122
<i>Pystypaalut R49</i>	122
<i>Puutaso R52 ja R76</i>	123
<i>Lautoja R55</i>	124
<i>Puurakenne R56</i>	125
<i>Puurakenne R68</i>	125

<i>Hirret R69</i>	128
<i>Puulattia R71</i>	128
<i>Puurakenne R73</i>	129
<i>Puu- ja kivirakenne R74</i>	130
<i>Puulattia R75</i>	131
<i>Puulattia R77</i>	132
<i>Puurakenne R79</i>	133
<i>Puurakenne R81</i>	133
<i>Puurakenne R86</i>	133
<i>Perustushirret R89</i>	134
<i>Puurakenne R90</i>	134
<i>Puurakenne R91</i>	134
<i>Puu- ja kivirakenne R92</i>	135
<i>Lauta R94</i>	135
<i>Perustushirsi R95</i>	135
<i>Puupaalu R96</i>	135
4.6. Maaleikkaukset	136
4.6.1. Palatsin itäpuoleiset maaleikkaukset.....	136
<i>Porrashuoneen K92:5 päällä oleva leikkaus</i>	136
<i>Pihakiveyksen R4 (itä) alla oleva leikkaus</i>	137
<i>Kiveyksien R6(itä) ja R9(itä) välissä oleva leikkaus</i>	137
<i>Rakenteiden R7(itä) ja R8(itä) alla oleva leikkaus</i>	138
4.6.2. Palatsin länsipuoleiset maaleikkaukset.....	138
<i>Palatsin kivijalan alapuolen leikkaus</i>	138
<i>Palatsin porrasmuurin alapuolen leikkaus</i>	139
<i>Palatsin porrasmuurin alinen ja kuopan KU48 leikkaus</i>	139
<i>Kellarin K93:3 kaakkoisseinän ulkopuolella oleva leikkaus</i>	140
<i>Kellarin K94:7 kaakkoisseinän ulkopuolinen leikkaus</i>	141
<i>Kellarin K94:7 kaakkoisseinän ulkopuolen vieressä oleva leikkaus</i>	142
<i>Kellarin K94:7 kaakkoisseinään rajoittuva luode-kaakkoissuuntainen leikkaus</i> ... 142	
<i>Porrashuoneen K94:8 kaakkoismuurin alapuolinen leikkaus</i>	144
<i>Kivimuurin R9 ja porrashuoneen K94:8 koillismuurin alapuolinen leikkaus</i>	145
<i>Kellari K94:9 luoteismuurin luoteispuolinen leikkaus</i>	146
<i>Kellareiden K94:9 ja K94:12 luoteismuurin alla oleva leikkaus</i>	147
<i>Kellarin K94:10 pohjoisnurkan leikkaus</i>	147
<i>Porrashuoneen K94:11 etelänurkassa oleva leikkaus</i>	148
<i>Muurin R13 luoteispuolella oleva leikkaus</i>	148
<i>Kaivon R50 leikkaus</i>	149
<i>Auran kylpylän pihakiveyksen alla oleva leikkaus</i>	149
<i>Luostarin Jokikadun kiveyksen alapuolinen leikkaus</i>	150
<i>Kiveyksen R88 ja puuarinan R89 alla olevat leikkaukset</i>	150
<i>Puurakenteen R73 leikkaus</i>	151
<i>Kuopan KU2 leikkaukset</i>	152
<i>Kuopan KU3 leikkaukset</i>	152
<i>Kuopan KU5 leikkaukset</i>	153
<i>Kuopan KU6 leikkaukset</i>	154
<i>Kuopan KU7 leikkaus</i>	156
<i>Kuopan KU11 leikkaus</i>	156
<i>Kuopan KU12 leikkaus</i>	157
<i>Kuopan KU12 leikkaukset</i>	157
<i>Kuoppien KU12, KU76 ja KU77 leikkaus</i>	158
<i>Kuopan KU13 leikkaus</i>	158

<i>Kuopan KU14 leikkaus</i>	159
<i>Kuopan KU15 leikkaukset</i>	159
<i>Kuoppien KU17, KU19, KU29, KU53 ja KU54 leikkaus</i>	160
<i>Kuopan KU21 leikkaus</i>	162
<i>Kuopan KU26 leikkaukset</i>	162
<i>Kuopan KU32 leikkaus</i>	163
<i>Kuopan KU35 leikkaus</i>	163
<i>Kuoppien KU50, KU51, KU52, KU120, KU118 ja KU121 leikkaus</i>	164
<i>Kuopan KU63 leikkaukset</i>	165
<i>Kuoppien KU66, KU119, KU108 ja KU101 leikkaus</i>	166
<i>Kuoppien KU71, KU74 ja KU75 leikkaukset</i>	167
<i>Kuopan KU79 leikkaus</i>	167
<i>Kuopan KU91 leikkaus</i>	168
<i>Kuopan KU97 leikkaus</i>	168
<i>Kuopan KU105 leikkaus</i>	168
<i>Kuoppien KU105 ja KU137 leikkaus</i>	169
<i>Kuopan KU106 leikkaus</i>	170
<i>Kuopan KU107 leikkaus</i>	170
<i>Kuopan KU111 leikkaus</i>	172
<i>Kuoppien KU115 ja KU83 lounais-koillisuuntainen leikkaus</i>	172
<i>Kuopan KU135 leikkaus</i>	173
<i>Kuoppien KU135 ja KU142 leikkaus</i>	173
<i>Kuoppien KU141, KU139, KU140 ja KU122 leikkaus</i>	174
<i>Kuoppien KU142 ja KU143 leikkaus</i>	175
<i>Kuopan KU143 leikkaus</i>	176
<i>Kuoppien KU156 ja KU165 leikkaus</i>	177
<i>Kuoppien KU161 ja KU115 leikkaus</i>	178
<i>Kuoppien KU163 ja KU96 leikkaus</i>	179
<i>Kuoppien KU165 ja KU158 leikkaus</i>	179
4.7. Esinelöydöt	180
4.7.1. Metalliesineet	182
4.7.2. Lasiesineet	183
4.7.3 Savesta valmistetut esineet.....	184
4.7.4. Puulöydöt.....	185
4.7.5. Tekstiili- ja karvalöydöt.....	186
4.7.6. Nahkalöydöt	186
4.7.7. Kiviesineet.....	187
4.7.8. Meripihkalöydöt	188
4.7.9. Luuesineet ja luulöydöt	188
4.7.10. Muu orgaaninen aines	189
4.7.11. Kuona	189
4.7.12 Löytöaineistosta tehdyt artikkelit ja opinnäytteet.....	190
5. RAKENNUSARKEOLOGISET TUTKIMUKSET	192
6. RAKENNUSKONSERVINTI	194
7. LUONNONTIETEELLISET TUTKIMUKSET	194
8. YHTEENVETOA	196
8.1. Yhteenveto palatsin itäpuolen rakenteista.....	196
8.2. Yhteenveto palatsin länsipuolen rakenteista.....	197
8.3. Yhteenveto maaleikkauksista.....	200

9. LOPUKSI.....201

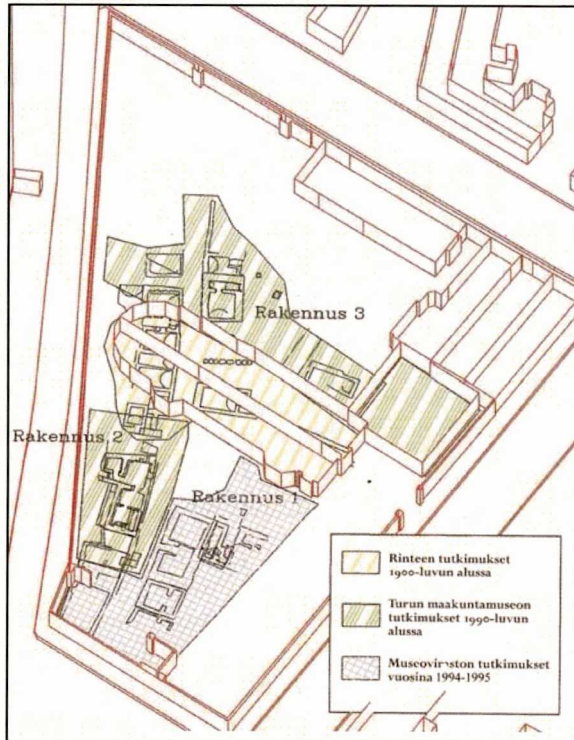
Liitteet:

1. Karttaluettelo
2. Kartat
3. Mustavalkokuvalettelo
4. Mustavalkokuvien pinnakkaiset
5. Diakuvaluettelo ja diakuvat
6. Löytöluettelo
7. Näyteluettelo
8. Palatsin itäpuolen kaivausalueen rakenteet
9. Palatsin länsipuolen kaivausalueen rakenteet

1. JOHDANTO

Turun II kaupunginosan 2. korttelin 3. tontin, joka Turussa tunnetaan Rettigin palatsin tonttina osoitteessa Itäinen Rantakatu 4-6, arkeologiset kaivaukset alkoivat Museoviraston rakennushistorian osaston osalta helmikuussa 1994. Hans von Rettigin vuonna 1928 rakennuttama yksityishuvila, Rettigin palatsi, oli Rettigin suvun omistuksessa ja käytössä aina 1980-luvun alkupuolelle asti. Vuonna 1991 kiinteistö siirtyi Matti Koivurinnan säätiön omistukseen ja säätiö alkoi kunnostaa kiinteistöä taidemuseon käyttöön. Uudistustöihin liittyen Turun Maakuntamuseo suoritti arkeologisen kaivauksen ja valvontaa tontin itäpuolella vuonna 1992 ja kaivauksen tontin länsiosassa vuonna 1993. Kaivauksista löytyi paljon keskiajalle ajoitettavia kivitaloja ja muita rakenteita sekä mielenkiintoista kaupunkiarkeologista aineistoa, joten taidemuseon lisäksi tontille päätettiin rakentaa myös arkeologis-historiallinen museo Aboa Vetus.

Museoviraston kaivaus keskittyi pääosin palatsin länsipuolelle, jonne nykyinen Aboa Vetus -museo sijoittuu. Jotta laajamittainen kaivaminen alueella olisi ollut mahdollista, piti kaivettavan alueen ylä- eli kaakkoislaitaan lyödä teräsponttiseinä ja kiinnittää se ankkureilla viistosti Vartiovuorenmäen kallioon. Aluetta piti myös kaakkoislaidastaan ja keskiosastaan paaluttaa tulevan museon kattorakenteita varten. Näiden töiden yhteydessä päästiin jo alustavasti havainnoimaan kulttuurikerrosten paksuutta, muuta maa-ainesta ja rakenteita, vaikka nämä kaivaustyöt tehtiinkin suurelta osin valvontana. Kun nämä työt oli tehty ja suurten työkoneiden ei enää tarvinnut päästä liikkumaan alueella, voitiin aloittaa varsinainen kaivaus. Aboa Vetus -museon pinta-ala on noin 1200 m², josta Turun Maakuntamuseon vuonna 1993 kaivama osuus oli noin 400 m². Vuonna 1994 kaivettiin siis noin 800 m² (kuva 1). Kaivauksen työjärjestykseen vaikuttivat museon rakennustyöt, joita suoritettiin samaan aikaan kaivamisen kanssa. Kaivauksen keskeisimpänä haasteena olikin päättää, mihin kaivaminen missäkin kohdassa lopetetaan, mitä tutkitaan ja mitä jätetään tutkimatta yleisön nähtäväksi. Lähtökohtana oli, että museoon pitää saada syntymään luonnollinen kulkureitti kaivausalueen halki niin, että kiinteisiin muinaisjäänneksiin pääsee tutustumaan samalla kun yleisön kulku sujuu joustavasti ja muinaisjäänneiden kuluminen ennaltaehkäistään.

Kuva 1. Juhani Rinteen, Turun Maakuntamuseon ja Museoviraston suorittamat kaivaukset Rettigin palatsin tontilla 1900-luvulla. (Sartes 2003, 78.)

Tässä raportissa keskitytään pääasiassa palatsin länsipuolen ja siellä erityisesti Auran kylpylaitoksen rakennusten kaakkoispuolella olevaan alueeseen (kuvassa 1 rakennus 1). Turun Maakuntamuseo oli kaivanut vuonna 1993 Auran kylpylaitoksen rauniot ja osaa pihakiveystä esille (kuvassa 1 rakennus 2) (ks. Satu Mikkonen-Hirvosen raportti kaivauksista 1993). Raportissa käydään läpi osittain myös Turun Maakuntamuseon vuonna 1992 ja 1993 kaivat kellarit (kellarit K92 ja K93; kuvassa 1 rakennukset 2 ja 3), koska osasta Maakuntamuseon tekemistä tutkimuksista ei ole raportteja, ja osa rakenteista kaivettiin kokonaisuudessaan esiin vasta tämän raportoitavan kaivauksen aikana.

Hankkeen tutkimusjohtajana toimi Museoviraston tutkija FT Markus Hiekkänen. FM Minna Sartes toimi kaivauksen kenttätöiden johtajana ja sai runsaasti korvaamatonta apua muuritutkimukset suorittaneelta dosentti Kari Uotilalta. Kaivauksen muu henkilökunta on kerrottu luvussa 4. *Vuoden 1994-1995 tutkimukset*. Kaivauksen ja tutkimuksen kustansi rakennuttaja eli Matti Koivurinnan säätiö muinaismuistolain 15. pykälän mukaisesti.

2. TONTIN HISTORIAA

Turku II/1/3 tontin historiasta on kirjallisia lähteitä keskiajalta saakka. Tontti on osa keskiaikaista Luostarikortteliä, josta tunnetaan yksitoista porvareille kuulunutta taloa. Luostarikortteli ulottui Suurtorilta etelään Kaskenmäellä sijaitsevan Pyhän Olavin dominikaanikonventille asti. Lännessä alue rajoittui Aurajokeen ja idässä Vartiovuoreen. (Nikula 1987, 99.) Aluetta halkoi kolme keskiaikaista katua: Aurajoen rantaa myötäilevä Luostarin jokikatu, nykyisen Hämeenkadun kohdalla kulkeva Luostarin yläkatu ja näiden kahden kadun välissä oleva Luostarin välikatu. Nämä kaikki kolme katulinjaa kulkevat pohjois-eteläsuuntaisesti. Keskiaikaiset kadut olivat leveydeltään ainoastaan noin 3-4 metriä ja katujen varsilla molemmin puolin oli kaksi- tai kolmikerroksisia kivitaloja vierä vieressä. (Uotila 1997, 107-108.) Keskiajalla tonttien koot olivat varsin pieniä ja niiden rajat olivat usein epäsäännölliset. Asuinrakennus sijaitsi tontin kadunpuoleisella reunalla. Luostarikortteliin tiedetään rakennetun jo 1300-luvun lopulla kivitaloja. Kuitenkin suurin osa korttelin kivitaloista on rakennettu 1400-luvun alkupuolella. (Uotila 1997, 107; Zetterberg 1995, 8-9; ks. myös Uotila 1995, Aboa Vetus –museon muuritutkimukset.) Tontilla sijaitsivat myös puusta rakennetut varasto- ja karjasuojat, sekä yrtti- ja kasvimaat. Kauppiaille oli lisäksi jokirannassa kauppa-aittoja. (Kuujo 1981, 176.)

Korttelin tonttien omistussuhteista keskiajalla on säilynyt vain vähän tietoa, koska alueen asukkaat eivät juurikaan myyneet tai lahjoittaneet tonttejaan. Tonteista ei siis ole säilynyt tietoja esimerkiksi tuomiokirkon mustassa kirjassa, jonne merkittiin kaikki kirkolle lahjoitetut tontit. (Kuujo 1981, 194.) 1400-luvulta on säilynyt kolme mainintaa taloista, jotka ovat voineet sijaita nykyisellä Turku II/1/3 tontilla. Luostarin tuntumassa oli Gertrud Thor Långintytär Loukinaisen vuonna 1416 tuomiokirkolle lahjoittama talo. Se sijaitsi ”lähinnä luostaria” ja siitä tuli ns. prependatalo. Vuonna 1488 Laurens miekanhioja myi luostarin lähellä olevan talonsa Bengt Laurenssonille ja muutti Santiago de Compostelaan. (Kallioinen 1994, 238-241; REA 365.) Vuonna 1486 Birgitta Jopintytär lahjoitti luostarin alemmalla kadulla luostarikorttelissa sijainneen talonsa birgittalaisluostarille (FMU 4115).

1500-luvulla Luostarikortteli oli kaupungin arvokkainta osaa. Siellä asuivat kaupparvarit ja pormestarit, ja osa tonteista oli aatelissukujen omistuksessa. 1500-luvun lopulla talojen määrä korttelissa oli noin 145 ja niistä 65 oli vuokratontilla. (Nikula 1987, 99-100.) Vuoden

1546 tulipalon jälkeen prebendatalot siirtyivät porvaristolle, mikä elvytti kaupungin elinkeinoelämää. Uusia taloja luostarin entisille maille rakennettiin erityisesti vuosina 1545-1553. 1550-luvun alkuun mennessä luostarikorttelin tonttialueet olivat täysin rakennettuja. (Pirinen 1955, 23, 36-38.) 1500-luvun ajalta tontin alueen asukkaista tunnetaan muutama. Isokyrön kirkkoherra Jacob Sigfridinpoika Geet omisti 1560-luvulla tontin rakennuksineen lähellä Luostarikorttelin tuomiokirkon puoleista osaa. Silkkikauppias Johan Såger muutti vuonna 1596 Jyllannin niemimaalta luostarikorttelin tontille nro 17, joka rajoittui Luostarin Joki- ja Välikatuun. (Näistä tarkemmin ks. Vahe 1994.)

1600-luvulla talojen lukumäärä kasvoi Luostarikorttelin alueella ja myös niiden omistajista tiedetään enemmän. Vuonna 1625 talojen tai tonttien lukumäärä oli 193 (Ranta 1975, 82). Tonttien koko pysyi edelleen pienenä ja tonttikauppaa käytiin ahkerasti (Ranta 1975, 86). Alueesta tulikin yläluokan aluetta ja sinne muutti kauppiaita ja vuosisadan lopulla myös hovioikeuden ja akatemian virkamiehiä. Pietari Brahen ollessa kenraalikuvernöörinä (1630-luvulta 1650-luvulle) kaupungin asemakaavaa uudistettiin, jolloin osa Luostarikorttelin rakennuksista purettiin ja päälle tehtiin kolmion mallinen kivetty aukio, josta osa on edelleen näkyvissä Aboa Vetus –museon lounaisosassa.

Isovihan aikana osa Luostarikorttelin rakennuksista tuhoutui. Alueella oli heti isovihan päätyttyä 135 tonttia, joista 76 oli joko autioituneita, tuhoutuneita tai palaneita (Nikula 1970, 33). Tonteilla asui edelleen Turun kaupungin yläluokkaa. 1700-luvun alkupuolen omistajista moni oli ulkomaalaista sukua, lähinnä Saksasta tänne 1600-luvulla saapunutta. Suurimmat omistajien ja asukkaiden yksittäiset ammattiryhmät olivat tuon ajan suurkauppiaat ja kotimaankauppiaat sekä Turun akatemian professorit. Myös käsityöläisiä asui alueella jonkin verran. 1730-luvulla Luostarikortteliin perustettiin tupakkatehdas, joka oli Suomen ja myös Ruotsin suurimpia (Bahne 1950, 14-15; Laaksonen 1980, 84-85). Pikkuvihan aikana tupakkatehtaan toiminta oli vähäisempää, mutta pikkuvihan jälkeen sen toimita aloitettiin uudelleen ja 1700-luvun puolessa välissä sitä laajennettiin ns. Festingin taloon, Luostarin jokikatu 403:een. Tupakkatehdas toimi alueella aina Turun suureen paloon asti. (Nikula 1971, 627-628.)

Täydellisesti kortteli muuttui Turun suuren palon jälkeen vuonna 1827, jolloin suuri osa korttelin kivitaloista purettiin ja päälle tehtiin Engelin asemakaavan mukaiset rakennukset. Aurajoen puolella, entisten tupakkatehtaan rakennuksen kohdalle, rakennettiin uusi

pitkänmallinen rakennus. Rakennuksen perustana käytettiin keskiajalta peräisin olevia kellareita, joita muutettiin rakennustöiden yhteydessä. Kuitenkin voidaan sanoa, että kellarit olivat käytössä aina keskiajalta Rettigin palatsin rakentamiseen asti vuoteen 1928. Rakennukseen perustettiin vuonna 1874 Auran kylpylaitos, jossa se toimi lähes 30 vuotta. (Nurmi 1994, 51.) Auran kylpylaitoksen tontti myytiin vuonna 1907 P.C. Rettig & Co:lle, joka perusti kylpylaitoksen rakennukseen tupakkatehtaan sivutehtaan, jossa valmistettiin savukkeita (Bahne 1950, 175). Tupakkatehdas toimi tällä tontilla aina Rettigin palatsin rakentamiseen asti vuoteen 1928 (Laakso 1980, 330).

Vuonna 1928 tupakkatehdas purettiin ja tontille rakennettiin Rettigin palatsi, joka oli yksityisasuntona vuoteen 1980. Rettigin perheen muutettua pois palatsista, se jäi tyhjilleen melkein kymmeneksi vuodeksi, jonka jälkeen palatsi siirtyi Turun työväen säästöpankin omistukseen. Vuonna 1991 Matti Koivurinnan säätiö rs. osti tontin rakennuksineen, ja paikalla alettiin tehdä tarvittavia rakennustöitä taidemuseota varten. Suunnitelmat kuitenkin muuttuivat, kun maan alta tuli esiin keskiaikaisten talojen raunioita ja esinelöytöjä. Arkeologiset kaivaukset alkoivat ensin Turun Maakuntamuseon ja myöhemmin Museoviraston toimesta. Vuonna 1995 paikalle avattiin Aboa Vetus & Ars Nova –museot.

3. AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Kaikki Turku II/1/3 tontilta tehdyt aiemmat havainnot ja tutkimukset on kerätty tämän luvun lopussa olevaan listaan.

Ensimmäiset ylöskirjatut arkeologiset havainnot tontilta on tehty jo 1800-luvun lopulta. Esimerkiksi vuonna 1882 tontin länsiosassa suoritettiin maankaivuutöitä, joiden yhteydessä kerrotaan löytyneen noin 18 x 2 m laajuinen holvattu käytävä. Juhani Rinne on tulkinnut käytävän luostarin ristikäytäväksi (Rinne 1952, 202). Havaintoja on dokumentoitu satunnaisesti myös 1900-luvun alussa, pääosin Juhani Rinteen toimesta Auran kylpylään kuuluvissa rakenteissa.

Ensimmäiset varsinaiset kaivaukset tehtiin Rettigin palatsin rakennustöiden yhteydessä vuonna 1928, jolloin Juhani Rinne kävi tarkistamassa tontin keskiosasta eli palatsin

rakennuspaikalta esille tulleita rakenteita (Rinne 1952). Osa näistä rakenteista on otettu uudestaan esiin ja ne ovat nähtävillä nk. Rotundan lattiaikkunoiden alla. Vuosina 1952-1953 kaivettu ja Niilo Valosen dokumentoima viemärikaivanto Itäisellä Rantakadulla ohitti Rettigin palatsin ja paljasti vanhoja kerrostumia ja rakenteita Rettigin palatsin ja Aurajoen väliseltä alueelta. Alueelta havaittiin mm. vuoden 1827 palon aikainen mukulakiveys, jonka alta tuli esiin kahden rakennuksen kivijalka, puulattiaa ja hirsisiä perustuksia. Lattiatasosta löydettiin kolme rahaa vuosilta 1572, 1585 ja 1618. (Valonen, 1958.)

Rettigin perheen asuessa palatsissa 1920-luvun lopulta aina 1980-luvun alkupuolelle tontilla olleet muinaisjäännökset saivat olla rauhassa. Vasta kun palatsi tontteineen siirtyi Matti Koivurinnan säätiön omistukseen ja tontilla alettiin tehdä muutostöitä, rakenteet tulivat uudelleen esiin. Toki rakenteiden olemassa olosta tiedettiin, mutta yllättävintä oli se, että niitä oli säilyneenä niin runsaslukuisena keskiajalta, ja että ne olivat yllättävän hyvässä kunnossa.

Turun Maakuntamuseo suoritti kaivauksen ja arkeologista seurantaa vuonna 1992, jolloin osa tonttia ympäröivästä muurista purettiin ja kaivuutyötä tehtiin nykyisen sisäänkäynnin ja kahvilan kohdalla. Aluksi arkeologista museota suunniteltiin juuri tälle puolelle palatsia. Itäpuolelta löytyi kellareita (K92), pihakiveyksiä ja muita rakenteita. Valvonnan suorittivat Turun Maakuntamuseon tutkijat Heljä Brusila, Henrik Asplund, Satu Mikkonen-Hirvonen ja Taina Pietikäinen. Näistä tutkimuksista on raportti ainoastaan itäisen puolen kaakkoisosasta eli nykyisen autotallin ympäristöstä aina Luostarin Välikadulle ja koillisessa Luostarin Jokikadun ympäristöön tehdyistä antura- eli paalukuopista (Asplund 1992). Muulta osin itäisen puolen kaivausraportti puuttuu. Vuonna 1992 arkeologisiin tutkimuksiin kuului myös pieni noin 45 m² kokoinen tasokaivaus tontin kaakkoisosassa lähellä Hämeenkatua. Alueelta tuli esiin runsaasti erilaisia puurakenteita, joista vain osa kaivettiin kokonaisuudessaan esiin. Kulttuurikerroksista saatiin talteen noin 2000 artefaktia käsittävä esineaineisto, joka ajoittuu myöhäiskeskiaikaan. (Mikkonen-Hirvonen 1993, 3-4; Pihlman 2007, 92-95.)

Vuonna 1993 Turun Maakuntamuseon valvonta- ja seurantatutkimukset jatkuivat tontilla. Tällä kertaa tutkimukset kohdistuivat palatsin länsipuolelle, jossa tutkittiin noin 400 m² kokoinen alue. Tutkimuksen valvojina toimivat Juhani Kostet ja Heljä Brusila Turun Maakuntamuseosta ja Markus Hiekkänen Museovirastosta. Kenttätyöjohtajana toimi Satu Mikkonen-Hirvonen. Tutkimuksissa otettiin esille Auran kylpylään kuuluvia rakennuksia ja

niiden kellaritiloja tontin luoteisreunustalta Itäisen rantakadun vierestä. Tutkimuksista on Satu Mikkonen-Hirvosen tekemä raportti vuodelta 1993.

Luettelo alueella tehdyistä havainnoista ja tutkimuksista (luettelon on koontanut FM Sanna Jokela):

- 1880-l. Nunnankadulta muuria ja holvia. Tarkempi sijainti epämääräinen. Dokumentointi: Juhani Rinne. TMM arkisto, mappi 13/Rinne.
- 1800-l. Tontilta ihmisten luita ja muurien jäännöksiä. TMM arkisto, mappi 13/JMT. Tallgren, Jenny-Maria: FM XIII, Bonsdorff 1894. Todellisuudessa paikalta ei liene löydetty ihmisen luita, vaan JMT on sekoittanut paikan erehdyksessä Kaskenahteesta entisen Luostarikadun kohdalla l. Schröderin talon alueelta vuosina 1830-1831 löydettyihin luihin. Vainajien uskottiin löydettyinä olleen nunnaluostarin nunnia. Luut on haudattu Turun vanhalle hautausmaalle hautaan V.3.5.7.98-99, jonka päällä on muistomerkki. Ilmeisesti JMT on yhdistänyt nunnahaudan luut tonttiin II/1/3, jolla paikalla suullisen perimätiedon mukaan on ollut nunnaluostari. (Jokelan tekemä arkistotutkimus ja tulkinta.)
- 1882 Joitakin havaintoja tontin länsiosasta maankaivuutöiden yhteydestä. Laaja holvattu käytävä noin 18 x 2 m. Kapea korkeintaan parin metrin levyinen tiililattiallinen käytävä, jonka pituus noin 10 sylvä. Mahdollisesti "Luostarin Pyhän Annan kappeli". TMM arkisto, mappi 13/Rinne. Rinne: Tuomiokirkko III, s. 201-204 + kartta. Valonen TKHM 1956:55. Tarkempi sijainti epämääräinen. Maininta muutamasta esineestä.
- n. 1900 Hämeenkatu 21:stä holvi. TMM arkisto, mappi 13/Rinne. Dokumentointi: Rinne. Tarkempi sijainti epämääräinen.
- 1901 Rettigin rinteestä tiilimuureja, tiili- ja harmaakiviseinää, jonka alla kivistä ja tiilestä tehty viemäri, noin 12-13 m pituinen hirsiseinä, rakennuksen jäännöksiä, holvattu huone tai käytävä. Dokumentointi: Juhani Rinne. TMM arkisto, mappi 13/Rinne.
- 1901 Antti Hammarin seuloi valtioneuvoston toimesta multakasan, jossa oli sekaisin maata sekä Kaskenkadun varrelta tontilta nro 1 että Rettigin tontilta nro 17 Hämeenkadun varrelta. Löytöjä toimitettu Kansallismuseoon, löytönumerot: KM3942:1-8, KM4032:1-60, KM4034:1-147.
- 1903 Nunnankadulta kellari ja ihmisen luita. TMM arkisto, mappi 13/Rinne/JMT. Bonsdorff: *Åbo stads historia*, s. 77. Tarkempi sijainti epämääräinen.
- 1905 Havaintoja tontin länsiosasta: holvi, jonka alla kaksi ruumisarkkua. Molemmat vainajat naisia. Läheltä Sten Sture vanhemman aikainen Turun äyrityinen. "*Mahdollisesti katkelma Turun luostarin käytävää. Luostarin Pyhän Annan kappeli*" (Rinne 1952). Dokumentointi: Rinne / Nyström. TMM arkisto, mappi 13 Rinne/Nyström. Rinne: Tuomiokirkko III, s. 201-204 + kartta Valonen, TKHM 1956, s. 55.
- Todellisuudessa Auran kylpylän vahtimestari löysi kaksi naisen luurankoa, joiden yhteydestä löytyi mm. sanomalehti sekä metalli- ja puuesineitä ja kaksi lasipikaria. Jenny-Maria Tallgren kertoi vahtimestarin kuvauksen löydöstä kirjeessään Muinaismuistoyhdistykselle 3.6.1905. Ilmeisesti Juhani Rinne ei koskaan käynyt paikalla, koska myöhemmissä käsikirjoitetuissa muistiinpanoissaan hän kertoo kuulleensa paikalta löydetyn mm. luurankoja. JMT:n kirje Muinaismuistoyhdistykselle, TMM arkisto, mappi 13/JMT. (Jokelan tekemä arkistotutkimus ja tulkinta.)

TURKU II/2/3, Rettigin tontti / nykyinen Aboa Vetus -museon alue

Kaupunkiarkeologinen kaivaus, 24.1.1994-3.4.1995

- 1905-1906 Hämeenkadulta viisi päällekkäistä katua ja täytemaata, jonka alla tukkeja, viemäri, katukiveys, rakennuksen kivijalkaa, myllynkivi ja kolme hirsikerrosta. Dokumentointi: Juhani Rinne, Jenny-Maria Tallgren. Maininta esineistä. Osan löydöistä sijainti epämääräinen. TMM arkisto, mappi 13/Rinne/JMT.
- 1906 Jenny-Maria Tallgren toimitti Kansallismuseoon kultasepän koristealasimen, joka löytyi Auran kylpylaitoksen kellarista Itäisen rantakadun varrelta. Löytönumero KM4660.
- ? Hirsilattiaa. Valokuvia TMM arkistossa.
- 1907 Havaintoja tontin länsiosasta. Rinne.
- 1909 Hämeenkadulta rakennuksen jäännös. Sijainti epämääräinen. Maininta TMM arkisto, mappi 13/Rinne.
- 1928 Itäinen Rantakatu 6:sta havaintoja tontin keskiosasta palatsia rakennettaessa. Kahdeksan kellaria, katukiveystä, muuria. TMM / MV. Kartat: TMM arkisto, Itäinen Rantakatu. Valokuvat: Isokokoiset kuvat/Rinne. Dokumentointi: Rinne. Museoviraston rakennushistorian osastolla samat kartat ja valokuvat.
- 1933 Pronssisolki, mahdollisesti rautakautinen. Irtolöytö. TMM 12529=13044.
- 1952-1953 Havaintoja viemärikaivannosta: rantakautisia, keskiaikaisia tai nuorempia rakennusten jäännöksiä, tiilimuureja, kellareita, katuja, pihakiveyksiä. Laaja esineaineisto. Keskiäika – 1800-luvun alku. Dokumentointi: Valonen, kartat: TMM arkisto, Itäinen Rantakatu. Esinepiirroksot karttalaatikossa. Valokuvat (mv): 7972, 8087-88, 7965, 8089-90. Löytönumerot TMM 14681:1-2556a, 2601-2844 ja TMM 14647:1-52. Museovirastossa Gardbergin kenttäraportti alueesta Auransilta-Suurtori.
- 1963 Nunnankadulta rakennusten kivijalkoja, viemärikouru, kellareita, hirsirakennuksen jäännös. Dokumentointi: Mattila. Löytönumero TMM 16175:1-28. Kartat: TMM arkisto, Nunnankatu. Kaivanto ylittää osittain Hämeenkadulle.
- 1964 Hämeenkatu 28:sta puinen viemärikouru, hirsi, puunuija, maaleikkaus. Löytönumero TMM 16318. Kartat: TMM arkisto, Hämeenkatu.
- 1968 Nunnankadulta tiilimuuria. Dokumentointi: Koivunen. Kartat: TMM arkisto, Nunnankatu.
- 1969 Nunnankadulta mukulakiveystä. Valokuvia kulttuurikerroksista, esinelöytöjä. Dokumentointi: Kaijala / Laitinen. Löydöt: TMM 16921:1-65. Valokuvat: TMM arkisto.
- 1992-1993 Kaivaus ja seuranta tontin länsiosassa. Mikkonen-Hirvonen, Brusila, Pietikäinen & Asplund, Turun Maakuntamuseo.
1992: Uuden sisäänkäynnin edusta, itäpuolella kellarit ja Luostarin Jokikatu. Brusila, Mikkonen-Hirvonen & Pietikäinen, Turun Maakuntamuseo.
Löydöt: TMM21074: 1-534
1992: Autotallin ja palatsin välinen piha-alue. Seuranta. Asplund.
Löydöt: TMM21120:1-15
1992: Autotallin tienoo, anturakaivantojen seuranta. Brusila.
Löydöt: TMM21125:1-226
1993: Auran kylpylän alue. Mikkonen-Hirvonen. Löydöt: TMM21184:1-26
- 1994-1995 Kaivaus palatsin länsipuolella ja osittain myös itäpuolella. Sartes, Museovirasto. Löydöt: KM95032:1-12404.
- 2005 Kaivaukset kellareissa K93:2, K94:6, K93:1 ja K94:7. Uotila, Muuritutkimus Ky. Löydöt: KM2005009:1-340.
- 2006 Kaivaukset kellareissa K94:12, K93:5 ja K94:9. Uotila, Muuritutkimus Ky. Löydöt: KM2006082:1-110.

2007 Kaivaukset kellarissa K94:14. Uotila, Muuritutkimus Ky. Löydöt: KM2007069:1-61.

4. VUODEN 1994-1995 TUTKIMUKSET

Kaivaus suoritettiin 24.1.1994-3.4.1995 välisenä aikana. Vuoden 1994 kaivausalue käsitti noin 800 m² kokoisen alueen palatsin länsipuolella eli tontin kaakkoisosassa. Jonkin verran tutkimuksia suoritettiin myös vuonna 1993 kaivetulla alueella nk. Auran kylpylän alueella ja vuonna 1992 kaivetulla alueella Rettigin palatsin itäpuolella. (ks. kuva 1.).

Kaivausjohtajana toimi FM Minna Sartes ja tutkimushankkeen johtajana FT Markus Hiekkänen Museovirastosta. Apulaistutkijoina toimivat Pasi Pursiainen (21.2.-19.8.1994), Riitta Vuorela (23.3.1994-23.9.1994), Mervi Soilamo-Malmi (17.5.-18.11.1994), Päivi Hakanpää (19.9.1994-1.8.1995), Elina Saloranta ja Liisa Seppänen. Yleiskartoituksen teki PMT Oy, sekä Tommi Välimäki (25.4.-24.10.1994) ja Iina Karjalainen (2.5.-1.11.1994). Piirtäjinä olivat Sirpa Rahko (4.4.1994-5.4.1995), Marianne Kostiainen (1.4.-30.9.1995), Marjatta Suominen (1.11.-30.4.1995) ja Sirkka Satopää (17.10.-16.4.1995). Valokuvia kentältä ottivat kaivausjohtajan ja apulaistutkijoiden lisäksi Reino Kärhä (2.5.-1.11.1994) ja Seilo Ristimäki Iloinen liftari Oy:stä. Kaivausten aikana löytöjen käsittelyn hoitivat Kaisu Riihijärvi (25.8.1994-24.2.1995), Ulla Saari (1.9.1994-28.2.1995) ja Merja Vilenius (2.5.1994-1.11.1995).

Kaivauksen muuta henkilökuntaa olivat Jarkko Engström (20.9.1994-19.3.1995), Janne-Pekka Hahl (17.7.-31.12.1994), Jarmo Helle (28.9.1994-28.2.1995), Ari Holm (8.11.1994-7.5.1995), Mirja Hämäläinen (8.9.1994-7.3.1995), Hannu Jalonen (1.11.1994-30.4.1995), Kauko Järvisalo (1.11.1994-9.12.1995), Ismo Kankaansyrjä (21.4.-20.10.1994), Esa Kataja (24.1.-23.7.1994), Tuomo Kettunen (muurari 12.9.1994-11.3.1995), Ari Korhonen (muurarin apulainen 21.9.1994-20.3.1995), Jaakko Lahtinen (27.6.-26.12.1994), Liisa Lehto (6.6.-5.12.1994), Raimo Leino (12.8.1994-11.2.1995), Tommi Litja (20.4.-19.10.1994), Kari Nyysönen (7.3.-6.9.1994), Janne Ojanperä (27.5.-26.11.1995), Ulla Raita (1.11.1994-30.4.1995), Rautala Hannu (15.3.-14.9.1994), Juha Salmi (15.3.-14.9.1994), Mika Suominen (21.3.-20.9.1994), Terjo Tähtinen (31.1.-30.7.1994), Pasi Valonen (19.9.1994-18.3.1995),

Vasarainen Esko (27.6.-26.12.1994), Vesala Aino (9.5.-8.11.1994) ja Henri Viholainen (21.9.1994-20.3.1995).

Arkeologiharjoittelijat Mervi Junkkonen (10.4.-23.6.1995), Hannele Lehtonen (18.4.-17.7.1995), Carita Tulkki (29.5.-28.8.1995), Sari Lehto (1.6.-31.8.1995), Maria Tamminen (12.6.-31.7.1995) ja Kirsi Majantie (15.11.1995-15.12.1996) tekivät kaivausten loppuvaiheessa pienimuotoisia kaivauksia sekä palatsin itä- että länsipuolen kellareissa ja kirjoittivat kellareista raportit ja luettelivat löytöjä.

4.1. Tutkimuksen taustaa ja lähtökohtia

Vuoden 1994 arkeologisten kaivausten taustana oli Turun Maakuntamuseon pari vuotta aikaisemmin tekemät tutkimukset tontilla ja myös 1900-luvun alkupuolen havainnot muinaisjäännöksistä. Ennen Aboa Vetuksen kaivauksia Turun keskiajan asemakaavasta ja rakennuksista tiedettiin vähän, mutta kuitenkin sen verran, että tontin tiedettiin olevan osa keskiaikaista nk. Luostarikorttelia. Se miten hyvin keskiajalta peräisin olevat kellarirauniot olivat säilyneet maan alla oli kaikille yllätys. Periaatteessa Rettigin palatsin puutarhan alta löytyi kokonainen keskiaikainen kaupunkikortteli kivitaloineen ja esineistöineen. Juuri tämä antoi sysäyksen arkeologis-historiallisen museon perustamiselle.

Kaivausten lähtökohtana oli ennen kaikkea museon perustaminen. Tämä seikka otettiin huomioon kaivauksissa koko ajan. Piti siis miettiä sitä, mitä kaivetaan ja kuinka syvälle mistäkin kohdasta ja mitä jätetään kokonaan tutkimatta, niin että museokävijä saisi mahdollisimman laajan ja tarkan kuvan niin keskiajan kaupungista, mutta myös miten se on säilynyt vuosisatoja maan alla ja miten arkeologisilla kaivauksilla ko. kohteita tutkitaan. Yhtenä periaatteena oli, että kiinteät rakenteet eli kivitalojen pohjakerrokset jätettiin paikoilleen. Jo kaivausvaiheessa piti siis miettiä miten museoon saadaan syntymään luonnollinen kulkureitti kivitalojen lomassa niin, että kiinteisiin muinaisjäännöksiin pääsee tutustumaan mahdollisimman hyvin eli myös kulkukorkeus tuli ottaa huomioon. Toisaalta taas piti ottaa huomioon myös se, miten muinaisjäännösten kuluminen ennaltaehkäistään. (Sartes 2003, 78.)

Tutkimuksellisenä haasteena oli kiinteiden rakenteiden, lähinnä kellareiden ja katujen, ajoittaminen ja tämän vuoksi pyrittiin kaivamaan monipuolisesti erilaisia alueita mahdollisimman syvälle, mieluiten koskemattomaan maahan eli luonnolliseen savikerrokseen (= sininen savi) asti. Ajoituksessa apuna käytettiin paitsi rakennustutkimusta myös luonnontieteellisiä tutkimusmenetelmiä kuten radiohiiliajoituksia niin puunäytteistä kuin laastistakin (Junger 1995) ja dendrokronologisia ajoituksia (Zetterberg 1995; 1999; 2003).

4.2. Arkistolähteiden tutkimus

Kaivausalueita ja Rettigin tonttia koskevia arkistolähteitä on runsaasti ja niitä ovat tutkineet useat eri historioitsijat. Myös Turusta säilyneet vanhat kartat ovat kallisarvoista lähdeaineistoa tutkittaessa tontin rakennusvaiheita. Alle on listattu ensin kaikki Turun vanhimmat kartat ja sen jälkeen tontista tehdyt erilliset arkistotutkimukset. Tutkimuksia säilytetään Aboa Vetus –museon arkistossa.

Turun vanhimmat kartat:

- Olof Gagniuksen asemakaavakartta vuodelta 1634
- ”Åbo dom dett nu åhr” -kartta vuodelta 1638 tai 1639
- ”Äldre affrijtning utaff Åbo” –kartta vuodelta 1638 tai 1639
- Anders Torstenssonin regulointisuunnitelma vuodelta 1639
- Hans Hansonin asemakaavakartta vuosilta 1651-1652
- Venäläisten asemakaavakartta 1740-luvulta
- Daniel Gadolinin asemakaavakartta vuodelta 1756
- C.L. Engelin asemakaavakartta vuodelta 1828

Tehdyt arkistotutkimukset:

Hakala, Heikki 1994. Rettigin palatsin kronikka. Muistoja vuosilta 1928-1980. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Järvelä, Leena 1994. Palatsin alueen vaiheita isovihan ajoilta (1712-1721) Turun paloon v. 1827. Luostarikorttelin jokirannan ”Åkantenin” asukkaita 1700-luvulla ja 1800-luvun alussa – turkulaisten suurkauppiaiden ja Turun Akatemian professorien asuinalueita. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

Nurmi, Irmeli 1994. 101 vuotta Rettigin rinteeseen vaiheita 1827-1928. Turun palosta Rettigin palatsin rakentamiseen. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

TURKU II/2/3, Rettigin tontti / nykyinen Aboa Vetus –museon alue

Kaupunkiarkeologinen kaivaus, 24.1.1994-3.4.1995

- Vahe, Juha 1994.** Rettigin tontin ihmisiä Ruotsin suurvaltakaudesta. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.
- Valkonen, Marjo 1994.** Anders Baer ja Anna Carlbohm. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.
- Valkonen, Marjo 1994.** Anna-Sofia af Wasaborg. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.
- Valkonen, Marjo 1994.** Fredrika Runeberg. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.
- Valkonen, Marjo 1994.** Herman Dietrich Spöring nuorempi – turkulainen tutkimusmatkailija. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.
- Valkonen, Marjo 1994.** Tapahtumakalenterit: 1600-luku ja 1700-luku. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.
- Valkonen, Marjo 1994.** Turun tupakkatehtaiden historiaa 1700-luvulla. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.
- Vasama, Esa 1994.** Christian Ferdinanol Melart ja häntä koskevat kuvalähteet. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.
- Vasama, Esa 1994.** Elias Ekblom ja häntä koskevat kuvalähteet. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.
- Vasama, Esa 1994.** Muita Rettigin tonttiin liittyviä kuvalähteitä 1800-luvulta. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.
- Vasama, Esa 1994.** Pyhän Nikolauksen Kilta. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.
- Vasama, Esa 1994.** Reinhold Hertzberg ja häntä koskevat kuvalähteet. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.
- Vasama, Esa 1994.** Ruotsin valtakunnan kaupungeista. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.
- Vasama, Esa 1994.** Saksalaisia sukuja tontilla. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.
- Vasama, Esa 1994.** Sukuhistoriaa Plagmanista Vitikkalaan. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.
- Vasama, Esa 1994.** Tapahtumakalenteri 1800-luku. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.
- Vasama, Esa 1994.** Turun palo 1827. Matti Koivurinnan säätiö. Aboa Vetus –museon arkisto.

4.3. Kaivaus- ja dokumentointimenetelmät

4.3.1. Kaivausmenetelmä

Ennen varsinaista kaivamista palatsin länsipuolelle alueen kaakkoislaitaan piti tehdä teräsponttiseinä. Kaivaus alkoi sen varten kaivetun ojan valvomisella tammikuussa 1994. Maata ponttien lyömistä varten kaivettiin pois noin puolitoista metriä sellaiseen syvyyteen, että nähtiin, ettei seinän tiellä ollut mitään suuria kiviä tai rakenteita. Ponttiseinää kaivettaessa tulivat esiin rakenteet R1a ja R1b, R2, R7-11 ja R14, jotka suureksi osaksi

pystyttiin myöhemmin liittämään yhteen kaivausalueelta paljastuneiden suurempien rakenteiden kanssa (ks. kellareihin liittyvät rakenteet –luettelo). Samaan aikaan kun ponttiseinän perustusta kaivettiin, kattorakenteita varten tutkittiin paalunsijoja eli anturanpaikkoja läntisen kaivausalueen keskiosassa, Rettigin väestösuojan ja ponttiseinän vieressä. Näiden kaivuutöiden yhteydessä tuli esiin rakenteet R3a ja R3b, R5, R6 ja R14, jotka myöhemmin suurimmaksi osaksi saatiin liitettyä yhteen myöhemmin paljastuneiden rakenteiden kanssa (ks. kellareihin liittyvät rakenteet luettelo).

Kun edellä mainitut valvonta- ja kaivaustyöt oli tehty, alueelta alettiin poistaa pintamaata kaivinkoneella ja lapioilla. Sen jälkeen siirryttiin kaivamaan täyttökerroksia pääasiallisesti lapioilla ja tarpeen mukaan pienemmillä välineillä. Kaikki maa seulottiin. Seulonnassa käytettiin maa-aineksen koostumuksen mukaan eri tiheyksisiä seuloja. Kaivausmetodiikka pidettiin yksinkertaisena: erilliseksi dokumentoitiin vain selkeästi toisistaan erottuvat rakenteelliset yksiköt, ei esimerkiksi täyttömaakerroksia, joiden välissä ei ollut kiinteää rakennetta. Rakenteellisiksi yksiköiksi nimitettiin toisistaan selkeästi erotettavissa olevat yksiköt, joiden voidaan katsoa muodostuneen kerralla tai rajattavissa olevana aikana. Kyseessä ei siis ollut puhdas tekninen kaivaus, mutta ei myöskään stratigrafiaan perustuva. Rakenteet ja niihin liittyvät sijaintitiedot, kuvaukset, tulkinnat, ajoitukset, kartat, löydöt, valokuvat ja näytteet on luettelointu liitteisiin *palatsin itäpuolen kaivausalueen rakenteet* (liite 8) ja *palatsin länsipuolen kaivausalueen rakenteet* (liite 9).

Palatsin länsipuolen kaivausalueen peruslinjaksi otettiin alueen koillisreunassa sijaitseva Hämeenkadun suuntainen Rettigin palatsin puutarhan graniittimuuri, jonka mukaan kaivausalue jaettiin 1 x 1 metrin ruutuihin, kuoppiin. Rakenteiden, pääosin kivimuurien sijainnin takia, osa kuopista on 1 x 2 m tai 1 x 3 m kokoisia. Kellareiden täytemaalla täytetyt huonetilat katsottiin yhdeksi omaksi yksikökseen, joten niissä ei ole kuoppia. Kuopat on numeroitu kaivausjärjestyksessä ja tunnuksella KU (kartta D). Kuoppien koordinaatit on luettelointu *lukuun kuoppien koordinaatit*. Kuopista on tehty myös luettelo, jossa kuopat on merkitty rakenteittain (luku *rakenteet ja niiden sijainti (kuopat)*).

Kuoppien (KU) perusteella palatsin länsipuolen alue sai teknisen koordinaatiston, ja alue ruudutettiin 1 x 1 m ruutuihin. Koordinaatiston origo sijaitsi alueen itänurkassa. Ponttiseinän suuntaisesti kohti lounasta olivat kirjaimet A:sta Ö:hön ja palatsin porrasmuurin suuntaisesti

kohti luodetta numerot yhdestä kahteentoista. Koordinaatisto on esitetty kuoppakartassa (kartta D).

Kellareiden tunnus on K, ja ne on numeroitu löytövuoden lisäksi juoksevilla numerolla esim. K94:10. Kellareiden sijainti näkyy kartassa A. Rakenteiden tunnus on R ja rakenteet on numeroitu juoksevilla numeroinnilla niin, että palatsin itäpuolelta löytyneet rakenteet on erotettu länsipuolisista itä-tunnuksella esim. R10(itä). Rakenteet ovat saaneet numeronsa siinä järjestyksessä kuin ne on löydetty.

Löydöt otettiin talteen kuopittain, lukuun ottamatta kellarin sisätilojen täytemaasta tulleita löytöjä. Kellareiden sisällä olevasta täytemaasta löydöt otettiin talteen kellarin numeron mukaan. Eli kun löydön sijaintitiedoissa on esim. K94:10 se tarkoittaa, että löytö on kellarin K94:10 sisällä olevasta täytemaasta. Löydöistä tehtiin nk. kenttälöytöluettelo, johon merkittiin päivämäärän ja löytöpaikan (= kellarin, rakenteen tai kuopan) mukaan kaikki päivän aikana löydetyt artefaktit. Syvyysarvoja (m mpy) ei mitattu löytöihin ja koska kyseessä ei ollut tasokaivaus, myöskään tasoja ei ole merkitty löytöluetteloon. Löytöpaikan sijainti määriteltiin siis kuopan tai kellarin tai rakenteiden tarkkuudella. Löytöjä käsittelivät kenttätöväiheessä Kaisu Riihijärvi, Ulla Saari ja Merja Vilenius.

Kuoppien koordinaatit

KU1	4/H
KU2	5/A-B
KU3	4/D
KU4	4/I
KU5	3/H-I
KU6	6-7/F-H
KU7	3/L-M
KU8	2-3/R-S
KU9	2/F
KU10	2/J
KU11	3/R-S
KU12	8/Z
KU13	1-2 /O-P
KU14	5/J
KU15	7/O
KU16	5/C
KU17	5/D
KU18	6/C
KU19	6/D

KU20	10/D-E
KU21	5-7/H-I
KU22	6/B
KU23	8-9/P-Q
KU24	4/C
KU25	2/N
KU26	3-4/F-G
KU27	3/C
KU28	16/I-J
KU29	7/D
KU30	7/C
KU31	7/B
KU32	3/D
KU33	3/B
KU34	4/B
KU35	9-10/B-D
KU36	8-9/Q-R
KU37	2/F-G
KU38	1-3/F

KU39	8/S
KU40	1-2/Q-S, 3/R-S
KU41	1-2/V-Ö
KU42	3/E
KU43	4/E
KU44	8/B
KU45	5/E
KU46	8/C
KU47	1-4/A
KU48	7/A
KU49	6/E
KU50	2/B
KU51	2/C
KU52	2/D
KU53	8/D
KU54	9/D
KU55	9-10/B
KU56	5/K
KU57	9/D-E

KU58	9/C
KU59	1/C
KU60	9/S
KU61	10/S
KU62	10/R
KU63	10/Q
KU64	10/P
KU65	2/T
KU66	2/S
KU67	2/R
KU68	9/T
KU69	10/O
KU70	10/T
KU71	9/V
KU72	10/V
KU73	9/O
KU74	9/X
KU75	10/X
KU76	7-8/Å
KU77	7/Å
KU78	8/Å
KU79	6/V-X
KU80	9/N
KU81	10/N
KU82	9-10/M
KU83	6/R
KU84	7/Ö
KU85	8/Ö
KU86	10-11/G-H
KU87	6/Y
KU88	6/Å
KU89	5/R
KU90	5/Å
KU91	4/Å
KU92	5/Y
KU93	5/Z
KU94	6/Z
KU95	7/S
KU96	6/T
KU97	3/X
KU98	3/Y

KU99	3/Å
KU100	6/S
KU101	5/S
KU102	4/K
KU103	4/J
KU104	5/V
KU105	4/V
KU106	3/V
KU107	3/K
KU108	4/S
KU109	2/K-L
KU110	4/R
KU111	5/X
KU112	4/Y
KU113	7/T
KU114	8/T
KU115	6/Q
KU116	8/D-F
KU117	3/R
KU118	2/F
KU119	3/S
KU120	2/E
KU121	2/G
KU122	3/Q
KU123	2-4/L
KU124	5/F
KU125	3/F
KU126	3/T
KU127	4/F
KU128	4/I
KU129	5/I
KU130	3/H
KU131	4/H
KU132	5/H
KU133	15-16/R-S
KU134	3/G
KU135	3/Z
KU136	3/Å
KU137	4/X
KU138	5/G
KU139	2-3/O

KU140	2-3/P
KU141	2-3/N
KU142	4/Z
KU143	4/Å
KU144	2-3/I-J
KU145	8-9/T-V
KU146	11/V
KU147	12-13/V
KU148	4/G
KU149	3/L
KU150	3/I
KU151	3/J
KU152	3/M
KU153	3/Å
KU154	1-2/M
KU155	2/N
KU156	2/Z
KU157	3/Ö
KU158	2/Å
KU159	2/Ö
KU160	4/T
KU161	4-5/Q
KU162	7/P
KU163	5/T
KU164	2/I
KU165	2/Å
KU166	6/H
KU167	7/H
KU168	KARTAN ULKOPUOLELLA
KU169	KARTAN ULKOPUOLELLA
KU170	KARTAN ULKOPUOLELLA
KU171	KARTAN ULKOPUOLELLA
KU172	KARTAN ULKOPUOLELLA
KU173	KARTAN ULKOPUOLELLA

Rakenteet ja niiden sijainti (kuopat)

K93:

K93: tiilimuurin vieressä

Alas kellareihin K93 vievien portaiden edustalla R61:n tasolta alaspäin
Kellarin K93:2 kaakkoisseinän ulkopuolella savuhormin tai ikkuna-aukon
kohdalla, noin 0-35 cm kaakkoisseinästä, noin 0-240 cm hormin aukon

KU28

KU133

TURKU II/2/3, Rettigin tontti / nykyinen Aboa Vetus –museon alue

koillisreunasta kaivettu R58 vanhemman Jokikadun kiveyksestä alaspäin n. 4,30 m mpy - 4,03 m mpy tasolla	KU171
Kellarin K93:5 koilliskulma, noin 0-70cm koillisseinästä ja noin 0-150 cm luoteisseinästä kaivettu 1,71m mpy syvyyteen	KU170
K94:7	
Kellarin K94:7 mukulakivilattian n. 2,40m mpy tason alla, luoteisseinästä noin 3,70-4,70 m koillisseinästä 0-1 m	KU168
Kellarin K94:7 lattiakiveyksen alla, kellarin koilliskulmassa, noin 0-1,6 m luoteisseinästä, 0-0,7 m koillisseinästä. Kaivettu R89 ja R90 luoteispään ja R91 kohdalla	KU169
K94:7 kaakkoisseinän vieressä	KU173
K94:8	
K94:8 ja R33 Hämeenkadun puoleisen muurin kulma	KU7
K94:8, R33	KU14
Porrashuoneen K94:8ja porrasmuurin välissä, mukulakiveys rakenteen R27 joen puolella	KU35
K94:8:n ja porrasmuurin välissä	KU44
	KU46
pinnalta poistettu mukulakiveys R36	KU57
pinnalta poistettu mukulakiveys R27	KU58
Osittain rakenteen R27 alainen koekuoppa porrasmuurin ja porrashuoneen K94:8 välissä	KU55
Porrashuoneen K94:8:n vieressä kylpylän puolella, noin 13-14 m porrasmuurista	KU80
osin R13 alla	KU81
osin R13 alla	KU82
K94:8 vieressä, kylpylän puolella, noin 6-8 m porrasmuurista, osin R13 alla	KU86
Porrashuoneen K94:8 kaakkoisseinän ulkopuolella seinässä kiinni, noin 9-10 m porrasmuurista	KU103
Porrashuoneen K94:8 kaakkoisseinän ulkopuolella seinässä kiinni, noin 10-11 m porrasmuurista	KU102
Porrashuoneen K94:8 luoteispuolella, noin 11-12 m porrasmuurista, L-muotoinen alue kuopan KU7 koillis- ja kaakkoispuolella	KU123
Porrashuoneen K94:8 koillismuurin koillispuolella, rakenteen R36 alla, kuopasta KU53 lounaaseen ja kuopasta KU57 kaakkoon	KU116
K94:9	
R13 kivimuurin alla kivien poiston jälkeen, noin 18-19 m porrasmuurista, kellarin K94:9 päällä	KU61
R13 kivimuurin alla, kivien poiston jälkeen, kellarin K94:9 päällä	KU62
	KU63
	KU64
Kellarin K94:9 muurin vieressä, noin 18-19 m porrasmuurista, R19 alla	KU95
Kellarin K94:9 Hämeenkadun puolella muurin vieressä, noin 17-18 m porrasmuurista	KU83
Kellarin K94:9 kaakkoispuolen harmaakivimuurin kaakkoispuolella, R19 alla, kuopasta KU83 koilliseen	KU115
Ilmeisesti K94:9 päällä, K94:12 koillismuurin koillispuolelta rakenteen R62	

tasolta alaspäin ja sen alta, noin 20-21 m porrasmuurista ja noin 5-6 m 0-linjasta Aurajoelle päin KU147

K94:10

K94:10 lounaisseinän vieressä, noin 1,70-2,16 m eteläkulmasta luoteeseen, noin 0-0,5 m tiiliseinästä koilliseen. Kaivettu kellarin K94:10 lattiakiveyksen läpi. KU172

K94:11

Kellarin K94:11 koillispään portaiden edustalla, R19 alla, kuopasta KU96 luoteeseen ja kuopasta KU95 lounaaseen KU113

Kellarin K94:11 koillispään portaiden edustalla, R19 alla, kuoppien KU68 ja KU113 välissä, kuopasta KU39 lounaaseen KU114

K94:12

Kellarin K94:12 koillismuurin koillispuolelta, osin kuopasta KU71.

R62 alta, kiviä poistettu noin R23 tasolta alaspäin. Noin 20-21 m porrasmuurista ja noin 1-3 m 0-linjasta Aurajoelle KU145

K94:12 koillismuurin koillispuolelta, kellarin K94:9 päällä, R62 tasolta alaspäin. Noin 20-21 m porrasmuurista ja noin 5-6 m 0-linjasta Aurajoelle KU147

R1b

R1b tasalta ja alta, aiemman kuopan KU10 lounaispää ja kuopan KU25 koillispää KU109

R1b:n alta, noin 12-13 m porrasmuurista ja noin 3-4 m 0-linjasta Hämeenkadulle KU152

R2

Muurin R2 palatsin puolella, R19 ja R30 yläpuolella KU8

R21, R2 ja R22 välissä, rakenteen R13 Hämeenkadun puolella KU12

Rakenteen R2 ja lounaispään teräsponttiseinän välissä, teräsponttiseinän vieressä KU41

Teräsponttiseinän ja KU41 vieressä, osin R2 alla, R19 tasolta alas KU65

Muurin R2 ja sen vieressä olevan mukulakiveyksen R21 alla KU79

Osin R2, osin R19 alla, noin 19-20 m porrasmuurista KU96

R8

Osin R8 ja osin R9 alla, noin 6-7 m palatsin porrasmuurista ja noin 4-5 m 0-linjasta Hämeenkadulle KU121

R9

R9 Liljanpuolella KU1

KU1 vieressä KU4

KU1 ja KU4 on yhdistetty kaivamalla syvemmälle KU5

R9 palatsin puolella KU3

R9 palatsin puoleisen ja Hämeenkadun puoleisen muurin kulma KU9

R9 Hämeenkadun puoleinen seinämä KU37

puut, jotka kuopassa KU9 ja rakenteen R9 sisällä KU26

R9:n ja porrasmuurin välissä KU16

KU17

KU18

KU19

Palatsin puoleisen graniittimuurin betonianturan vieressä	KU2
R9 kivimuurin ja porrasmuurin välissä	KU27
	KU29
	KU30
	KU31
	KU32
	KU33
	KU34
R9 kivimuurin ja porrasmuurin välissä, teräsponttiseinän vieressä	KU50
	KU51
	KU52
R9 kivimuurin keskellä	KU26
R9 kivimuurin ja kuopan KU10 välinen maa-alue	KU38
R9 kivimuurin alla, kivien poiston jälkeen	KU42
	KU43
	KU45
	KU49
R9 kivimuurin alla, noin 4-5m palatsin porrasmuurista ja noin 4-5 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU120
Osin R9 ja osin R8 alla, noin 6-7 m palatsin porrasmuurista ja noin 4-5 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU121
R9 ja R18 nurkka	KU6
R9 ja R33 välinen leikkaus	KU10
R13	
Muurin R13 vieressä, Hämeenkadun puolella, kiveyksen R19 päällä ja kellariholvin R23 päällä	KU60
R13 kivimuurin alla, noin 18-19m porrasmuurista, kellarin K94:9 päällä	KU61
R13 kivimuurin alla, noin 19-20 m porrasmuurista	KU70
R13 kivimuurin alla, noin 20-21 m porrasmuurista	KU71
	KU72
R13 kivimuurin alla, kellarin K94:9 päällä	KU62
	KU63
	KU64
R13 kivimuurin alla, KU64 vieressä	KU69
R13 puretun kivimuurin vieressä, Hämeenkadun puolella, kuopan KU60 vieressä	KU68
R13 kivimuurin vieressä, Hämeenkadun puolella, noin 14-15 m porrasmuurista	KU73
R13 kivimuurin alla ja kiveyksen R21 alla, noin 21-22 m porrasmuurista	KU74
	KU75
Osin R13 alla, kellarin K94:8 vieressä kylpylän puolella, noin 13-14 m porrasmuurista	KU81
	KU82
Osin R13 alla, K94:8 vieressä, kylpylän puolella, noin 6-8 m porrasmuurista	KU86
R16	
Ponttiseinän vierellä KU10:stä lounaaseen	KU25
R18	
R18 ja R9 nurkka	KU6

R19

R19 alla	KU101
R19 alla, kuopasta KU101 kaakkoon	KU108
R19 alla	KU110
R19 alta, noin 14-15 m porrasmuurista ja noin 3-4,5 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU139
R19 alta, noin 15-16 m porrasmuurista ja noin 3-4,5 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU140
R19 alta, R33 lounaispuolella, noin 13-14 m porrasmuurista ja noin 3-4,5 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU141
R19 alla, noin 16-17 m porrasmuurista ja noin 3-4 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU122
R19 alla, noin 19-20 m palatsin muurista ja noin 2-3 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU160
R19 alla, noin 16-17 m palatsin muurista ja noin 1-3 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU161
R19 alla, noin 16-17 m palatsin muurista ja noin 0-1 m 0-linjasta Aurajoelle	KU162
R19 alla, noin 19-20 m palatsin muurista ja noin 1-2 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU163
R19 alla, noin 18-19 m porrasmuurista, KU108 ja KU66 välissä, osin KU40, KU8 ja KU11 alla	KU119
R19 alla, kellarin K94:11 koillispään portaiden edustalla, kuopasta KU96 luoteeseen ja kuopasta KU95 lounaaseen	KU113
R19 alla. Kellarin K94:11 koillispään portaiden edustalla, kuoppien KU68 ja KU113 välissä, kuopasta KU39 lounaaseen	KU114
R19 ja R30 alla, kuopan KU8 vieressä	KU11
Kuopan KU11 / KU8 ja teräsponttiseinän välissä, rajoittuu rakenteeseen R2, ”pintamaa” rakenteeseen R19 asti	KU40 KU89
R19 ja R30 alla, noin 17-18 m porrasmuurista, kuoppien KU8 ja KU11 alla ja KU110 ja KU67 välissä	KU117
R19 ja teräsponttiseinän välissä	KU13
Teräsponttiseinän ja KU41 vieressä, osin R2 alla, R19 tasolta alaspäin	KU65
R19 alla	KU15
R19 kiveyksen päällä, R13 kivimuurin vieressä, Hämeenkadun puolella, kellariholvin R23 päällä	KU60
R19 tasolta alas, teräsponttiseinän ja KU65 vieressä, entistä KU40	KU66 KU67
R19 alla, kellarin K94:9 muurin vieressä, noin 18-19 m porrasmuurista	KU95
R19 alla, noin 18-19 m porrasmuurista	KU100
Osin R19, osin R2 alla, noin 19-20 m porrasmuurista	KU96
R19 alla, kellarin K94:9 kaakkoispuolen harmaakivimuurin kaakkoispuolella, kuopasta KU83 koilliseen	KU115
R19 alta, noin 19-20 m porrasmuurista ja noin 3-4 m 0-linjasta Hämeenkadulle, kuopasta KU65 luoteeseen, kuoppien KU119 ja KU106 välissä	KU126
R20	
R26 palatsin puolelta poistetun osan alla, R20 Aurajoen puolella	KU23
R20 sisällä, KU23 vieressä	KU36
R21	
R21, R2 ja R22 välissä, rakenteen R13 Hämeenkadun puolella	KU12
Kiveyksen R21 alla ja muurin R13 alla, noin 21-22 m porrasmuurista	KU74 KU75
R21:n alta, noin 21-22 m porrasmuurista ja noin 3-4 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU137
R21 katukiveyksen alla	KU76

Kivimuurin R2 ja kiveyksen R21 alla	KU79
R21 alla, kuoppien KU104 ja KU92 välissä, kuopasta KU79 kaakkoon	KU111
R21 alta, noin 23-24 m porrasmuurista ja noin 3-4 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU135
R21 alta, noin 23-24 m porrasmuurista ja noin 2-3 m 0-linjasta Hämeenkadulle, kuoppien KU135 ja KU93 välissä	KU142
R21 alla, noin 24-25 m porrasmuurista ja noin 2,5-3 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU143
R21 alla, noin 24-25 m porrasmuurista ja noin 3-4 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU136
R21 alla, kuopasta KU79 kaakkoon	KU104
R21 alla, kuopasta KU104 kaakkoon	KU105
R21 alla, kuoppien KU105 ja KU41 välissä	KU106
Kiveyksen R21 palatsinpuoleisen eli koillispuolen vesikourun koillispuolelta	
R19 alta, noin 19-20 m porrasmuurista ja noin 3-4 m 0-linjasta Hämeenkadulle, kuopasta KU65 luoteeseen, kuoppien KU119 ja KU106 välissä	KU126
R21 alla, noin 22-23m porrasmuurista	KU87
R21 alla, noin 21-22 m porrasmuurista	KU97
R21 alla, noin 22-23 m porrasmuurista	KU92
	KU98
R21 alla, kuoppien KU98 ja KU92 välissä	KU112
R21 alla, noin 23-24 m porrasmuurista	KU93
	KU94
R22	
R21, R2 ja R22 välissä, rakenteen R13 Hämeenkadun puolella	KU12
R22 alta paljastuneen kiveyksen R47 alla	KU77
	KU78
R22 alta paljastuneen kiveyksen R47 alta, noin 26-27 m porrasmuurista	KU84
	KU85
R22 alta paljastuneen kiveyksen R47 alta, noin 25-26 m porrasmuurista	KU88
R23	
Aukko rakenteessa R23	KU39
R13 vieressä Hämeenkadun puolella, R19 päällä ja R23 päällä	KU60
R23 ja R62 alla, kellarin K94:12 koillismuurin koillispuolelta osin entisestä kuopasta KU71. Noin 20-21 m porrasmuurista ja 1-3 m 0-linjasta Aurajoelle	KU145
R25	
R71 (=R25) päällä, R40 kaakkoispuolella, rakenteesta R53 koilliseen, noin 8-9 m porrasmuurista ja noin 2-3 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU128
R73 (=R25) päällä, rakenteen R71 itäpuolelta, noin 6-7 m porrasmuurista ja noin 2-3 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU148
R26	
R26 palatsin puoleisen osan alta, R20 joen puolella	KU23
R27	
Kellarin K94:8 ja porrasmuurin välissä	KU35
R27 ja R36 välinen alue	KU53
	KU54
Osittain R27 alla, porrasmuurin ja kellarin K94:8 välissä	KU55
Kellarin 94:8:n ja porrasmuurin välissä, pinnalta poistettu kiveys R27	KU58

R30	
R30 ja R19 alla, KU 8 vierestä alaspäin	KU11 KU89
R19 ja R30 alla, noin 17-18 m porrasmuurista, kuoppien KU8 ja KU11 alla ja KU110 ja KU67 välissä	KU117
R33	
R33 ja K94:8 Hämeenkadun puoleisen muurin kulma	KU7
R9 ja R33 välinen leikkaus	KU10
Rakenteen R33 lounaispuolelta, R19 alta, noin 13-14 m porrasmuurista ja noin 3-4,5 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU141
R36	
R27 ja R36 välinen alue	KU53 KU54
Kellarin K94:8:n ja porrasmuurin välissä, pinnalta poistettu kiveys R36 R36 alla, kellarin K94:8 koillismuurin koillispuolella, kuopasta KU53 lounaaseen ja KU57 kaakkoon	KU57 KU116
R38	
R38 tasalta ja alta, noin 5-6 m porrasmuurista ja noin 4-5 , 0-linjasta Hämeenkadulle, muodostuu entisestä kuopasta KU9 ja osin kuopasta KU37 ja KU38	KU118
R38 alla, 5-6 m porrasmuurista ja noin 1-2 m 0-linjasta Hämeenkadulle, kuopasta KU45 lounaaseen	KU124
R38 alla, noin 7-8 m porrasmuurista ja noin 3-4 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU130
R38 alla, noin 7-8 m porrasmuurista ja noin 2-3 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU131
R38 alla, noin 7-8 m porrasmuurista ja noin 1-2 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU132
R38 alla, noin 6-7 m porrasmuurista ja noin 3-4 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU134
R38 alla, noin 6-7 m porrasmuurista ja noin 1-2 m 0-linjasta Hämeenkadulle, kuoppien KU124 ja KU132 välissä	KU138
R39	
R39, K94:8	KU14
KU 14 vieressä, palatsin puolella	KU21
KU14 vieressä lounaispuolella, poistettu tiililattia R39 ja myöhemmin R41	KU56
R40	
R40 kaakkoispuolella, R53 koilliseen ja rakenteen R71 (=R25) päällä, noin 8-9 m porrasmuurista ja noin 2-3 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU128
R40 kaakkoispuolella, noin 8-9 m porrasmuurista ja noin 1-2 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU129
R41	
R41, kuopan KU14 vieressä lounaispuolella	KU56
R47	
Muurin R22 alta paljastuneen kiveyksen R47 alta, noin 26-27 m porrasmuurista	KU84 KU85

R47 alla, noin 25-26 m porrasmuurista	KU90 KU91 KU99
R49 R49, noin 3,5 m porrasmuurista	KU20
R53 Rakenteesta R53 koilliseen, R40 kaakkoispuolella, R71 (=R25) päällä, noin 8-9 m porrasmuurista ja noin 2-3 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU128
R53 itäpuolelta, rakenteen R74 päältä, noin 8,5-10 m porrasmuurista ja 3-4,5 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU144
R53 alla, noin 11-12 m porrasmuurista ja noin 3-4 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU149
R53 alla, noin 8-9 m porrasmuurista ja noin 3-4 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU150
R53 alla, noin 9-10 m porrasmuurista ja noin 3-4 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU151
R58 R58 alla. Kellarin K93:2 kaakkoisseinän ulkopuolella, ikkuna-aukon kohdalla noin 0-35 cm kaakkoisseinästä ja noin 0-240 cm aukon koillisreunasta.	KU171
R61 R61 alla, kellareihin K93 vievien portaiden edustalla	KU133
R62 R62 alla, R23 alla, kellarin K94:12 koillismuurin koillispuolelta, osin entisessä kuopassa KU71. Noin 20-21 m porrasmuurista ja noin 1-3 m 0-linjasta Aurajoelle.	KU145
R62 alla, kellarin K94:12 koillismuurin koillispuolelta kellarin K94:9 päällä noin 20-21 m porrasmuurista ja noin 4-5 m 0-linjasta Aurajoelle	KU146
R62 alla kellarin K94:12 koillismuurin koillispuolelta K94:9 päällä, noin 20-21 m porrasmuurista ja noin 5-6 m 0-linjasta Aurajoelle	KU147
R70 Rakenteen R70 lounaispuolella, mutta ylemmällä tasolla noin 6 m mpy tasolta alaspäin, noin 7-8 m porrasmuurista ja noin 0-1 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU166
R70 koillispuolella, mutta ylemmällä tasolla noin 6 m mpy tasolta alaspäin, noin 7-8 m porrasmuurista ja noin 0-1 m 0-linjasta Aurajoelle	KU167
R71 R71 (=R25) päältä, R40 kaakkoispuolella, rakenteesta R53 koilliseen, noin 8-9 m porrasmuurista ja noin 2-3 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU128
Rakenteen R71 itäpuolelta, R73 (=R25) päältä, noin 6-7 m porrasmuurista ja noin 2-3 m 0-linjasta Hämeenkadulla	KU148
R72 Rakenteen R72 lounaispuolelta, noin 25-26 m porrasmuurista ja noin 3-4 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU153
Rakenteen R72 lounaispuolelta, noin 24-25 m porrasmuurista ja noin 4-5 m 0-linjasta Hämeenkadulle	KU165

Rakenteeseen R72 rajoittuva, R77 tasolla, noin 23-24 m porrasmuurista ja noin 4-5 m 0-linjasta KU156

R73

R73 (=R25) päällä, R71 itäpuolelta, noin 6-7 m porrasmuurista ja noin 2-3 m 0-linjasta Hämeenkadulle KU148

R74

R74 päällä, rakenteen R53 itäpuolelta, noin 8,5-10 m porrasmuurista ja noin 3-4,5 m 0-linjasta Hämeenkadulle KU144

R74 alla ja kaakkoispuolella, noin 8-9 m porrasmuurista ja noin 4-5 m 0-linjasta Hämeenkadulle KU167

R75

R75 lounaispuolella, samassa tasossa kuin R74, 12-13 m porrasmuurista ja noin 4-5 m 0-linjasta Hämeenkadulle KU154

R75 lounaispuolella, noin 13-14 m porrasmuurista ja noin 4-5 m 0-linjasta, osittain päällekkäin kuopan KU141 ja KU25 kanssa KU155

R77

Rakenteeseen R72 rajoittuva, noin 23-24 m porrasmuurista ja noin 4-5 m 0-linjasta KU156

R77 vieressä, noin 26-27 m porrasmuurista ja 3-4 m 0-linjasta KU157

R77 vieressä, noin 25-26 m porrasmuurista ja noin 4-5 m 0-linjasta KU158

R77 vieressä, noin 26-27 m porrasmuurista ja noin 4-5 m 0-linjasta KU159

R89

K94:7:n lattiakiveyksen alla, kellarin koilliskulmassa noin 0-1,6 m luoteisseinästä ja noin 0-0,7 m koillisseinästä. KU169

R90

K94:7:n lattiakiveyksen alla, kellarin koilliskulmassa noin 0-1,6 m luoteisseinästä ja noin 0-0,7 m koillisseinästä. KU169

R91

K94:7:n lattiakiveyksen alla, kellarin koilliskulmassa noin 0-1,6 m luoteisseinästä ja noin 0-0,7 m koillisseinästä. KU169

Kuopat ilman rakennetta

KU107 KU102:sta kaakkoon

KU110 Kuoppien KU11 ja KU89 välissä, kuopasta KU108 koilliseen, noin 17-18m porrasmuurista ja noin 2-3m 0-linjasta Hämeenkadulle.

KU125 KU26 alla, noin 5-6m porrasmuurista ja noin 3-4m 0-linjasta Hämeenkadulle.

KU127 KU26 alla, noin 5-6m porrasmuurista ja noin 2-3m 0-linjasta Hämeenkadulle.

Palatsin porrasmuuri

Palatsin porrasmuurin vieressä (kuopasta KU2 kaakkoon) KU47

Palatsin porrasmuurin vieressä (kuopasta KU2 luoteeseen) KU48

Palatsin porrasmuurin nurkassa teräsponttiseinän vierustalla KU59

4.3.2. Kartoitus

Kartoitusta ja rakenteiden sijaintitietojen ylöskirjaamista varten palatsin läntisen puolen kaivausalueen keskelle tehtiin tekninen 0-linja. Linja on noin 6 metriä teräsponttiseinästä. Kenttädokumenteissa käytetään usein termiä 0-linjasta Hämeenkadun suuntaan, Nunnankadulle, Aurajoelle tai Liljan patsaalle. Jälkitöiden yhteydessä tehdyissä luetteloissa nämä ilmaukset on korvattu ilmansuunnilla, mutta esimerkiksi kartoissa ja valokuvaletteloissa nimitykset on edelleen käytössä. Ilmaukset tarkoittavat ilmansuunnissa seuraavaa:

- Hämeenkadulle = itään
- Nunnankadulle = pohjoiseen
- Aurajoelle = länteen
- Liljan patsaalle = etelään

Kartoitusta varten alueelle tuotiin takymetrillä korkeuskiintopisteet, joista myöhemmin tuotiin vaaituskoneella korkeudet rakenteiden lähelle tehtyihin apupisteisiin. Palatsin itäpuolella korkeuskiintopiste (tussimerkki ikkunalaudassa) sijaitsee rotundan oviaukon vieressä, palatsin kiviseinän pohjoisnurkan ikkunan kivisessä ikkunalaudassa. Kiintopisteen korkeus on 7,35 m mpy. Länsipuolella ensimmäinen korkeuskiintopiste (tussimerkki kiviportaassa) sijaitsee Auran kylpylaitoksen pihakiveyksen R28 länsipuolella, kellarin K93:1 ulkoseinän vieressä olevan portaiden ylimmällä askelmalla korkeudella 5,28 m mpy. Toinen korkeuskiintopiste sijaitsee porrashuoneeseen K94:11 vievän portaikon ylimmässä portaassa (tussimerkki kivessä) korkeudella 5,28 m mpy.

Yleiskartat

Yleiskartat on nimetty kirjaimin (kartat A-E) ja listattu karttaluetteloon (liite 1.).

Aboa Vetuksen kaivaus oli Suomen ensimmäinen suuri kaupunkikaivaus, jossa yleiskartoitus tehtiin takymetrillä suoraan digitaaliseen muotoon. Takymetrimittaukset teki PMT-mittaus Oy Pekka Mäki-Taskun ja Kari Uotilan johdolla. Apuna kartoituksessa olivat Tommi Välimäki, Ina Karjalainen ja arkeologian harjoittelijat. Takymetrillä kartoitettiin kaikki kellarit, niiden portaikot ja vanhat katulinjat. Yleiskartta kellareista (kartta A) on mittakaavassa 1:100.

Kaivausvaiheesta piirrettiin rakenteista käsin yksityiskohtaisempaa yleiskarttaa mittakaavaan 1:50, jossa koko läntisen kaivausalueen rakenteet on merkitty kahteen tasokarttaan (ylempi taso: kartta B ja alempi taso: kartta C). Kaivausalueesta on myös erillinen kuoppakartta (kartta D) ja maaleikkauksista eli profiileista leikkauskartta (kartta E). Paperi- ja muovikarttoja ja karttojen digitaalisia versioita säilytetään Museovirastossa Rakennushistorian osaston arkistossa ja Aboa Vetus -museon arkistossa.

Yksityiskohtakartat

Yksityiskohtaiset rakenne- ja leikkauskartat on numeroitu (kartat 1-313) karttaluetteloon (liite 1).

Yksityiskohtakartat rakenteista ja leikkauksista piirrettiin käsin mittakaavaan 1:20. Kentällä karttadokumentoinnin hoitivat piirtäjät Sirpa Rahko, Marianne Kostainen, Marjatta Suominen ja Sirkka Satopää, sekä apulaistutkijat Pasi Pursiainen, Riitta Vuorela, Mervi Soilamo-Malmi, Päivi Hakanpää, Elina Saloranta, Liisa Seppänen, Tommi Välimäki, Iina Karjalainen sekä arkeologian harjoittelijat Sari Lehto, Hannele Lehtonen, Kirsi Majantie ja Carita Tulkki.

Yksityiskohtakartat on piirretty käsin puhtaaksi muoville mittakaavaan 1:20. Puhtaaksi piirtämisen tekivät yllämainittujen henkilöiden lisäksi Hanna Kolehmainen ja Sanna Jokela. Alkuperäiset kenttäkartat (paperikartat) että niistä puhtaaksi piirretyt muovikartat ovat Aboa Vetus –museon arkistossa ja puhtaaksi piirrettyjen karttojen digitaaliset kopiot on toimitettu Museoviraston Rakennushistorian osaston arkistoon.

4.3.3. Valokuvaus

Kaivaukset dokumentoitiin myös valokuvaamalla. Valokuvia otettiin mustavalkoisena että värillisinä dioina, molempia koossa kino ja 6x6. 6x6-kuvat ovat Seilo Ristimäen ottamia ja kinokuvat kaivausjohtajan tai apulaistutkijoiden ottamia.

Kaikki kuvat on luetteloitu ja Museovirastoon on lähetetty kaikki mustavalkokinokuvat (MV 125543:1-2058) pinnakkaisina ja niiden negatiivit sekä valikoitu osa diakinokuvia (DIA 125544: 1-94). Loput diakinokuvat sekä 6x6 dia- ja mustavalkokuvat ovat Aboa Vetus –

museon arkistossa. Kaikki kuvat, myös museon arkistossa olevat, on luetteloitu palatsin itä- ja länsipuolen kaivausalueen rakennelistaan valokuviin (liitteet 8 ja 9). Luettelot kaikista kuvista on sähköisessä muodossa tietokannassa sekä printtiversiona. Aboa Vetuksen arkistossa oleviin kuviin on merkitty filmi- ja kuvanumero eli nk. työnnumero. Ko. kuvia täytyy hakea tietokannan kautta katsomalla kuvanumeron mukainen työnnumero (ks. 4.4.1. *Tietokannat ja niiden käyttö*).

Valokuvaluetteloissa saattaa paikoin esiintyä maininta kuvauspisteistä tai kuvattu jonkun pisteen suuntaan. Nämä kuvauspisteet tarkoittavat seuraavaa:

- piste 1: sijaitsee palatsin länsipuolella, porrasmuurin kaakkoispuolen portaiden yläosassa.
- piste 2: sijaitsee palatsin länsipuolella, porrasmuurin keskiosassa.
- piste 3: sijaitsee palatsin länsipuolella, porrasmuurin luoteispuolen portaiden yläosassa.
- piste 4: sijaitsee palatsin länsipuolella, puutarhan etelänurkassa olevien portaiden yläosassa.

4.4. Jälkityöt

Tavallisesti kaivaushenkilökunta alkaa tehdä jälkitöitä kaivausten päätyttyä. Aboa Vetus – museossa jälkitöitä alettiin tehdä museotöiden ohessa, sillä museon avaamisesta 2.4.1995 alkoi museon organisaation ja toimintojen rakentaminen. Jälkityöt etenivät vähitellen: osa kartoista oli piirretty puhtaaksi kaivausten aikana, valokuvat luettelointiin ja konservointia vaativat esineet lähtivät konservointiin jo kaivausten aikana. Suurta löytömäärää alkoivat luetteloita museon arkeologit ja arkeologian harjoittelijat kaivausten jälkeen. Löytöluettelo valmistui 2002 ja siinä on 12404 alanumeroa (liite 6).

Kari Uotilan tekemistä muuritutkimuksista valmistui raportti vuonna 1995, ja arkeologian harjoittelijat (Lehto, Lehtonen, Majantie & Tulkki) kirjoittivat arkeologian praktikumharjoittelun yhteydessä raportit kellareista. Näitä raportteja on käytetty hyödyksi tämänkin raportin kirjoittamisessa. Itse lopullista raporttia ovat laatineet Minna Sarteksen lisäksi Sanna Jokela, joka on kerännyt tiedot tontilla tehdyistä aiemmista tutkimuksista, kuoppien

koordinaattiluettelon, rakenteiden sijainti kuopittain listan, kerännyt näytteet yhteen tietokantaan ja tarkistanut, että kaikki kartat on piirretty puhtaaksi, ja Hannele Lehtonen, joka on kirjoittanut tontin historiasta, kaivauksissa esille tulleista rakenteista ja leikkauksista sekä saattanut kertomuksen lopulliseen muotoonsa. Raportin kirjoittamisessa rakenteiden ja leikkausten osalta lähteenä on käytetty kenttäkarttoja, puhtaaksi piirrettyjä karttoja, näyteluetteloita, valokuvia ja Minna Sarteksen kenttämuistiinpanoja. Tähän raporttiin leikkaukset ja rakenteet on kirjattu tyypeittäin (kellarit, kivi- ja tiilirakenteet, kiveykset ja puurakenteet) numerojärjestyksessä, itä- ja länsipuoli erikseen. Liitteissä 8 ja 9 olevat rakennetiedot, lukuun ottamatta kellareita, ovat numerojärjestyksessä

4.4.1. Tietokannat ja niiden käyttö

Jälkitöiden yhteydessä löydöistä, valokuvista ja näytteistä on tehty erilliset tietokannat käyttäen Microsoft Access –ohjelmaa. Löytöluettelotietokannan käyttö on yksinkertaista, koska jokaisella löydöllä on oma löytönumerosa. Tietokannassa on mukana myös kenttätyöaikana ja jälkityövaiheessa löydöille annettu kenttänumero, jollaisia saattaa olla käytössä esim. varhaisissa ennen löytöluettelon valmistumista kirjoitetuissa julkaisuissa. Kenttänumero koostuu aina löytömateriaalin ensimmäisistä kirjaimista ja numerosta (esim. LA56 = lasi). Rakenneluettelossa ja tässä kaivauskertomuksessa löydöistä käytetään niiden virallisia löytönumeroita.

Valokuvatietokanta koostuu kolmesta eri tietokannasta. Tietokannassa MV_RHO on luetteloitu kaikki mustavalkokinokuvat, jotka on toimitettu Museoviraston Rakennushistorian kuva-arkistoon. Tietokannassa Diat_RHO on luetteloituna ne kinodiakuvat, jotka on lähetetty Museoviraston Rakennushistorian kuva-arkistoon. Valokuvat-tietokannassa ovat kaikki kaivauksilta otetut kuvat luetteloituna: mustavalkokino-, mustavalko 6x6- ja dia 6x6 –kuvat. Liitteissä 8 ja 9 (palatsin itä- ja länsipuolen rakenteet) kuvien kohdalle on laitettu luettelointinumero. Museovirastolle lähetetyissä mustavalkokino- ja diakinokuvissa on omat alanumeronsa, jonka mukaan kuvat löytyvät, mutta mustavalko 6x6 ja dia 6x6 –kuvissa hakusysteemi on erilainen, koska kuvat on arkistoitu mappeihin filminumeron mukaan. Eli kun haluaa löytää oikean 6x6-kuvan pitää ensin tietokannasta tai tietokannasta otetusta printistä hakea luettelointinumeron perusteella

kuvan filmi ja kuvanumero, jonka mukaan kuva löytyy kuvamapeista. Kuvamapit ovat Aboa Vetus –museon arkistossa.

Kaikki kaivauksilta otetut näytteet on luetteloitu näytetietokantaan, jossa ensimmäisenä on dendronäytteet (alanumerot 1-190 ja 792-795), makrofossiilinäytteet (alanumerot 191-571), pienluunäytteet (alanumerot 743-572), laastinäytteet (alanumerot 744-777) ja hiilinäytteet (alanumerot 778-791). Liitteisiin 8 ja 9 näytteet on mainittu alanumeron mukaan.

4.5. Rakenteet

Kaivauskertomukseen kellarit ja rakenteet on luetteloitu lajeittain: ensin on luetteloitu kellarit, sen jälkeen muut kivi- ja tiilirakenteet, kiveykset ja puurakenteet. Kaikki rakenteet tietoineen (sijainti, kuvaus, tulkinta, suhteet muihin rakenteisiin, ajoitus, kartat, valokuvat, löydöt ja näytteet) on luetteloitu erillisiin liitteisiin. Liitteessä 8 on palatsin itäpuolen ja liitteessä 9 länsipuolen rakenteet numerojärjestyksessä. Yksityiskohtaisemmat kuvaukset kivi- ja tiilimuureista ja kellareista on Kari Uotilan muuritutkimusraportissa vuodelta 1995 ja arkeologian harjoittelijoiden praktikum-harjoitteluraporteissa (Lehto, Lehtonen, Majantie, Tulkki). Raportit ovat Aboa Vetus –museon arkistossa. Kellareista on yleiskartta (kartta A) ja palatsin länsipuolen rakenteista on olemassa kentällä tehdyt tasokartat (ylempi tasokartta: B ja alempi tasokartta: C). Rakenteista on yksityiskohtakartat (kartat 1-308).

4.5.1. Palatsin itäpuoli

Suurin osa palatsin itäosasta oli jo kaivettu Turun Maakuntamuseon toimesta vuosina 1992 ja 1993. Osasta tutkimuksia on olemassa raportit (Asplund 1992; Mikkonen-Hirvonen 1993), jotka ovat Turun Maakuntamuseon arkistossa. Itäpuolen tutkimuksia jatkettiin vuosina 1994-1995 niiltä osin kuin rakennustyöt vaativat. Palatsin itäpuolelle rakennettiin museon uusi sisäänkäynti, kahvilatila ja museokauppa. Tähän raporttiin on lisätty myös havainnot palatsin itäpuolelle vuonna 1997 tehdyistä koekuopista KU1 (itä) ja KU2 (itä).

Kaikki palatsin itäpuolen rakenteet on koottu yhteen liitteeseen 8, johon on kirjattu seuraavat tiedot: sijainti, kuvaus, tulkinta, suhde muihin rakenteisiin, ajoitus, kartat, valokuvat löydöt

ja näytteet. Kaikki rakenteesta otetut valokuvat on kirjattu ylös, myös siis ne, joita säilytetään Aboa Vetus –museon arkistossa. Kuvista mustavalko- eli MV kino –kuvat (päänro 125543) ja dia kinokuvista vain valikoitu otos (dia RHO, päänro 125544) on toimitettu Museoviraston rakennushistorian osaston arkistoon. Loput diakinokuvat, sekä MV 6x6 että dia 6x6 –kuvat säilytetään Aboa Vetus –museon arkistossa.

Kellarit

Palatsin itäpuolelta tuli esiin Turun Maakuntamuseon tutkimuksissa kahdeksan kivitalon kellarit ja vuonna 1994 esille tuli kaksi kellaria. Tässä yhteydessä myös Turun Maakuntamuseon kaivamat kellarit ja niiden sijainnit esitellään lyhyesti, koska muiden rakenteiden kuvauksissa käytetään ko. kellareita esim. sijainnin määrittelemiseen. Osassa kellareista oli myös jäljellä kaivamatonta täytemaata, mikä kaivettiin pois vuosien 1994-1995 aikana. Täytemaasta tulleet löydöt on luettelointu tämän raportin liitteenä olevaan löytöluetteloon (liite 6). Palatsin itäpuoleisiin kellareihin on luettelointu myös nk. palatsin rotundan alla olevat kellarit (K28:3 ja K28:4), joita on ensimmäisen kerran tutkinut Juhani Rinne vuonna 1928.

Kellari K92:1

Kellari K92:1 sijaitsee palatsin itäpuolella nykyisen sisääntulon kohdalla, sen alla. Kellari rajautuu kaakossa kellariin K92:2 ja koillisessa Luostarin Jokikadulta Aurajoelle kulkevaan kujaan. Kellari on ollut esillä vuonna 1992 ja kellarista on ainoastaan karttatietoa (Mikkonen-Hirvonen 1993, kartta: Rettigin tontti 1992-1993). Kellarin koko on noin 4 x 6 metriä. Kartan perusteella vaikuttaa siltä, että osa kellarista on tuhoutunut palatsin rakentamisen yhteydessä.

Kellari K92:2

Kellari sijaitsee nykyisen sisääntulon alla. Kellari rajautuu luoteessa kellariin K92:1, koillisessa Luostarin Jokikadulta Aurajoen suuntaan kulkevaan kujaan, kaakossa Luostarin Jokikatuun ja lounaassa Rotundan lattian alla olevaan kellariin K28:3. Kellari on kaivettu esiin vuoden 1992 tutkimusten aikana ja siitä on ainoastaan karttatietoa (Mikkonen-Hirvonen 1993, kartta: Rettigin tontti 1992-1993). Kartan perusteella kellarin lounaisseinä on jäänyt palatsin rakentamisen alle. Kellari on sama kuin vuonna 1994 osittain esiin otettu kellari K94:16 ja Juhani Rinteen vuonna 1928 tutkima kellari K28:2. Kellarin koko on noin 5 x 5 metriä.

Kellari K92:3

Kellari K92:3 sijaitsee nykyisen museon sisääntuloaulassa. Kellari rajautuu luoteessa Luostarin Jokikatuun, koillisessa rakenteeseen K92:5 ja kaakossa pihakiveykseen R7(itä). Rakenteet K92:3 ja K92:5 muodostavat kokonaisuuden, jossa K92:3 on varsinainen kellaritila ja K92:5 on sinne johtava porrashuone. Kellarin koko on noin 5 x 5,5 metriä.

Kellarin sisäosan seinät ovat kivisiä, lukuun ottamatta K92:5:een johtavaa oviaukkoa, joka on tehty tiilestä (kartta 221). Oviaukon molemmin puolin on tiilestä tehdyt pielet. Tiilinen luoteispieli jatkuu tiilirakenteena kahden ja puolen tiilen matkalla kohti pohjoisnurkkaa. Kellarin lattia on mukulakivilattia (kartta 312) ja kellarissa on ollut tynnyriholvaus. Lattia on noin 3.55-3.33 m mpy tasolla. Sekä luoteisseinässä että kaakkoisseinässä on jäljellä kivistä ja tiilistä tehdyt holvinkannat. Rakennuksen ulkoseinää on esillä Luostarin Jokikadun puolella. Seinän ulkopintana on alaosassa kiveä, ja yläosastaan eli asuinkerroksen osalta se on tiilinen (kartta 216 + 214).

Kellari K92:4

Kellari K92:4 sijaitsee nykyisen Factory-tilan kohdalla, sen alla. Kellari rajautuu kaakossa Luostarin Jokikatuun ja lounaassa Luostarin Jokikadulta erkaantuvaan kujaan. Kartan (Mikkonen-Hirvonen 1993, kartta: Rettigin tontti 1992-1993) perusteella kellarista on vuonna 1992 ollut esillä vain etelä- ja länsiosaa.

Kellari K92:5

Kellari K92:5 on porrashuone, joka on johtanut kellariin K92:3. Kellari sijaitsee museon sisääntuloaulassa ja rajautuu lounaassa kellariin K92:3, luoteessa Luostarin Jokikatuun, koillisessa kellariin K92:6 ja koillisessa pihakiveykseen R7(itä). Kellarin koko on noin 5,5 x 1,2 metriä.

Kuva 2. Porrashuone K92:5 kaakosta. Kuvattu kaakosta. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 372).

Porrashuoneen alaosan seinät on pääosin tehty kivistä, lukuun ottamatta lounaisseinän kellariin K93:2 johtavaa ovea, jonka pielet on tiilestä. Portaiden kohdalla koillisseinä on tehty tiilistä (kartta 286), kun taas lounaisseinä on melkein kokonaan kivinen (kartta 288). Koillisseinässä on komero, joka on noin 3,60 m mpy tasolla. Koillis- ja lounaisseinät ovat porrashuoneen holvausta kannattavat seinät. Portaiden kohdalla on seinässä jälkiä holvista, joka on noussut askelmien rytmissä. Holvikattoa on edelleen jäljellä porrashuoneen alaosassa. Alaosan holvaus alkaa noin 4,50 m mpy tasolta. Holvaus on alkujaan ollut mahdollisesti kivistä tehty, koska holvin ja seinän liitoskohta on tehty kivistä. Nyt näkyvä holvaus on tiilinen. Kaakkoisseinällä on ollut oviaukko porrashuoneeseen. Porrashuoneen päätyseinässä eli luoteisseinässä on keskellä on umpeen murattu aukko, mahdollisesti ikkuna (kartta 261 + 287 + 289).

Kellarin portaikko on tehty kivistä (kartta 290). Portaikko on suora, ja askelmia on seitsemän. Aivan ylinä on leveämpi ”askelma” pienenä kellarin portaikkoon johtavana eteistilana ja sen kaakkoispuolella oviaukko. Ylin osa portaikosta on noin 5,00 m mpy tasolla (kynnys 5,39 m mpy) ja alin lattiaosa on noin 3,08 m mpy tasolla. Porraskaskelmien väli vaihtelee 13-30 cm välillä ja askelmien leveys on noin 30-36 cm.

Kellarin alaosassa olevan holvauksen päällä on noin 30-40 cm paksuiset täyttökerrokset ja ylimpänä on asuinkerroksen tiililattiaa (kartta 261).

Luostarin Jokikadulle rajautuvan rakennuskokonaisuuden, johon kuuluvat kellarit K92:3, K92:5 ja K92:6, ulkoseinä on yhtenäistä tiiliseinää (kartta 216 + 214).

Kellari K92:6

Kellari K92:6 sijaitsee palatsin itäpuolella, nykyisessä sisääntuloaulassa, suurten ikkunoiden vieressä. Sen lounaispuolella on kellari K92:5, luoteessa Luostarin Jokikatu ja kaakossa pihakiveys R7(itä). Kellarin koillispuolella on museon sisääntulo- ja kahvilatilan lasiseinä. Kellarin leveys on noin 3,30 m ja pituus noin 4,70 metriä.

Kellarin seinät on rakennettu kiveyksen päälle, jonka päällä on multamaakerros ja sen päällä nykyiset seinärakenteet (Uotila 1995, K92:6). Kellarin nykyiset seinärakennelmat ja portaat on rakennettu vanhempien kellarirakenteiden päälle. Kellarin lounaisseinä on kiviseinä, joka on tehty yhdestä kivikerrasta kellarirakennusta K92:5 vasten (kartta 248 a). Luoteisseinä on kellarin päätyseinä, jossa on kiviperustus. Seinät ovat laastipintaista tiiltä. Päätyseinän keskellä on pieni ikkuna Luostarin Jokikadulle. Ikkunan pielet on tehty kivistä ja ikkunan päällä on suuri laakakivi. (Kartta 243.) Koillis- ja kaakkoisseinät on tehty kivistä ja tiilestä ja pinnalla on laastikerros (kartat 244, 246).

Kellarissa on ollut lounais-koillissuuntainen tiiliholvaus, josta on lounais- ja koillisseinällä näkyvissä holvin kannat (kartat 244, 245). Holvi on ollut tynnyrinmuotoinen sidetiiliholvi. Holvikaaren muoto on näkyvissä myös kellarin päätyseinässä (kartta 243).

Kellarissa ei ole erillistä porrashuonetta, vaan kellarin portaikko sijaitsee kellarin itänurkassa. Portaat ovat suorat ja tehty tiilestä (kartta 248b). Portaikossa on kahdeksan askelmaa. Ylin porrasaskelma on 5,78 m mpy ja alin 3,99 m mpy tasolla. Portaikon seinät on tehty tiilestä ja portaikossa on ilmeisesti ollut suora juoksutiiliholvi, jonka jälkiä on näkyvissä koillisseinässä (kartta 247).

Kellarin lattia on tehty mukulakivistä (kartta 249) ja on Uotilan mukaan rakennusta vanhempi (Uotila 1995, K92:6). Lattia on noin 3,55-4,06 m mpy tasolla.

Kuva 3. Kellari K92:6 länsikulma. Kuvattu idästä. (Kuva: Reino Kärhä, dia kino: 1393.)

Kellarit K92:7 ja K92:8

Kellarit K92:7 ja K92:8 sijaitsevat museon sisääntuloaulan kaakkoisosassa hissinvieressä. Rakenteet muodostavat rakennuksen kaksihuoneisen kellaritilan. Kellarit on kaivettu esiin Turun Maakuntamuseon toimesta ja niistä on Henrik Asplundin raportti *Turku, Rettigin tontti (II/1/3) Rakennustyömaan arkeologinen seuranta 14.-29.10.1992*.

Kellarikokonaisuus on luoteis-kaakko-suuntainen. Kellari K92:7 sijaitsee kokonaisuuden kaakkoisosassa ja kellari K92:8 luoteisosassa. Kellarikokonaisuus rajautuu koillisosastaan museorakennuksen lasiseinään, lounaassa museon hissikuiluun ja aulaan, ja kellaritila K92:8 osalta luoteessa Luostarin Välikatuun. Kellarin K92:7 koko on noin 4,2 x 2,2 metriä ja kellarin K92:8 leveys noin 3,30 metriä. Kellarista K92:7 on esillä kiviperustus ja mukulakivilattia. Kellarin luoteisosasta lähtee suurista kivistä tehdyt portaat. Porrasaskelmia on neljä. Kellaritilassa K92:8 on säilyneenä koillis- ja luoteisseinää noin 2-3 kivikerran osalta. Turun Maakuntamuseon kaivauksissa kellarin K92:8 lounaispuolelta ja osittain myös kaakkoisseinän alta löydettiin kellarirakennuksen arinahirret, jotka olivat pareittain ja noin 35 cm leveitä. Etelänurkassa, jossa lounais- ja kaakkoisseinän hirret yhdistyivät, oli veistetty yksinkertaiset hirsisalvokset. (Asplund 1992, 3.)

Kellari K94:15

Kellari K94:15 sijaitsee palatsin rotundan edessä, noin 4 metriä rotundan seinästä Aurajoelle päin, nykyisen pihalaatoituksen alla. Kaivausvaiheessa vuonna 1994 kellarista otettiin esille ainoastaan pintaosia lounaisnurkasta. Dokumentoitu on kellarin seinä luoteesta kaakkoon (kartta 236). Seinä on tehty tiilistä, joiden välissä on laastia. Esille otetun seinän alaosassa on tiilien päällä pintalaastia. Luoteiskulmassa on aukko, joka on täynnä täytemaata.

Kellari K94:16

Kellarin K94:16 sijaitsee nykyisen sisääntulon alla, aivan Rotundan seinän vieressä. Sen lounaispuolella on Rotundan lattian alla oleva kellari K28:3. Kyseessä on sama kellari kuin Turun Maakuntamuseon aikana esille otettu kellari K93:2 ja Juhani Rinteen tutkima kellari K28:2. Esille otetuista rakenteista ei ole karttaa, mutta valokuvia on muutamia. Valokuvien mukaan kyseessä on tiilestä muurattu seinä.

Kuva 4. Rakenne K94:16. Kuvattu pohjoisesta. (Kuva: Reino Kärhä, dia kino: 1334.)

Kellari K28:3

Kellari K28:3 sijaitsee nykyisen museon Rotunda-tilan lattian alla, aivan Rotundan seinän vieressä. Rotundan lattiassa on lasi-ikkunoita, joista on näkymä kellariin. Kellaria rajaa koillisessa kellari K28:2 (= K92:2 = K94:16), kaakossa Luostarin Jokikatu ja lounaassa kellari K28:4. Kellari K28:3 yhdessä monien muiden Itäisen Rantakadun varrella olleista vanhoista kellareista, on ollut esillä jo palatsin rakentamisen yhteydessä vuonna 1928, jolloin arkeologi Juhani Rinne tutki niitä. Näistä tutkimuksista on jäljellä Rinteen tekemät

TURKU II/2/3, Rettigin tontti / nykyinen Aboa Vetus –museon alue

Kaupunkiarkeologinen kaivaus, 24.1.1994-3.4.1995

muistiinpanot, sijaintikartat ja valokuvia, joita säilytetään Turun Maakuntamuseon arkistossa. Rinteen tutkimat kellarit on numeroitu K28 -alkuisiksi.

Kellari K28:3 on pitkä kapea kellaritila, josta on ollut käynti useisiin kellarihuoneisiin kuten kellariin K28:2 (= K92:2, K94:16), jonka oviaukko on muurattu umpeen, ja kellariin K28:4, jonne johtava oviaukko on kellarikäytävän lounaisseinällä. Kellarikäytävästä on mahdollisesti myös päässyt kellariin K92:1. Palatsin rakentamisen yhteydessä kellarin käytävä on muurattu umpeen, mutta Uotilan mukaan kellari on jatkunut luoteeseen eli Aurajoen suuntaan (Uotila 1995, K28:3). Kellarikäytävän pituus on 4,50 m ja leveys 1,60 m.

Kellarissa on kiviseinät ja holvaus on sidetiiliholvaus, joka on tehty erikokoisista tiilistä (Uotila 1995, K28:3). Lattia on tehty kivistä, lukuun ottamatta luoteisosaa, jossa on kaivo R3(itä). Kaivon ympärillä oleva lattia on tehty tiilestä. Tiilet on aseteltu eri suuntiin mukailleen kaivoa. Ainoastaan kaivon itäpuolella aivan kellarin lounaisseinän vieressä on lattiakiviä.

Kuva 5. Kellarin K28:3 luoteisosassa sijaitseva kaivo. Kuva kaakosta. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 437.)

Kellari K28:4

Kellari K28:4 sijaitsee nykyisen museon Rotunda-tilan lattian alla. Kellariin pääsee katsomaan lattiassa olevien ikkunoiden läpi. Kellari rajautuu koillisessa kellariin K28:2,

kaakossa Luostarin Jokikatuun ja lounaassa kellariin K28:5. Palatsin rakennustöiden yhteydessä kellari on länsi- ja luoteisosistaan tuhoutunut, koska sinne on rakennettu palatsin betoniperustuksia ja siellä on myös paksut täyttömaakerrokset. Myös kellarin kaakkoisseinä on osittain purettu tai sortunut. (Uotila 1995, K28:4). Kellarin pituus on 5 metriä ja leveys 3,3 metriä.

Kellarin lounaisseinän etelänurkasta on Rinteen mukaan ollut käynti kellariin K28:5, mutta oviaukko on muurattu umpeen. Umpeen muuraus on voitu tehdä jo kellarin käyttöaikana. Lounaisseinän alaosa on tehty kivistä ja yläosa on tiilestä, jossa on munkkilimitys. Tiiliosan päältä alkaa kivistä muurattu holvi. (Uotila 1995, K28:4.)

Kuva 6. Kellarin K28:4 lounaisseinää. Kuvattu koillisesta. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 428.)

Koillisseinän keskiosassa on oviaukko kellariin K28:3. Oven kaakkoispuolen seinä on tehty pääosin tiilestä. Myös holvi on tiilestä. Oven luoteispuolella seinä on muurattu kivistä ja holvi on tiilestä. Pidemmällä luoteessa kiviseinä vaihtuu kiviholviksi. (Uotila 1995, K28:4.) Kellarissa on mukulakivilattia.

Uotilan mukaan kellarissa on näkyvissä kolme vaihetta. Vanhimpaan vaiheeseen, joka mahdollisesti ajoittuu 1600-lukua vanhempaan aikaan, kuuluvat kellarin seinät ja kiviholvaus. Keskimmäiseen vaiheeseen kuuluvat oviaukot kellareihin K28:3 ja K28:5 sekä

holvin muuttaminen tiiliseksi ja nuorimpaan vaiheeseen kellarin eteläosan korjaukset. Keskimäinen ja nuorin vaihe ajoittuvat 1600-1700 -luvulle. (Uotila 1995, K28:4.)

Kellareihin tehdyt koekuopat

Koekuoppa KU1 (itä)

Kellarin K92:5 länsinurkkaan tehtiin koekuoppa KU1 (itä) (kartat 300, 306). Kuopan koko oli noin 70 x 60 cm. Kellarin lattiakiveys länsinurkassa oli noin 2,99-3,20 m mpy korkeudella. Lattiakiveyksen alla oli laastin, hiekan ja saven sekainen maa, jossa oli myös tiilimurskaa. Maakerroksen paksuus oli 10-36 cm. Kerros oli paksuimmillaan luoteisseinän vieressä ja se oheni kellarin keskiosaa kohti. Lattiakiveyksen alta laastin, hiekan ja saven sekaisesta maasta tuli esiin puita, joka osoittautuivat paikalleen hajonneeksi puutyynyriksi R11 (itä). Päällimmäiset tynnyriin kuuluvat laudat olivat noin 2,90 m mpy tasolla ja alimmat noin 2,75 m mpy tasolla. Osittain puiden seassa ja alla oli toinen kiveys R13 (itä), jonka kivet olivat noin 2,92-2,78 m mpy tasolla. Laastin, hiekan ja saven sekaisen maakerroksen alla oli karkeaa hiekkaa. Karkean hiekan kerros oli 8-38 cm paksuinen ja se oli ohuimmillaan luoteisseinän vieressä ja paksuni kellarin keskiosaa kohti. Noin 2,80-2,60 m mpy tasolta alkoi hiekan sekainen savikerros. Tämän alla oli puhdas savikerros noin 2,28 m mpy tasolla. Luoteisseinän alta saatiin esille noin 2,50 m mpy tasolta kellarin luoteisseinän arinahirsi (kartta 306), josta saatiin dendrokronologinen ajoitus. Hirsi ajoittuu vuosiin 1293-1350 (näyte 2, Zetterberg 1999; 2003, 390). Kuoppa kaivettiin luoteisseinän vierestä 2,38 m mpy tasolle ja kuopan itänurkasta 2,08 m mpy tasolle.

Koekuoppa KU2 (itä)

Kellariin K92:3 itänurkkaan tehtiin 70 x 160 cm kokoinen koekuoppa KU2 (itä) (kartat 312, 313). Kellarin lattiakiveys oli itänurkassa noin 3,47-3,40 m mpy tasolla ja sen alla ja kivien välissä oleva laastin ja hiekan sekainen maa noin 3,46-3,26 m mpy tasolla. Noin tasolta 2,94-2,99 m mpy koillisseinän alta ja osittain myös laastin ja hiekan sekaisesta maasta tuli esiin koillisseinän arinahirsi R15 (itä). Arinahirren alla oli poikittain suhteessa arinahirteen asetettuja lankkuja ja puita kuusi kappaletta (R16 (itä), R17 (itä), R18 (itä), R19 (itä), R20 (itä), R21 (itä)). Lankut ja puut olivat noin 2,81-2,68 m mpy tasolla. Lankkujen ja puut olivat savessa, joka alkoi heti arinahirren alaosaan eli noin 2,68 m mpy tasolta.

Kuopan kaakkoisosasta, kellarin kaakkoisseinän vierestä ja alta noin 2,76 m mpy tasolta tuli esiin arinahirsi R22 (itä), jonka alla oli samaan tapaan asetettuja lankkuja kolme kappaletta

(R23 (itä), R24 (itä) ja R25 (itä)) kuin koillisseinän arinahirrenkin alla. Arinahirsi oli noin 5 cm seinämuurista ulompana eli osittain laastin ja hiekan sekaisessa maassa. Alaosastaan hirsi oli savessa. Kuoppa KU2 (itä) kaivettiin noin 2,38 m mpy tasolle.

Kuopan KU2 (itä) puurakenteista saatiin dendroajoituksia. Koillisseinän alla oleva arinahirsi R15 ajoittui talvikauteen 1445 / 1446, arinahirren alla olevat haljispuolikkaat R17 vuosiin 1418-1450 ja R19 vuosiin 1440-1460. Kaakkoisseinän alla oleva arinahirsi R22 ajoittui talvikauteen 1441 / 1442. (Zetterberg 2003, 390.)

Muut kivi- ja tiilirakenteet

Palatsin itäpuolella sijaitsevat muut kivi- ja tiilirakenteet kuin kellarit on luetteloitu liitteeseen 8.

Käsikivet R1 (itä)

Nykyisen kahvilatilan keskiosasta noin kaksi metriä Ars Novan yläkertaan vievien portaiden länsipuolelta löytyi kolme käsikiveä, jotka olivat kivirakenteen R5 (itä) muodostavan kulman (mahd. kiviperustus) sisäpuolella ja puurakenteen R2 (itä) päällä. Käsikiville annettiin oma rakennenumero R1 (itä). Käsikivistä yksi oli ehjä ja valmis ja toiset kaksi olivat teelmiä. Ehjän jauhinkiven halkaisija on noin 50 cm. Käsikivet olivat noin 5,43-5,50 m mpy tasolla ja ne sijaitsivat yhdessä ”ryppäässä” (kartta 115). Ympärillä olevat puut olivat selkeästi käsikivien alapuolella, kun taas R5 (itä) kivet olivat osittain samalla tasolla ja osittain ylempänä.

Kuva 7. Käsikivet R1 (itä), puurakenne R2 (itä) ja kivirakenne R5 (itä). Kuva itä-koillisesta. (Kuva: Reino Kärhä, dia kino: 1202.)

Kaivo R3 (itä)

Rakenne R3 (itä) on kaivo, joka sijaitsee museon Rotundan lattian alla kellarissa K28:3, sen luoteisosassa. Kaivossa ei ole lattian yläpuolisia reunoja, vaan kaivo on ”reikä lattiassa.” Lattiataso kaivon ympärillä on tehty tiilistä lukuun ottamatta kaivon itäpuolta, kaivon ja kellarin K28:3 lounaisseinän väliä, jossa on tasaisia laakakiviä.

Kaivon yläreunassa on kaksi tiilikertaa, jonka jälkeen reunat ja pohja on vuorattu puulla. Reunoilla on pystylaudointu ja pohjalla lankuista tehty tasainen pohjalevy. Kaivo ei ole kovin syvä, arviolta alle 100 cm (tarkat mitat ja piirrokset puuttuvat). Halkaisijaltaan kaivo on noin metrin (arvio). Kaivoksi kirjattu rakenne R3 (itä) ei välttämättä ole kaivo, vaan jonkinlainen säilytyspaikka, mahdollisesti erillinen ”kylmäkellari”, jossa on voitu säilyttää elintarvikkeita.

Kuva 8. Kaivo R3 (itä) kellarin K28:3 luoteisosassa. (Kuva: Reino Kärhä, dia kino: 1197.)

Kivirakenne R5 (itä)

Kivirakenne R5 (itä) sijaitsi nykyisen museokahvilan kohdalla noin 1,40 metriä Ars Novan yläkertaan vievien portaiden länsipuolella. Rakenne R5 (itä) koostui kahdesta kivistä, jotka olivat puurakenteen R2 (itä) päällä (kartta 115). Toinen kivistä oli koillis-lounaissauntainen ja toinen luode-kaakkoissauntainen. Kivirivit yhdistyivät muodostaen länteen nurkan. Molemmissa kivistä oli ainoastaan yksi kivistä. Luode-kaakkoissauntainen kivistin pituus oli noin 1,60 m ja se oli tehty suurehkoista kivistä, joiden halkaisija oli noin 30 cm. Kivet olivat noin 5,52-5,65 m mpy tasolla. Koillis-lounaissauntainen kivistä oli noin 1,80 m pitkä ja tehty pienemmistä kivistä, joiden halkaisija oli 10-24 cm välillä. Pieniä kiviä oli aseteltu kaksi rinnakkain. Kivet olivat noin 5,36-5,42 m mpy tasolla. Kivirakenteen itäpuoleinen osa puuttui kokonaan. Kiveyksen vieressä, sen keskellä, noin 20-30 cm itään löytyivät jauhinkivet R1 (itä).

Kiveykset

Palatsin itäpuolelta löydettiin myös kiveyksiä, joilla tarkoitetaan piha-, lattia- tai katupintoja. Kiveyksien tarkemmat tiedot on kerätty rakenneluetteloon liitteeseen 8.

Pihakiveys R4 (itä)

Pihakiveys R4 (itä) sijaitsi nykyisen museon kahvilan kohdalla, sisääntuloaulan kellareiden K92:3, K92:5 ja K92:6 ja Luostarin Välikadun välisellä alueella. Kiveys oli tehty

TURKU II/2/3, Rettigin tontti / nykyinen Aboa Vetus –museon alue

halkaisijailtaan noin 20 cm kokoisista kivistä. Kiveys otettiin esille jo Turun Maakuntamuseon kaivauksissa vuonna 1992. Tässä yhteydessä kiveystä ei tarkemmin dokumentoitu, koska sen on Turun Maakuntamuseo oletettavasti tehnyt. Kiveys purettiin pois, jotta päästiin sen alla olevin kerroksiin ja rakenteisiin.

Pihakiveys R6 (itä)

Pihakiveys R6 (itä) sijaitsee museon sisääntuloaulassa olevan kellarin K92:6 itäpuolella. Kiveys on kaivettu esille Turun Maakuntamuseon toimesta vuonna 1992, jolloin se on myös oletettavasti dokumentoitu. Vuonna 1994 kiveystä ei kuvattu tai piirretty. Pihakiveyksen kellarin K92:6 puoleisessa reunassa on koillis-lounaissauntainen kouru, joka on tehty suurehkoista kivistä. Muulta osin kiveys on melko pienistä kivistä tehty. Suurin osa kiveyksestä purettiin ja alla olevat kerrokset ja rakenteet tutkittiin.

Pihakiveys R7 (itä)

Pihakiveys R7 (itä) sijaitsee kellarien K92:3 ja K92:5 edustalla eli näiden kaakkoispuolella. Koillisessa pihakiveys rajautuu toiseen pihakiveykseen R6 (itä). Kiveys R7 (itä) on noin 20-50 cm alempana kuin pihakiveys R6 (itä). Kiveysten välinen raja on kellareiden K92:5 ja K92:6 seinälinjan kohdalla. Kiveyksessä on ollut kouru, josta osa on piirretty kartta 126. Muulta osin kiveystä ei dokumentoitu, koska se on oletettavasti dokumentoitu Turun Maakuntamuseon toimesta. Kouru on tehty suuremmista kivistä kuin muu pihakiveys.

Katukiveys R9 (itä)

Katukiveys R9 (itä) sijaitsee museon sisääntuloaulassa kellarin K92:6 itäpuolella olevan pihakiveyksen R6 (itä) alla. Katupinta on noin 5,21-5,24 m mpy tasolla ja kiveys on tehty hyvin erikokoisista kivistä (kartta 129).

Kiveys R13 (itä)

Kiveys R13 (itä) liittyy kellarin porrashuoneeseen K92:5 tehtyyn koekuoppaan KU1 (itä), johon asennettiin veden ja kosteuden nousun kellariin takia pumppu (kartta 300). Koekuoppa tehtiin kellaritilan länsinurkkaan. Kuopasta tuli puutyynyryn osien R11 (itä) alta noin tasolta 2,92-2,74 m mpy kiviä R13 (itä), jotka tulkittiin mahdolliseksi alemmaksi kivilattiaksi. Kivet olivat kooltaan pieniä, halkaisijaltaan noin 10-20 cm. Kiveystä ei ollut aivan nurkassa, vaan se alkoi noin 16 cm päästä luoteisseinästä ja noin 22 cm päästä lounaisseinästä. Koska

koekuopan koko oli ainoastaan noin 60 x 70 cm ja kiveystä R13 (itä) oli ainoastaan noin 40 x 50 cm alalla, ei voida varmasti sanoa, onko kyse alemmasta kellarin lattiakiveyksestä.

Kuva 9. Kellari K92:5 länsinurkkaan tehty koekuoppa KU1 (itä). Kuopassa kiveys R13 (itä) ja lounaisseinän vieressä hirsi R10 (itä). Kuvattu kaakosta. (Dia kino: 1603.)

Puurakenteet

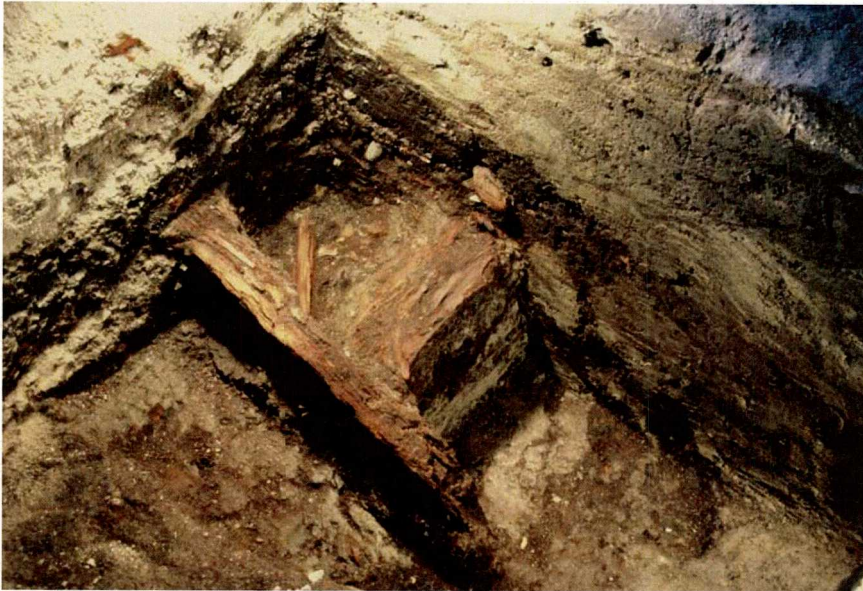
Puurakenne R2 (itä)

Puut R2 (itä) sijaitsevat museon nykyisen kahvilan kohdalla noin 1-3 metriä Ars Novan toiseen kerrokseen vievien portaiden länsipuolella. R2 (itä) on pihakiveyksen R4 (itä) alla ja osittain kivirakenteen R5 (itä) sekä jauhinkivien R1 (itä) alla ja tasolla (kartta 115, 116). Puut olivat pohjois-etelä – ja itä-länsisuunnassa niin, että kahden pohjois-eteläsuuntaisen puun välissä alla oli poikittaisia eli itä-länsisuuntaisia lautoja. Ylempänä olevat puut olivat noin 5,44-5,24 m mpy ja alemmat noin 5,33-5,19 m mpy tasolla. Puiden pituus oli noin 90-150 cm. Osasta puista saatiin dendrokronologiset ajoitukset, jotka ajoittavat puurakenteen R2 (itä) 1830-luvulle (näytteet 35-38, Zetterberg 1996).

Puurakenne R8 (itä)

Puurakenne R8 (itä) sijaitsee museon nykyisen sisäntuloaulan kellareiden K92:3 ja K92:5 itäpuolella olevan kiveyksen R7 (itä) alla. Rakenne muodostuu kahdesta puusta, joista pidempi on luode-kaakkoissuuntainen ja lyhyempi lounais-koillissuuntainen. Puut yhdistyvät eteläosassa, muodostaen nurkan. Puut olivat niin huonokuntoisia, että niissä ei havaittu nurkassa salvosta tai muita veistojälkiä. Puista ei myöskään saanut dendronäytteitä. Puut

ovat noin 4,68 m mpy tasolla ja sijaitsevat sekoittuneessa paksussa savikerroksessa (kartta 130).

Kuva 10. Puurakenne R8 (itä). Kuvattu pohjois-luoteesta. (Kuva: Reino Kärhä, dia kino: 1270.)

Hirsi R10 (itä)

Museon sisääntuloaulassa sijaitsevan kellarin porrashuoneen K92:5 lattialla lounaisseinän vieressä seinän suuntaisesti on lahonnut hirsi, jonka pituus on noin 150 cm (kartat 290, 300). Hirsi on saattanut jatkaa luoteisseinään asti, mutta se on luoteisosastaan lahonnut. Hirsi on aivan kellariin K92:3 johtavan oviaukon kynnyksen edessä, samalla tasolla kuin kellarin K92:5 lattia eli noin 3,15-2,90 m mpy tasolla.

Puutyynyri R11 (itä)

Kellarin K92:5 länsirukkaan tehdystä koekuopasta KU1 (itä) löytyi heti kellarin lattiakiveyksen alta ja vanhemman lattiakiveyksen R13 (itä) päältä paikalleen hajonneen puutyynyriin kimppejä, pohja / kansi ja vitsastat tehtyjä vanteita (kartta 300). Puutyynyri oli noin 2,90-2,75 m mpy tasolla. Kimpejä oli kymmenen kappaletta ja ehjien kimppeiden pituus oli noin 50 cm, niiden leveys vaihteli. Pohjan / kannen halkaisija oli noin 36 cm.

Kuva 11. Kellarin K92:5 länsinurkan koekuopasta KU1 (itä) löydetty paikalleen hajonnut puutynnyri R11 (itä).
(Kuva: Päivi Hakanpää, dia kino: 1600.)

Kouruhirsi R12 (itä)

Kellarin K92:5 länsinurkasta koekuopasta KU1 (itä) luoteisseinän vierestä löytyi seinän alle menevä hirsi, johon on veistetty kouru (kartat 300, 306). Hirrelle annettiin rakennenumero R12 (itä). Hirren halkaisija oli noin 26 cm ja veistetyn kourun leveys noin 10-12 cm. Hirsi tulkittiin vesikouruksi, joka on luultavasti johtanut vettä kellarista ulospäin Luostarin Jokikadulle, vaikkakin nyt hirsi on kallellaan kellariin päin. Hirren löytymisen jälkeen myös puutynnyri R11 (itä) saa selityksen. Se on kaivettu kellarin länsinurkkaan keräämään vettä. Yhä tänä päivänä kellari on hyvin kostea ja vesi saattaa nousta nykyisellekin lattiatasolle. Hirrestä ei saatu dendrokronologista ajoitusta.

Kuva 12. Kellarin luoteisseinän alle menevä kouruhirsi R12 (itä). (Kuva: Päivi Hakanpää, dia kino: 1609.)

Hirsiarina R14 (itä)

Kellarin K92:5 länsikulmasta koekuopasta KU1 (itä) luoteisseinän alta saatiin esille noin 2,50 m mpy tasolta kellarin luoteisseinän arinahirsi (kartta 306). Hirsi sijaitsi hiekan sekaisessa savessa. Se oli hyvin säilynyt ja siinä oli jopa kaarnaa pinnalla. Dendrokronologisin menetelmin hirren kaatoikäksi saatiin 1293-1350 (näyte 2, Zetterberg 1999; 2003, 390).

Hirsiarina R15 (itä)

Kellarin K92:3 itänurkkaan tehtiin koekuoppa KU2 (itä), josta noin 2,95-3,00 m mpy tasolta tuli esiin kellarin K92:3 ja porrashuoneen K92:5 välisen seinän perustushirsi R15 (itä) (kartta 313). Hirsi oli pääosin koillisseinän alla ja osittain myös kellarin lattiakiveyksen ja sen alisen sekoittuneen maakerroksen alla. Hirsi on noin 20 cm muurilirjaa ulompana. Hirren paksuus oli noin 20 cm ja sen kaakkoisena puoleista päätä oli muotoiltu. Puun alaosa oli savensaassa ja hirren alla oli poikittaisia lautoja ja puita. Hirren yläosa oli laastin, humuksen ja hiekan sekaisessa maassa. Hirrestä otettiin dendronäyte kairaamalla, mutta puu oli huonokuntoinen ja ajoitusta ei saatu.

Puut R16 (itä), R17 (itä), R18 (itä), R19 (itä), R20 (itä) ja R21 (itä)

Kellarin K92:3 itänurkan koekuopassa KU2 (itä) sijaitsevan arinahirren R15 (itä) alla ovat poikittaiset laudat/puut (kartta 313). Laudat tai puut ovat arinahirressä kiinni lukuun

TURKU II/2/3, Rettigin tontti / nykyinen Aboa Vetus -museon alue

Kaupunkiarkeologinen kaivaus, 24.1.1994-3.4.1995

ottamatta lautaa R16 (itä), joka on 2-6 cm arinahirren alapuolella. Laudat ja puut ovat savimaassa. Lauta R20 (itä) oli noin 32 cm muurilinjaa ulompana ja puu R21 (itä) noin 42 cm ulompana. Osasta laudoista/puista otettiin dendronäytteet, joita ei kuitenkaan saatu ajoitettua.

Hirsiarina R22 (itä)

Kellarin K92:3 itänurkan koekuopasta KU2 (itä) tuli kaakkoisseinän alta noin tasolta 2,76 m mpy kaakkoisseinän arinahirsi R22 (itä) (kartta 313). Hirren paksuus oli noin 15 cm ja se oli noin 5 cm muurilinjaa ulompana. Arinahirren alla poikittain oli kolme lautaa (R23 (itä), R24 (itä), R25 (itä)). Hirrestä otettiin dendronäyte, jota ei kuitenkaan saatu ajoitettua.

Puut R23 (itä), R24 (itä) ja R25 (itä)

Kellarin K92:3 itänurkan koekuopassa KU2 (itä) sijaitsevan arinahirren R22 (itä) alla olevat poikittaiset laudat (kartta 313). Laudat ovat kiinni arinahirressä ja sijaitsevat savimaassa.

Puulankku R26 (itä)

Kellarin K92:5 itänurkan koekuopan lounaispuolella aivan kaakkoisseinän vierellä oli lankku R26 (itä) noin 3,00-2,92 m mpy tasalla (kartta 313). Sen päällä oli hiekaista saven sekaista maata. Lauta oli noin 6 cm muurilinjaa ulompana. Kyseessä on mahdollisesti lattialankku.

Kuva 13. Kellarin K92:3 itänurkan koekuopassa KU2 (itä) sijaitsevat puurakenteet. Koillisseinän alla arinahirsi R15 (itä) ja sen alla olevat poikittaiset laudat ja puut R16 (itä), R17 (itä), R18 (itä), R19 (itä), R20 (itä) ja R21

(itä) sekä kaakkoisseinän alla oleva arinahirsi R22 (itä) ja arinahirren alla olevat poikittaiset laudat R23 (itä), R24 (itä) ja R25 (itä). Kuvattu lännestä. (Kuva: Hannele Lehtonen, dia kino: 1846.)

4.5.2. Palatsin länsipuoli

Palatsin länsipuolta luonnehtivat kaksi suurta kivirakennuskompleksia, jotka yhdessä niiden väliin jäävän Luostarin Jokikadun kanssa ovat pinta-alaltaan suurin rakennekokonaisuus. Kokonaisuus on noin 1200 m².

Turun Maakuntamuseo tutki syksyllä 1993 palatsin länsipuolen nk. Auran kylpylaitoksen kellarit eli rakenteet, jotka sijaitsevat Aurajoen ja Luostarin Jokikadun välissä, lukuun ottamatta muutamia vuosina 1994 ja 1995 esille tulleita kellareita (K94:6, K94:7, K94:14 ja K95:21-24). Turun Maakuntamuseon tutkimuksista on Satu Mikkonen-Hirvosen kirjoittama raportti: *Turku, Rettigin tontti II/1/3. Arkeologiset tutkimukset 1993. Valvonta ja seurantatyömaa 2.7.-30.8.1993 ja valvontakäynnit 31.8.-12.11.1993*. Vuonna 1993 tutkitut kellarit on numeroitu yleiskarttaan K93-alkutunnuksella. Myös nämä Turun Maakuntamuseon kaivamat kellarit esitellään tässä yhteydessä, koska muiden rakenteiden kuvauksissa käytetään ko. kellareita sijainnin määrittelemiseen. Osassa kellareissa oli myös jäljellä täytemaata, joka kaivettiin pois vuosien 1994-1995 tutkimuksissa ja osan kellareiden rakenteista purettiin, jotta päästiin tutkimuksissa eteenpäin.

Vuonna 1994 kaivaukset keskittyivät palatsin länsipuolella Luostarin Jokikadun kaakkoispuoliseen alueeseen, josta tuli esiin toinen kivirakennuskokonaisuus. Tämä rakennuskokonaisuus on rakennettu keskiajalla, mutta Brahen tekemän kaupunkikuvan uudistamisen yhteydessä rakennukset purettiin ja niiden alimmat osat täytettiin maalla ja ne jätettiin päälle rakennettavan aukion alle.

Seuraavassa esitellään palatsin länsipuolelta esiin tulleet kellarit, kivi- ja tiilirakenteet, kiveykset ja puurakenteet numerojärjestyksessä. Tarkemmat tiedot rakenteista kuten sijainti, kuvaus, tulkinta, suhteet muihin rakenteisiin, ajoitus, kartat, valokuvat löydöt ja näytteet on liitteessä 9.

Kellarit

Luostarin jokikadun kaakkoispuolelta tuli rakennuskokonaisuus, johon kuului päälimmäisenä Auran kylpylaitoksen pihakiveys ja tämän alta esiin tulleet kivitalojen kellaritilat. Aiemmin Turun Maakuntamuseon tutkimuksissa oltiin saatu esille Luostarin Jokikadun luoteispuolinen rakennuskokonaisuus nk. Auran kylpylaitoksen kellarit. Myös luoteispuolen rakennuskokonaisuus täydentyi suurella kellarilla, joka on aivan Auran kylpylän tilojen eteläosassa ja myös pohjoispuolelta löydettiin uusia kellaritiloja.

Kellari K93:1

Turun Maakuntamuseon esille ottama kellari K93:1 sijaitsee palatsin länsipuolella nk. Auran kylpylaitoksen alueella, sen eteläosassa. Kellari rajautuu kaakossa Luostarin Jokikatuun, koillisessa kellariin K93:2 ja lounaassa kellariin K94:7. Vuonna 1994 tutkimukset keskittyivät erityisesti kellarin pohjoisosaan (kartat: 89, 88, 237), josta purettiin kellarin luoteinen seinä. Tällöin kellarin rakenteiden alta tuli esille kiveys R87, joka on joko kellarin vanhempaa lattiaa tai katukiveystä.

Kellari K93:1 on kooltaan noin 9 x 4,5-6,6 metriä. Keskellä huonetta on tiilinen tukipilari, joka on kooltaan noin 55 x 56 cm, ja huonetilaa jakaa koillisessa tiiliseinä. Kellarin kattoholvista on jäljellä ainoastaan kellarin etelänurkassa, lounaisseinän keskiosassa ja väliseinän kaakkoispäädyssä nk. konsolipäitä eli holvin kantoja, sekä väliseinän, kaakkois- ja lounaisseinän yläosassa näkyvät holvikaarien hahmot (Mikkonen-Hirvonen 1993, 12-16). Kellaritilassa on ollut matala ristiholvaus (Uotila 1995, K93:1).

Kellarin seinät on tehty tiilistä ja osassa on jäljellä laastipinta. Kaakkoisseinän keskiosassa on oviaukko, joka on johtanut Auran kylpylaitoksen kiveykselle eli Luostarin Jokikadulle. Kellarin sisäpuolella on kaksi betonirappua ja ulkopuolella kaksi luonnonkiviporrasta. Lähellä kaakkoisseinän etelänurkkaa on ikkuna. Lounaisseinän läsinurkassa on oviaukko kellariin K94:7. Kellarin luoteisseinä on osittain tuhoutunut. (Mikkonen-Hirvonen 1993, 12-16). Koillinen väliseinä on koillispinnaltaan muurattu munkkitiililimityksellä (Uotila 199, K93:1). Väliseinä ei ulotu kellarin kaakkoisseinään asti, vaan väliin jää noin 4,85 m yhtenäistä tilaa (Mikkonen-Hirvonen 1993, 13). Kellarin kaakkoisosan ulkoseinä on yhtenäinen kellareiden K94:7, K93:2, K93:3 ja K93:4 kanssa. Ulkoseinän alaosa on noin kahden-kolmen kerran matkalta kivinen, jonka jälkeen seinä on muurattu tiilistä. Tiilien pinnalla on sementtirappaus ja sen yläpuolella vielä kellertävä rappaus. Kellarin

kaakkoisseinän oviaukon ulkopuolella on koillispuolella kaakkoisseinän suuntaisesti kiviportaat, joissa on viisi askelmaa. Ylin porras on 5,28 m mpy korkeudella. Oviaukon lounaispuolella on päällekkäin kaksi suurta kiveä, muodostaen seinämän.

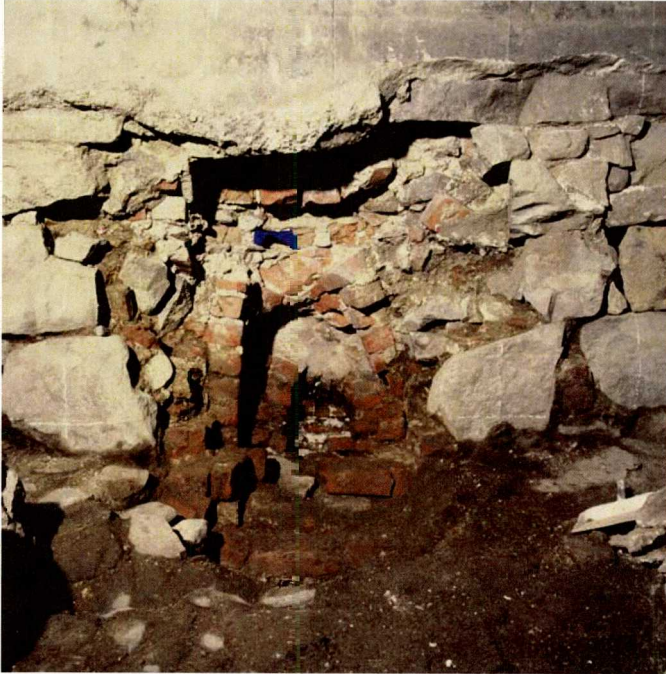
Kellarin lattia on betonilattia, joka on noin 3,29-3,30 m mpy tasolla. Kellarin eteläosassa lattiassa on koillis-lounaissuuntainen noin 35 cm levyinen kouru, jossa ovat olleet Auran kylpylaitokseen kuuluvia vesi- ja kaasuputkia. Aivan kaakkoisseinän vieressä kellarin itänurkassa on kaksi betonikoroketta, joiden koot ovat 40 x 70 cm ja 50 x 65 cm. (Mikkonen-Hirvonen 1993, 12, 15.)

Kellari K93:2

Kellaria K93:2 on otettu esiin Turun Maakuntamuseon tutkimuksissa vuonna 1993. Kellari sijaitsee Luostarin Jokikadun ja Aurajoen välisellä alueella nk. Auran kylpylaitoksen tontilla. Kellaria rajaa koillisessa kellari K93:3, jonka kanssa kellari K93:2 muodostaa kokonaisuuden, kaakossa Luostarin Jokikatu, lounaassa kellari K93:1 ja luoteessa tiilimuuri K93:19. Kellarin pituus on noin 4 metriä ja leveys noin 4,20 metriä.

Kellarin K93:2 koilliseinä on kevytrakenteinen tiiliseinä, joka jakaa kellaritilan kellarihuoneeseen K93:2 ja kellarihuoneeseen K93:3. Koilliseinän pinnalla on vaalea laastirappaus. Oviaukko kellariin K93:3 on lähempänä pohjoisnurkkaa seinän keskiosassa. Oviaukon pielet ja yläosan kaari on tiilinen, kynnys on betonia. Oviaukon itäpielestä noin 35 cm kaakkoon alkaa tiilinen tukikaari, joka on koko kellarin mittainen. Kaari on tehty renessanssilimityksellä ja muurattu tukemaan kellarin holvikattoa. Tukikaari on selvästi muuta kellaria myöhäisempi rakenne. (Uotila 1995, K93:2.)

Kaakkoisseinä on pääosin tehty kivistä, siellä täällä myös tiiliä. Seinän pinnalla on laastirappaus. Seinän keskikohdassa on ikkuna-aukko Luostarin Jokikadulle ja aivan kellarin etelänurkassa on komero. Komeron koko on noin 50 x 40 cm. Kaakkoisseinä on kellarin holvikattoa kannatteleva seinä.

Kuva 14. Kellarin K92:3 kaakkoisseinän ikkuna-aukko ulkoseinän puolelta. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 288.)

Lounaisseinän alaosa on tehty kivistä ja yläosa on tiilinen. Seinä on rapattu. Seinän keskiosassa on rakenne, jossa kaksi rinnakkaista noin 40-50 cm leveää tiiliseinää, jotka tulevat noin 80 cm lounaisseinästä kellarin keskiosaa päin. Seinämien väliin jää noin 110 cm kokoinen aukko, jonka länsikulmassa on noin 40 cm levyinen tasainen muuraus ja itäkulmassa tiilestä tehdyt askelmat. Rakenne on holvattu. Rakenteen takaseinä on muurattu tiilistä ja se on noin 130 cm syvyydessä rakenteen ulkoreunasta eli noin metrin verran seinälinjan sisällä. (Uotila 1995, K93:2.)

Luoteisseinä on kiviseinä, jossa paikoittain myös tiiliä. Seinän pinnalla on laastirappaus. Luoteisseinä on kellarin holvikattoa kannatteleva seinä. Holvikaton kanta on hyvin selvärajainen sekä luoteis- että kaakkoisseinällä. Luoteisseinä on kallistunut luoteeseen eli Aurajoen suuntaan.

Kellarissa on matala holvikatto, joka on painunut keskiosastaan. Tämän takia kellariin on rakennettu holvausta tukeva tukikaari. Holvikatto on muurattu tiilistä ja Uotilan mukaan se on sekundaarinen. (Uotila 1995, K92:2.)

Kellarin lattia on tehty hyvin pienistä mukulakivistä (kartta 209), joiden keskikoko on noin 10 cm. Lattia laskee luoteeseen eli Aurajoen suuntaan. Kellarin lattia on kaakkoisosassa noin 2,87-2,92 m mpy tasolla ja luoteisosassa noin 2,60-2,76 m mpy tasolla. Kaakkois-, lounais- ja luoteisseinän vierellä osin lattialla ja osin sen päällä on Auran kylpylaitoksen aikaan kuuluvia vesi- ja kaasuputkia.

Kellarin K93:2 ulkoseiniä on näkyvissä Luostarin jokikadulla ja Aurajoen puolella (tiilimuuri K93:19). Luostarin Jokikadun puoleisen eli kellarin kaakkoisseinän ulkopuoli on yhtenäinen kellareiden K94:7, K93:1, K93:2, K93:3 ja K93:4 kanssa. Seinän alaosassa on noin kaksi/kolme kivikertaa, jonka jälkeen seinä on tiilinen. Tiiliosan alaosassa on sementtipinnoite ja yläosassa kellertävä rappaus. Aurajoen puoleinen eli luoteisseinän ulkopuoli (K93:19) on yhtenäinen kellarin K93:3 kanssa. Seinä kallistunut voimakkaasti luoteeseen eli Aurajoen suuntaan. Seinä on tiilinen ja muurattu munkkilimityksellä.

Kellari K93:3

Turun Maakuntamuseon tutkimuksissa vuonna 1993 esille otettu kellari K93:3 sijaitsee palatsin länsipuolella nk. Auran kylpylaitoksen alueella. Kellarin koillispuolella on kellari K93:4, kaakkoispuolella Luostarin Jokikatu, lounaassa kellari K93:2, jonka kanssa kellari K93:3 muodostavat kaksihuoneisen kellarin ja luoteessa tiilimuuri K93:19 ja Aurajoki. Kellarin pituus on noin 3 metriä ja leveys noin 4,10 metriä.

Kellarin koilliseen on pääosin tiilinen, suuria kiviä on seinän reunustoilla. Seinä on rapattu. Seinän itäosassa on oviaukko, joka johtaa kellariin K93:4. Oviaukko on osittain betoninen, jossa on suorat pielet. Se on selkeästi myöhempää tekoa, mutta oviaukon luoteispuolella on jäljellä rakenteita, jotka ovat kuuluneet kellarin vanhempaan oviaukkoon. Tästä vanhemmasta oviaukosta on säilyneenä osa kaarta ja luoteispieli. Itse aukko on muurattu umpeen. Vanhan oviaukon korkeus on ollut noin 1,5 m. Koilliseen pohjoiskulmassa on aukko, joka menee seinän läpi kellariin K93:4. Aukon korkeus on noin 25-30 cm ja leveys noin 55 cm. (Kartta 79.)

Kaakkoisena on rappauksen peitossa, mutta näyttää siltä, että seinän alaosa on kivistä ja yläosassa on tiiliä. Itäosassa on komero, jonka koko on noin 54 x 58 cm. Kaakkoisseinän keskiosaan holviin on puhkottu ikkuna. Ikkuna-aukon pohja on jyrkästi nouseva ja sen leveys on alkujaan ollut noin 1,20 metriä ja korkeus noin metrin. (Kartta 81.) Aukkoa on

myöhemmin muutettu. (Uotila 1995, K93:3.) Kaakkoisseinä on kellarin holvikattoa kannattava seinä.

Lounaisseinä on kevytrakenteinen tiiliseinä, joka erottaa kellarihuoneet K93:2 ja K93:3 toisistaan. Seinän keskellä on oviaukko kellariin K93:2. Oviaukko on tehty tiilestä ja siinä on kaari. Oviaukon korkeus on 1,5 m ja leveys noin 1,1 m (kartta 80). Luoteisseinä puolestaan on holvikattoa kannattava seinä ja se on tehty pääosin kivistä. Seinän pintaa peittää rappaus. Seinä on kallistunut kohti luodetta. (Kartta 82.)

Kellarin holvikatto on tiilistä tehty tynnyriholvaus, joka on säilynyt ehjänä. Löytöhetkenä lattia oli betonia, mutta se otettiin pois. Betonilattian alta tuli sepeliä, jolla oltiin tasattu muuten luoteeseen laskevaa lattiaa. Sepelin alta tuli esiin mukulakivilattia, joka on tehty erikokoisista kivistä. Lattiakiveys on kaakossa noin 2,82 m mpy, keskiosassa noin 2,72 m mpy ja luoteessa noin 2,65 m mpy tasolla. Lattian tasossa kaakkoisseinän vierellä on rautainen vesiputki, joka puhkoo lounaisseinän jatkuen kellariin K93:2. Koillisseinän keskellä, osin lattiakiveyksen alta tuli esiin puu, josta saatiin dendrokronologinen ajoitus (näyte 3). Puu ajoittuu vuoden 1320 jälkeiseen aikaan (Zetterberg, 2003, 390).

Kellarin kaakkoisseinän ulkopinta on yhtenäinen seinälinja kellareiden K94:7, K93:1, K93:2 ja K93:4 kanssa. Kellarin K93:3 kohdalla seinän alaosa on kivistä ja yläosa tiilestä. Seinässä on sementtirappaus ja ylempänä kellertävä rappaus. Ikkuna-aukko on ulospäin hyvin pieni, ainoastaan noin 30 x 50 cm kokoinen (kartta 238). Luoteisseinän (K93:19) ulkopinta on yhteinen kellarin K93:2 kanssa. Seinä on tiilinen ja voimakkaasti kallistunut luoteeseen Aurajoen suuntaan. Tiilet on muurattu munkkilimityksellä. Pohjoisnurkassa on matala, holvattu ja umpeen muurattu syvennys, josta on tarkempi kuvaus luvussa tiilimuuri K93:19.

Kellari K93:4

Kellari K93:4 on otettu esille Turun Maakuntamuseon suorittamissa tutkimuksissa vuonna 1993. Kellari sijaitsee Luostarin Jokikadun ja Aurajoen välisellä nk. Auran kylpylaitoksen tontilla. Kellaria rajaa koillisessa kellari K94:6, lounaassa kellari K93:3 ja luoteessa holvikäytävä K93:18 ja kellari K93:5. Kellarin koko on noin 5 x 3,7 m.

Kellaria K93:4 on muutettu paljon. Uotilan mukaan kellarin näkyvät osat saattavat olla 1900-luvun alusta, mahdollisesti Rettigin tupakkatehtaan aikaisia (Uotila 1995, K93:4). Kellarissa

on tällä hetkellä suorat tiili- ja betoniseinät, joissa on sementtirappaus. Koillisseinän alaosa on kivinen ja yläosa tiilinen. Seinän pintaa peittää paksu ja tasainen pintalaasti. Pohjoisnurkassa on tulisijan jäännökset, jonka hormi ulottuu säilyneen seinänmitan verran ylöspäin. Seinän keskiosassa on katekivellinen komero, jonka koko on noin 55 x 55 cm. Tästä komerosta kaakkoon, kellarin itänurkassa on toinen suurempi komero (koko 68 x 84 cm), jonka takaseinä on rikki. Tästä kolosta on näkymä kellariin K94:6. Itänurkassa seinässä on erilaisia rautaisia putkia.

Kaakkoisseinä on rapattua tiiliseinää, jonka keskellä on oviaukko Luostari Jokikadulle. Oviaukon lounaispuolella, kellarin etelänurkassa on suurikokoinen ikkuna-aukko. Kaakkoisseinän ulkopuolelle tehtiin koekuoppa, joka oli noin 148 cm oven nurkasta koilliseen. (KU 28.) Kuopasta saatiin esille seinän perustushirsi, josta saatiin dendrokronologinen ajoitus. Sen mukaan hirsi olisi kaadettu 1355-1356 välisenä aikana. (näyte 6, Zetterberg 1995; 2003, 390.)

Kuva 15. Kellarin K93:4 koillisseinä. (Kuva: Reino Kärhä, dia kino: 501.)

Lounaisseinä on tiilinen ja rapattu. Lähellä seinän etelänurkkaa on betoninen oviaukko kellariin K93:3. Vanhemmasta oviaukosta on jälkiä nykyisen oviaukon luoteispuolella, missä on umpeen muuratun holvatun tiilisen oviaukon pieltä ja holvikaarta näkyvillä (kartta 265). Kellari lounaisseinä jatkuu kellareita yhdistävään käytävään K93:18.

Luoteisseinä on kellertäväksi rapattu tiiliseinä. Länsinurkassa on oviaukko käytävään K93:18. Oviaukon kohdalla on ollut tilaa esille otettaessa jonkinlainen tiilirakenne, josta on tietoja Satu Mikkonen-Hirvosen tekemässä raportissa, mutta rakenne on sittemmin purettu. Oviaukon pieli on tehty tiilistä (kartta 265).

Kellarissa on aikoinaan ollut tynnyriholvi, josta on jälkiä edelleen kaakkoisseinän oviaukon pielissä ja laastin alla koko kaakkoisseinän osalta. Uotilan mukaan holvi on ollut hyvin samankaltainen kuin kellarissa K93:3 tiiliholvi. (Uotila 1995, K93:4). Kellarissa on betonilattia.

Kellarin kaakkoisseinän ulkopuoli on samaa seinälinjaa kellareiden K94:7, K93:1, K93:2 ja K93:3 kanssa. Seinä on alaosastaan kiveä ja yläosastaan tiiltä. Tiiliosa on rapattu sementtilaastilla ja yläosassa on kellertävä rappaus.

Kellari K93:5

Kellari sijaitsee palatsin länsiosassa nk. Auran kylpylaitoksen alueella, joka on otettu esiin Turun Maakuntamuseon toimesta vuonna 1993. Kellarin koillispuolella on huonetiila K93:17 ja tämän alapuolella oleva kellari K95:21, kaakoissa kellari rajautuu kellariin K93:4 ja lounaassa käytävään K93:18. Kellari on pienikokoinen. Sen pituus on noin 2,1 metriä ja leveys 2,3 metriä. Koko kellari on painunut kohti luodetta eli Aurajokea.

Koillisseinä on kellarin päätyseinä. Se on tehty pääosin kivistä, ainoastaan holvin alla seinän yläosassa on tiiliä kahdessa kerroksessa. Kaakkoisseinä on kellarin holvia kannatteleva seinä. Kellarin löytyessä kaakkoisseinä oli hyvin rikkonainen, joten se on konservoitu melkein kokonaan. Seinän alaosa on kivinen ja yläosa tiilinen. Etelänurkassa on holvikaari ja holvirakenne, joka on tehty kellarin oven avautumista varten. (Kartta 227.) Lounaisseinä on kivi- ja tiilirakenteinen ja seinän pinnalla on rappausta. Kellarin etelänurkassa on oviaukko käytävään K93:18. Kellarin luoteisseinä on toinen holvia kannatteleva seinä. Seinän alaosa on muurattu kivistä ja yläosa tiilestä. Seinän länsikulmassa oli suuri reikä, josta oli aikanaan johdettu rautaputki ulos kellarista, vuoden 1994 ja 1995 aikana reikä muurattiin umpeen kellarin restauroinnin yhteydessä. (Uotila 1995, K94:5.)

Kuva 16. Kellarin K93:5 tiiliholvi. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 472.)

Kellarin holvikatto on tynnyriholvaus, joka on tehty tiilistä. Holvaus on poikkeuksellinen, koska hovin eteläosa on tehty renessanssilimityksellä ja pohjoisosa sidetiiliholvauksella (Uotila 1995, K93:5). Kellarissa on ollut maalattia.

Kellarin luoteisseinän ulkopuoli on yhtenäinen kellarin K95:21 kanssa. Kellarin K93:5 kohdalla ulkoseinä on tehty pääosin tiilestä, kun taas kellarin K95:21 kohdalla seinä on kivinen. (Kartta 240.)

Uotila ajoittaa kellarin 1600-lukua vanhemmaksi, vaikkakin kellariin on tehty monia muutoksia tämän jälkeen. Tärkein ajoittava piirre on että kellarin ulkopuoliset tiiliseinät ovat ulottuneet selvästi kellarin yläpuolelle (Uotila 1995, K93:5).

Huonetila K93:17

Huonetila / kellari K93:17 sijaitsee palatsin länsinurkan rakenteiden vieressä, Luostarin Jokikadun ja Aurajoen välissä nk. Auran kylpylaitoksen alueen pohjoisnurkassa. Huonetilaa rajaa koillisessa kellari K95:22, kaakossa kellari K94:6, lounaassa kellari K93:5 ja huonetilan alapuolella on kellari K95:21.

Alueen pohjoisosassa oli laastipintainen kaareva tiiliseinä, joka rajautui etelässä kaarevaan tiiliseen käytävään, joka päättyi koillisessa olevaan seinään. Nämä rakenteet on ajoitettu 1800-luvulle. Näiden rakenteiden purkutöiden yhteydessä kaakosta tuli esiin renessanssilimityksellä tehty tiilinen ovenpieli ja lappeelleen asetetuista tiilistä tehty lattia. Tiililattian alla oli täyttökerros ja tämän alla kellarin K95:21 kivinen holvi. (Uotila 1995, K93:17.)

Kuva 17. Huonetila K93:17. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 353.)

Käytävä K93:18

Holvattu kellareihin johtava käytävätila K93:18 sijaitsee palatsin länsipuolella Aurajoen ja Luostarin Jokikadun välisellä nk. Auran kylpylaitoksen alueella, sen pohjoisosassa. Käytävän K93:18 koillispuolella on kellari K93:5, kaakossa kellari K93:4 ja lounaassa tiilimuuri K93:19. Käytävätila (TMM93:holvikäytävä) on tutkittu vuonna 1993 Turun Maakuntamuseon toimesta (Mikkonen-Hirvonen 1993, 24-26). Käytävän leveys on noin 1,3 m ja pituus noin 3,9 m. Koska käytävän luoteispää on hajonnut, luultavaa on, että käytävä on jatkunut tätä pidemmälle (Uotila 1995, K93:18).

Käytävän oviaukko on kellarin K93:4 länsinurkassa ja siitä käytävä on jatkunut suorana luoteeseen. Käytävän koillisseinällä on käynti kellariin K93:5, jonka lattiataso on noin 50 cm alempana kuin käytävän kivilattia. Koillisseinä on tehty tiilistä ja koko seinä, kuten koko

porraskäytävä, on painunut kohti luodetta eli Aurajokea. Heti kellarin K93:5 oviaukon jälkeen on portaat, joissa kolme askelmaa ylöspäin kohti luodetta. Portaiden päällyksenä on suuri laakakivi ja sen alla rivi sidetiiliä. Porraskivet ulottuvat osittain koillis- ja lounaisseinän sisään, joten ovat alkuperäisiä.

Lounaisseinä on alaosastaan muurattu kivistä ja yläosa tiilestä. Tiiliosassa on munkkilimitys. Käytävässä on ollut holvikatto, josta edelleen holvin kantaa jäljellä lounaisseinässä. Holvauksen yläpuolella seinässä näkyvissä täyttömuurausta ja sen yläpuolella taas suoraa tiiliseinää. Lounaisseinän ulkopintaa on näkyvissä tiilimuurin K93:19 vieressä. Se on tehty tiilistä ja siinä on munkkilimitys.

Tiilimuuri K93:19

Tiilimuuri on otettu esille Turun Maakuntamuseon toimesta vuonna 1993, jolloin se nimettiin TMM93:tiilimuuriksi (Mikkonen-Hirvonen 1993, 26-27). Tiilimuuri sijaitsee Luostarin Jokikadun ja Aurajoen välisellä nk. Auran kylpylaitoksen alueen länsiosassa. Muuri rajautuu koillisessa käytävän K93:18 lounaisseinään, kaakossa kellareihin K93:3 ja K93:2 ja lounaassa kellariin K93:1 ja kiveykseen R87. Muuri on noin 6,8 metriä pitkä ja se on tehty alaosaa lukuun ottamatta tiilistä munkkilimityksellä. Muurin alaosa on muurattu kivistä ja se ulottuu noin 3 m mpy tasolle. Seinä on kallistunut noin 10 astetta luoteeseen eli kohti Aurajokea (Uotila 1995, K93:19).

Muurin lounaispäässä tiiliosaa on jäljellä ainoastaan noin kaksi tiilikertaa, kun taas koillisosassa tiilikertoja on jäljellä yksitoista. Lounaisosassa muuri päättyy Turun Maakuntamuseon karttakuvan perusteella suureen kiveen, mutta 1994 tutkimuksissa kivi poistettiin ja esille tuli rakenteen tiilikulma ja rakenteen K93:19 lounaisseinää. Lounaisseinä jatkuu noin 70 cm matkalla ja päättyy rakennesaumaan, jonka kaakkoispuolella on rakennuksen vanhempi ulkokulma ja kellarin K93:1 tiiliseinä. Tämä tarkoittanee sitä, että tiilimuuri K93:19 on nuorempi rakenne kuin kellarit K93:2 ja K93:3. (Uotila 1995, K93:19).

Kuva 18. Kellarin K93:19 koillisosan holvikaari. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 454.)

Tiilimuurin K93:19 koillispäädyssä on suuri seinäkomero, jonka leveys on 180 cm ja korkeus nykyisestä maanpinnasta noin metrin. Rakenne erottuu munkkilimityksellä tehdystä seinäosasta selkeällä pystysaumalla. Komero on holvattu renessanssilimityksellä ja sen tiilistä muurattu takaseinä ulottuu noin metrin päähän muurin ulkopinnasta eli se ulottuu noin 30-40 cm kellarin K92:3 luoteismuurin sisään. (Kartta 78.) (Uotila 1995, K93:19.)

Kellari K94:6

Kellari K94:6 sijaitsee osittain palatsin rakenteiden ja perustusten alla Luostarin Jokikadun luoteispuolella. Kellarin koillispuolella on palatsin alle jäävä kellaritila K94:14, kaakossa Luostarin Jokikatu, lounaassa Auran kylpylaitokseen kuuluva kellari K93:4 ja luoteessa kellari K95:21. Kellarin K93:4 koillisseinästä on aukko kellarisiin K94:6. Kellareiden välinen seinä on noin 170 cm paksu eli ne kuuluvat eri rakennuksiin. Kellari on osittain tuhoutunut palatsin rakentamisen yhteydessä, mm. kellarin holvikatto on sortunut. Kellari on täynnä täytemaata. Tässä yhteydessä kellarista ei tutkittu tai dokumentoitu tämän tarkemmin.

Kellari K94:7

Kellari K94:7 sijaitsee palatsin länsipuolella Aurajoen ja Luostarin Jokikadun välisellä nk. Auran kylpylaitoksen alueen lounaisnurkassa ja koko museoalueen länsinurkassa. Kellari

rajautuu koillisessa kellariin K93:1 ja kaakossa Luostarin Jokikatuun. Lounaassa kellaria rajaa nykyinen Rettigin rinne ja luoteessa Itäinen Rantakatu. Kellarin pituus on noin 9,5-9,9 metriä ja leveys 5,6 metriä. Muurit ovat säilyneet paikoittain jopa neljän metrin korkeuteen.

Löydettäessä kellarin päällä oli säilyneenä asuinkerroksen seinärakenteita. Seinät olivat kiviperusteisia ja yläosastaan tiilisiä ja ajoittuvat 1800-luvulle. Itse kellaritila oli suurikokoinen ja tehty pääosin tiilestä. Kellaritilan sisälle oli tehty väliseinä. Molemmat väliseinät alkoivat kaakkoisseinästä. Pitkä suora tiilinen väliseinä sijaitsi kaakkoisseinän eteläosassa, noin 2,3 metriä etelänurkasta kellarin keskiosaan päin. Seinämän pituus oli noin 5,5 metriä (kartat 84, 85). Toinen tiilirakennelma oli kaakkoisseinän keskiosassa ja se oli noin 1,5 metriä pitkä (kartat 86, 98, 100). Molemmat seinärakenteet purettiin pois.

Kuva 19: Kellari K94:7 päällimmäisiä rakenteita. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 55.)

Koillisseinä oli hajonnut ja säilynytkin osa on myöhempien korjausten tulosta eli 1800-luvulta (kartta 101). Seinän alaosassa on pääosin kivistä, siellä täällä tiiliä, mutta yläosa tasosta 4,75 m mpy ylöspäin on tiilistä. Yläosassa noin tasolla 4,60 m mpy on tukirauta. Pohjoisosassa on oviaukko kellariin K93:1. Oven pielet on tiiliset (kartta 99). Koillisseinän viereen tehtiin kaksi koekuoppaa KU168 (kartta 213), joka on noin metri kaakkoisseinästä koilliseen ja KU169 (kartat, 212 222), joka on kaakkois- ja luoteisseinän kulmassa. Molemmista koekuopista saatiin esille seinän perustushirret sekä muita puurakenteita

(lautoja), jotka menivät kaakkoisseinän alle. Ainoastaan yksi lauta R90 (näyte 11) saatiin ajoitettua dendrokronologisesti koekuopasta KU169 (kartat 198, 210, 211, 212) ja sen mukaan puu olisi kaadettu 1409-1440 (Zetterberg 1995; 2003, 390).

Kaakkoisseinän alaosassa on kahden, paikoittain kolmen kivikerran perustus, jonka päältä alkaa tiiliseinä. Seinällä on kaksi matalaa tiilestä tehtyä tukikaariholvia. Seinän itäosassa oleva tukikaari on rikkoutunut, mutta sen leveys on ollut noin kolme metriä ja korkeus noin 1,5 metriä. Kaariholvin keskellä on umpeen muurattu korkea komero ja toisesta komerosta on jäänteitä aivan kaaren itäosassa. Seinän eteläosassa on paremmin säilynyt tukikaariholvaus, jonka leveys on noin viisi metriä ja korkeus noin 1,5 metriä. Kaaren sisäpuolinen osa muurattu juoksutiililimityksellä ja sen sivuilla on kaksi umpeen muurattua tiilikomeroa ja keskellä yksi suurempi umpeen muurattu komero tai ikkuna-aukko. Keskimmäisen aukon päällä holvaus katkeaa ja aukon yläosa on muurattu sidetiililimityksellä. Tiilikaarien välissä on tiilimuurausta, jossa tiilet on asetettu lappeelleen. Seinän yläosa on tiilinen ja pinnalla on laastia. Yläosa on mahdollisesti muurattu munkkilimityksellä. Noin 5,00 m mpy tasosta ylöspäin, seinä on nuorempaa rakennetta ja tehty ainakin osittain betonista. (Kartta 274.) (Uotila 1995, K94:7.) Kaakkoisseinän keskiosaan tehtiin koekuoppa KU173, josta löytyi seinän perustushirsi (kartta 308). Tästä ei saatu dendrokronologista ajoitusta.

Kuva 20. Kellarin K94:7 kaakkoisseinän pohjoisempi tiiliholvi. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 146.)

Kuva 21. Kellarin K94:7 kaakkoisseinän eteläisempi tiiliholvi. (Kuvat: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 149.)

Kaakkoisseinän ulkopinta on samaa seinälinjaa kellareiden K93:1, K92:2, K93:3 ja K93:4 kanssa. Seinän alaosassa on kiviperustus ja yläosa on tiiltä. Seinässä on rappaus ja aivan yläosassa kellertävä betonirappaus.

Lounaisseinä on pääosin kivinen, jossa on päällä pintalaastia (kartta 199). Seinän keskiosassa on noin 90 cm levyinen umpeen muurattu oviaukko. Ovenpielet on tehty tiilistä ja ne ovat suorat (kartta 275). Oven yläosassa ei ole havaittavissa holvirakennetta. Lähellä eteläkulmaa noin 1,8 metriä lattiakiveyksestä ylös on seinässä aukko, joka on noin 70 cm leveä. Komero on tehty kivistä ja tiilistä. Komeron syvyys on noin 32 cm. (Uotila 1995, K94:7.)

Luoteisseinän alaosassa on kahden kivikerran perustus, jonka yläpuolella on tiiliseinä. Seinän länsiosassa on jäljellä yksi tiilistä tehty tukikaariholvi, joka on noin 5 metriä leveä. Holvikaari on tehty renessanssilimityksellä. Keskiosassa on jälleen jälkiä komerosta tai aukosta, joka on umpeen muurattu. Holvin keskiosa on muurattu juoksutiililimityksellä. Holvin yläosa on rikkoutunut ja noin 3,80 m mpy tasolta ylöspäin seinä muuttuu Rettigin palatsin tontin muurin perustukseksi. Tämä osa on tehty 1920-luvulla. Luoteisseinän keskiosassa noin 15 cm seinälinjasta ulompana on pilasteri, jonka varaan kellarin katto on rakennettu. Pilasterin länsipuolelle tehtiin koekuoppa, josta löytyi noin 2 m mpy tasolta

seinän sisään menevä puinen ränni. Vastaavanlainen puuränni löydettiin myös palatsin itäpuolen kellarista K92:5. Seinän pohjoisosassa on oviaukon ja / tai portaikon jäänteet, jotka ovat johtaneet Aurajoen rantaan. Aukon leveys on noin 120 cm ja siihen johtaa kolme tiilistä tehtyä porrasaskelmaa. Aukko on muurattu umpeen suurilla kivilohkareilla. (Kartta 267.) (Uotila 1995, K94:7.)

Kellarissa on mukulakivilattia (R88), jonka kellarin keskiosassa oleva puukouru jakaa kahteen osaan (kartat 197, 207, 210, 213). Pohjoispuolen lattia on tehty erikokoisista kivistä, joiden halkaisija vaihtelee 5-60 cm välillä. Kivien väleissä on myös muutamia tiiliä. Suurimmat kivet reunustavat puukourua. Puukourun vieressä sen lounaispäädyssä on laastin peitossa olevia kiviä. Lattia on kaakkoisosasta noin 2,54 m mpy tasolla ja se laskee kohti lounasta, jossa kivet ovat noin 2,14 m mpy tasolla. Noin 3,7 metriä koillisseinästä lattialla on kaakkois-luodesuuntainen melkein kaakkoisseinästä luoteisseinään asti ulottuva kivistä tehty vesikouru. Puukourun eteläpuolimainen kivilattia on tehty pienemmistä kivistä kuin pohjoisosan lattia, ainoastaan lattian keskiosassa on suurehkoja kiviä. Kivien halkaisijat vaihtelevat 4-40 cm välillä. Kiveys puuttuu kokonaan eteläosan keskiosasta ja länsinurkasta. Kuten pohjoispuolella myös eteläosassa lattia on ylempänä kaakkoisseinän vieressä, noin tasolla 2,71 m mpy, kuin luoteisseinän vieressä, jossa se on noin 2,28 m mpy tasolla. Lattian keskiosassa kiertää kivistä tehty vesikouru, joka on noin 1,10 m kaakkoisseinästä, noin 1,40 m lounaisseinästä ja 1,30 m luoteisseinästä. Lattiakivien välissä on likaantunutta hiekan sekaista humusmaata, joka on kellarin kaakkoisseinän vierustalla noin 2,59 m mpy, keskiosassa noin 2,50 m mpy ja luoteisseinän vierustalla noin 2,03-2,28 m mpy tasolla. Lattiakiveyksen läpi tehtiin kolme koekuoppaa, joista KU168 ja KU169 sijaitsevat kellarin koillisseinän vieressä ja koekuoppa KU173 kaakkoisseinän vieressä. Koekuopista tarkempi kuvaus luvussa kellareihin tehdyt koekuopat.

Kellarissa K94:7 on jälkiä ristiholvatusta katosta. Kaakkoisseinällä keskellä ja etelänurkassa on säilyneenä hovin kannat ja myös luoteisseinän pilasteri liittyy ristiholviin. Ristiholvauksen alaosa on ollut noin 2,5 metriä lattiasta ja sen lakiosa on ulottunut noin neljän metrin korkeuteen. Ristiholvikatto, kellarin suuri koko sekä holvatut tukikaaret kaakkois- ja luoteisseinällä tekevät kellarista erityisen.

Porrashuone K94:8

Porrashuone K94:8 sijaitsee palatsin länsipuolen itänurkassa Luostarin Jokikadun ja nykyisen Hämeenkadun välisellä alueella. Rakenteen päällä on ollut Auran kylpylaitoksen pihakiveys R28 ja pengermuuri. Porrashuone johtaa kellariin K94:10. Porrashuonetta rajaa kaakossa tiililattia R39, lounaassa kiveys R19 ja luoteessa kellarit K94:9 ja K94:10. Porrashuone onkin muodostanut yhdessä kellareiden K94:9 ja K94:10 noin 120 m² kokoisen rakennuksen, joka on ollut poikkeuksellisen suuri aikanaan. Porrashuoneen leveys on noin 2,90 m ja pituus noin 7,08 metriä.

Koillisseinä on porrashuoneen päätyseinä ja muurattu suurehkoista kivistä (kartta 292). Suurien kivien välissä on pienempiä kiilakiviä ja myös paikoin liuskekiveä. Noin 5,80 m mpy tasolta muurilinja sisentyy noin 28 cm. Tämän sisennyksen reunassa on tiiliä, jotka ovat kuuluneet tiiliholviin. (Lehto 1995, 3). Koillisseinän ulkopuoli on yhtenäistä seinälinjaa kellarin K94:10 kanssa ja näin olleen ne on rakennettu samaan aikaan (Uotila 1995, K94:8, 94:9 ja 94:10). Ulkoseinä on tehty kivistä. Ulkoseinän rakenteita selvitetään tarkemmin kellarin K94:10 kuvauksen yhteydessä.

Kaakkoisseinä (rakenne R15) on porrashuoneen holvausta kannatteleva seinä. Seinä on muurattu kivistä, lukuun ottamatta seinän eteläistä osaa, jossa on 2,4 metrin matkalla tiiliseinää ja tiiliportaaita, joiden päällä laakakivi (kartta 293). Portaaita kääntyvät varsinaisista lounais-koillissuuntaisista portaista kaakkoon oviaukolle, joka on kellarin etelänurkassa. Portaiden pohjoispuolella koillisseinässä on noin 1,8 metriä pitkä ja 60 cm korkuinen syvennys, jonka alareuna on noin 5,60 m mpy tasolla. Syvennyksen syvyys vaihtelee 14-60 cm muurilinjasta. Syvennyksessä on kiviä ja laastia, ja sitä on myös korjattu porrashuoneessa tehdyn konservoinnin yhteydessä. Itse kiviseinä on tehty suurista kivistä, joiden väleissä on pienempiä kiviä ja liuskekiveä kiilakivinä. Noin 90 cm itänurkasta on pieni komero, jonka leveys on noin 44 cm, korkeus noin 24 cm ja syvyys noin 32 cm. Komero on nk. katekivellinen komero, jonka kattona on suuri luonnonkivi. Holvin kantaa on kaakkoisseinällä jäljellä noin 2,8 metrin matkalla itänurkasta ja se päättyy seinän keskiosasta alkavaan syvennykseen. Holvin kanta on 5,60-6,20 m mpy tasolla. (Lehto 1995, 3).

Kaakkoisseinän ulkopuolelle aivan muurin vieressä oli kolme kuoppaa KU 14, KU 21 ja KU 6, jotka ulottuivat noin 5 m mpy tasolle (kartta 205). KU 14 sijaitsee kaakkoisseinän ulkopinnan lounaispäässä, KU 21 noin 50 cm edellisestä kuopasta koilliseen ja KU 6 taas

edellisestä kuopasta noin 40 cm koilliseen. Seinän alaosa on kivinen ja noin 5,75 m mpy tasolta alkaa kuopassa KU 14 tiilimuurausta. Kuopassa KU6 seinän kivien välissä oli noin 5,30 m mpy tasolla kiinnitettynä rautatappi.

Lounaisseinä on porrashuoneen yläosan päätyseinä. Sen alaosa on tehty kivistä, jonka päälle on muurattu kerros tiilistä, joista osa on lappeellaan (kartta 294). Tiilikerros muodostaa lounaisseinän ikkunapenkin, jonka leveys on 70-76 cm. Ikkunapenkki rajautuu tiilimuuraukseen, josta on säilyneenä ainoastaan yksi tiilikerta. (Lehto 1995, 4). Uotila on myös esittänyt tulkinnan, että lounaisseinältä olisi alkujaan ollut käynti porrashuoneeseen eli ikkunapenkin rakenteet voisivat osittain kuulua oviaukon rakenteisiin. Vasta myöhemmin, kun rakennusta on laajennettu, portaikon oviaukko siirrettiin kaakkoisseinälle ja myös portaisiin tehtiin kääntö. (Uotila 1995, K94:8, 94:9 ja 94:10). Lounaisseinän ulkopintaa on noin 1,5 m matkalta esillä kellarin K94:9 kaakkoisseinän ulkopinnan ja kiveyksen R19 välissä (kartta 264). Ulkopinnan alaosa on pintalaastin peitossa ja siellä täällä näkyy kiviä. Yläosassa noin 6,00 m mpy tasolta alkaa tiilimuuraus, jonka päällä myös pintalaastia.

Luoteisseinä on porrashuoneen holvia kannatteleva seinä. Seinä on muurattu suurista kivistä, joiden välissä on pienempiä kiviä ja liuskekiviä kiilakivinä (kartta 295). Poikkeuksen tekee seinän lounaisnurkka, joka on länsinukasta noin 2,4 metrin matkalla tehty tiilistä. Suuri osa tiilistä ovat rikkoutuneet, mutta paikoittain on näkyvissä sekä munkki- että juoksutiililimitystä. Tiiliosan koillinen reuna osuu samaan kohtaan kuin kellarin K94:10 puolella kaakkoisseinässä oleva umpeen muurattu ikkuna-aukko. Porrashuoneen puolella tästä aukosta ei ole näkyvissä mitään merkkejä. Noin tasolta 6,30 m mpy alkaa holvin kanta, joka laskee aina kellariin K94:10 vievän oviaukon yli koillisseinään noin 5,40 m mpy korkeudelle. Kellarin pohjoisnurkassa luoteisseinässä on oviaukko kellariin K94:10. Oviaukko on noin 1,1 metriä leveä ja 1,6 m korkea. Oviaukon lounaispieli on tehty kivistä ja kaakkoispieli on kellarin pohjoisnurkka. Oviaukon lounaisseinä on pääosin muurattu kivistä, ainoastaan kellarin K94:10 puoleisessa pielessä on tiiliä (kartta 296). Oviaukon koillisseinä on kivinen, väleissä pieniä kiviä ja liuskekiveä (kartta 292). Myös kellarin K94:10 puoleinen pieli on koillisseinän osalta kivinen. Oviaukko on holvattu liuskekivillä ja siinä on myös tiilikaari (kartta 225). Aivan lounaisseinän yläosassa on suuria kiviä, jotka kuuluneet asuinkerroksen seinärakenteisiin. (Lehto 1995, 4-5).

Portaat ulottuvat koko porrashuoneen pituudelle (kartta 297). Noin 1,6 metriä lounaisseinästä portaissa on muita askelmia leveämpi kohta, jossa askelman leveys on noin 1,2 metriä. Portaat kääntyvät yläosastaan noin 5,35 m mpy tasolta kaakkoon ja kahden ylimmän askelman leveys on ainoastaan 80-110 cm. Ylin askelma on 6,36 m mpy tasolla ja alin 3,66 m mpy. Alin askelma on osittain kellariin K94:10 vievässä oviaukossa, josta laskeutuu vielä kaksi matalaa porrasta itse kellaritilaan. Yhteensä porraskaskelmia on viisitoista. Portaat on tehty tiilestä ja kivistä niin, että porraskaskelmat on ensin muurattu tiilistä, joiden päälle on asetettu laakakivi tai -kiviä portaan pinnaksi. Vastaavanlainen rakenne on mm. kellarin K93:5 lounaispuolella olevassa portaikossa. (Lehto 1995, 5). Uotilan mukaan kellarin alkuperäinen sisäänkäynti on ollut kellarin lounaisseinällä ja sinne on johtanut suorat portaat. Myöhemmin rakennukseen tehdyn laajennuksen jälkeen kellariin vievän portaikon oviaukon paikka muutettiin kaakkoisseinälle ja myös portaikko käännettiin yläosastaan kohti kaakkoa. (Uotila 1995, K94:8, 94:9 ja 94:10).

Porrashuoneessa on ollut alun perin luultavasti liuskekivistä tehty holvikatto, joka myöhemmin on korvattu tiilisellä. Osia tiiliholvauksesta löydettiin porrashuoneen tullessa esiin. Tiiliholvaus oli tehty lappeelleen asetetuista tiilistä ja kyseessä oli tynnyriholvi (kartta 14, 33/112). Holvikatosta on enää jäljellä holvin kannat porrashuoneen kaakkois- ja luoteisseinällä, ja jälkiä myös koillisseinässä. (Uotila 1995, K94:8, 94:9 ja 94:10.)

Kellari K94:9

Kellari K94:9 sijaitsee palatsin länsipuolella Luostarin Jokikadun ja nykyisen Hämeenkadun välisellä alueella. Kellari muodostaa rakennuskokonaisuuden yhdessä kellarin K94:10 ja sinne johtavan porrashuoneen K94:8 kanssa. Kellari K94:9 sijaitsee kokonaisuuden lounaisosassa. Kellarin koillispuolella on kellari K94:10, kaakossa osittain porrashuone K94:8 ja kiveys R19, lounaassa porrashuone K94:11 ja kellari K94:12 ja luoteessa Luostarin Jokikatu.

Kellarista on kaivettu esiin vasta vain kellarin pohjoisnurkassa oleva portaikko, sen edustaa ja koillisseinää.

Kellarin pohjoisnurkassa on oviaukko Luostarin Jokikadulle. Oviaukosta laskeudutaan 7-8 kivisen askelman kautta itse kellaritilaan (kartta 108). Ylin portas on 4,39 m mpy tasolla ja alin mitattu portaskaskelma on 3,84 m mpy korkeudella. Tämän alla on vielä yksi

porrasaskelma. Portaikon pituus on noin 3 metriä ja leveys oviaukossa noin 1,2 m ja kellaritilan puolella noin 1,5 m. Kellaritilan puolella oviaukon kohdalla oli tiiliä, jotka kuuluivat oviaukon holvaukseen (kartta 92). Portaikon koillisseinä on alaosastaan kivinen ja yläosassa on tiiliä. Sekä pieli Luostarin Jokikadulle että kellaritilaan on muurattu tiilistä. Portaikon lounaisseinä on kokonaan kivinen. Lounaisseinän yläosassa on tiilisen holvin kanta. (Kartta 272.)

Kellarin koillisseinä alkaa portaikon jälkeen noin 50 cm portaikon kivistä koillisseinää ulompana. Koillisseinä on rakennuskokonaisuuden kellareita erottava kevyt väliseinä eli seinämän koillispuolella on kellaritila K94:10. Seinä on tehty tiilistä. Seinän paksuus on kaksi tiilikertaa. Seinässä ei ole selkeästi yhtä ainoaa limitystyyliä, vaan juoksu- ja sidetiilikerrokset vaihtelevat mielivaltaisesti.

Kellarin lattiaa on esillä portaiden alapäässä. Lattia on kivilattia.

Kaakkoisseinästä on ainoastaan yläosaa jäljellä, joka on tehty kivistä. Kaakkoisseinän keskiosan yläosassa on näkyvissä ikkunaukon vinot tiilipielet ja myös holvin rakenteita (kartta 192). Kellarin eteläosassa, kaivamattomalla alueella, on jäljellä tiiliholvausta (R26). Holvaus on luoteis-kaakkoissuuntainen tynnyriholvi. Kaakkoisseinän ulkopinta on tehty suurista kivistä, joiden väleissä on pienempiä kiviä kiilakivinä (kartta 264). Seinän koillispäädyssä on isojen kivien välissä liuskekivialue. Lounaispääty on kiinni seuraavan rakennuksen eli kellarin K94:12 porrashuoneen K94:11 lounaisseinän kanssa sillä erotuksella, että kellarin K94:9 kaakkoisseinän ulkopinta tulee noin 50 cm porrashuoneen K94:11 seinälinjasta ulospäin muodostaen selkeän kulman kellareiden rajalle (kartta 264).

Luostarin Jokikadulla on esillä kellarin luoteisseinän ulkopintaa (kartta 271). Seinä on muurattu kivistä, ainoastaan noin 2 m oviaukosta lounaaseen on säilyneen muurin päällä tiiliä. Kellareiden K94:9 ja K94:12 välinen raja ei näy selkeästi luoteisseinän ulkopuolella, kuten näkyy kaakkoisseinän ulkopinnalla.

Kellari K94:10

Kellari K94:10 sijaitsee palatsin länsipuolella Luostarin Jokikadun ja nykyisen Hämeenkadun välisellä alueella. Kellarin koillispuolella on kaivo R50 ja isoja kiviä R66, kaakkoispuolella on kellariin vievä porrashuone K94:8, lounaispuolella kellari K94:9 ja

luoteispuolella Luostarin Jokikatu. Kellari muodostaa yhtenäisen rakennuskokonaisuuden porrashuoneen K94:8 ja kellarin K94:9 kanssa.

Koillisseinä on yhteinen porrashuoneen K94:8 kanssa. Koska seinässä ei ole nähtävissä erillistä rakennesaumaa, kellari ja sen porrashuone on rakennettu samaan aikaan (Uotila 1995, K94:8, K94:9 ja K94:10). Kellari K94:10 puolella kellarin koillisseinä ulottuu vain noin 2,25 m matkalla (kartta 283). Loppuosa koillisseinän muurista on tuhoutunut / purettu palatsiin rakennetun pommisuojan rakennustöiden yhteydessä jatkosodan aikana. Seinän perustukset olivat säilyneet ainakin osittain ja ne kaivettiin esiin. Seinä on muurattu isoista kivistä, ainoastaan seinän yläosassa on muutamia tiiliä. Paikoittain seinässä on jäljellä pintalaastia. Koillisseinän luoteisreunassa on seinäkomero, jonka koko on noin 80 x 90 cm ja syvyys noin 34 cm. Komerosta puuttuu luoteisseinämä sekä katekivi. Yläreunassa on kaksi tiiltä, muuten rakenne on kivinen. (Tulkki 1995, 5.)

Koillisseinän ulkopinta on yhtenäinen seinälinja, jonka takana on kaakkoispäässä porrashuone K94:8 ja luoteisosassa kellari K94:10. Kokonaisuudessaan koillisseinän pituus on 6,76 metriä (kartat 250, 251a, 251b) ja paksuutta seinällä on paikoin jopa 2 metriä (kartta 233a,b). Seinän vierusta ulkopuolelta kaivettiin auki aina pohjasaveen ja näkyviin puurakenteisiin asti. Alimmat seinän rakenteet alkavat noin 2,00-2,50 m mpy tasolta ja seinä ulottuu noin 6,5 m mpy korkeuteen. Alimpana seinässä saven seassa on harva pystypaalurivi ja sen päällä on seinän suuntainen hirsiarina noin 2,70-3,00 m mpy tasolla (R68). Hirsiarinan päälle on muurattu kiviseinä, jonka alaosassa on noin kahden tai kolmen kiven korkuinen perustusosa, jonka edessä oli laudoitus. Perustuksen päältä alkoi varsinainen seinäosa noin 4,00 m mpy tasolta. Seinä on muurattu kivistä, ainoastaan seinän yläosassa on muutamia tiiliä. (Tulkki 1995, 4-5; Uotila 1995, K94:8, K94:9 ja K94:10). Seinän puuosista (R68) otettiin dendronäytteitä, joista neljä saatiin ajoitetuksi (näytteet: 17, 18, 19 ja 109). Näyte 17 on koillisseinän pois puretun muuriosan alta, aivan säilyneen muurin vierestä eli muurin luoteispuolelta. Ajoitettu puu on seinän alisesta arinahirrestä ja sen kaatoajaksi saatiin 1404-1414. Näytteet 18 ja 19 ovat koillisseinän ja luoteisseinän kulmasta. Näyte 19 on arinahirrestä ja se ajoittuu 1404-1406. Näyte 18 on tämän vieressä olevasta pystypaalusta ja ajoittuu 1395-1405. Viimeinen ajoitettu näyte on nro 109, joka puurakenteesta R68, sen yläreunan lauta. Puun kaatoikä on 1396-1415. (näytteet 17-19, Zetterberg 1995; 2003, 390.)

Kellarin K94:10 kaakkoisseinä on holvikattoa kannatteleva seinä, jossa jäljellä holvin kanta (kartta 284). Kaakkoisseinän koillisnurkassa eli kellarin itänurkassa on oviaukko porrashuoneeseen K94:8. Oviaukon leveys on noin 1,1 metriä ja korkeus on noin 1,76 m lattiatasosta mitattuna (kartta 226). Oviaukon koillispieli on kivinen ja siinä on kaksi rautaista saranatappia noin 3,45 m mpy ja 4,75 m mpy korkeuksilla. Lounaispieli on pääosin myös kivinen, mutta keskikohdalla noin tasolla 3,80-4,40 m mpy on muutamia tiiliä. Kaakkoisseinä on muurattu kivistä ja seinän pinnalla on paikoittain pintalaastia. Holvin taitto alkaa noin 4,15-4,60 m mpy tasolta. Holvin alapuolella oleva seinä on hyvin matala. Korkeimmillaan seinä on oven vieressä, jossa se on noin 1,2 metriä, muuten seinän korkeus on noin 60-80 cm. (Tulkki 1995, 6.)

Kuva 22. Kellarin K93:10 kaakkoisseinä. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 459.)

Kuva 23. Kellarin K94:10 koillisseinän oviaukko porrashuoneeseen K94:8. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 460.)

Kaakkoisseinän lounaisosassa hovin yläpuolella on valoikkuna, joka nousee kohti K94:8 portaikkoa. Valoikkunan kivilattia nousee jyrkästi 4,75 m mpy korkeudesta 5,54 m mpy korkeuteen. Noustessaan ylöspäin ikkuna kapenee. Alhaalla ikkunan leveys on 105 cm ja perällä ainoastaan 40 cm. Aukko porrashuoneen puolelle on jossakin vaiheessa muurattu umpeen. Valoikkunan vasen reuna eli koillisoisa on muurattu lähes kokonaan tiilistä (kartta 291). Ainoastaan alareunassa on kiviä. Kellarin lounaisseinä jatkuu kaakkoisosastaan kellarin etelänurkassa nousten ylöspäin kaakkoisseinän holvin sisään muodostaen valoikkunan oikean eli lounaisreunan (kartta 285). Reuna on muurattu sekä kivistä että tiilistä. (Tulkki 1995, 7.)

Lounaisseinä on rakennuksen kellaritiloja jakava seinä (kartta 285). Seinän lounaispuolella on kellaritila K94:9. Kellarin K94:10 lounaisseinä ei ole kokonaan esillä vaan luoteisosassa eli kellarin länsinurkassa on vielä holvin kannan alla kaivamatonta maata. Kaakkoisseinästä alkaen lounaisseinä on tehty tiilistä. Ainoastaan aivan seinän alaosassa on muutamia kiviä. Seinä kuitenkin muuttuu kiviseinäksi noin 3,60 m kaakkoisseinästä eli siitä kohtaa, missä on edelleen kaivamatonta täytemaata. Tiiliosan limitys on sekava. Juoksutiilikkerrokset ja sidetiilikkerrokset vaihtelevat mielivaltaisesti. Seinä ulottuu noin 5,40 m mpy tasolle reunoista ja keskiosastaan noin 4,80 m mpy tasolle. (Tulkki 1995, 7-8.) Lounaisseinän keskiosaan

kaivettiin noin 50 x 50 cm koekuoppa KU172 (kartta 299). Koekuoppa kaivettiin noin 3,20 m mpy tasolle. Seinä jatkui tiilisenä kaivettuun syvyyteen asti.

Luoteisseinä on holvikattoa kannatteleva seinä (kartta 282). Seinä on kellarin länsikulman osalta täytemaan peitossa. Holvinkanta makaa tämän maapatsaan päällä. Näkyvissä oleva seinä on tehty isoista kivistä, joiden välissä on pieniä kiviä kiilakivinä. Seinä ulottuu noin 4,60 m mpy tasolle, josta alkaa holvi. Aivan holvin taiton alapuolella on kaksi katekivellistä seinäkomeroa. Komeroista suurempi on lähellä länsinurkkaa. Sen koko on noin 56 x 46 cm ja syvyys noin 36 cm. Komero kapenee takaseinään päin. Toinen pienempi komero on noin 90 cm päässä suurimmasta komerosta. Pienemmän komeron koko on 50 x 32 cm ja syvyys noin 34 cm. (Tulkki 1995, 8.) Luoteisseinän ulkopinta on tehty suurista kivistä ja ulottuu kellariin K94:9 vievään oviaukkoon asti (kartta 270). Ainoastaan oven pielessä on muutama tiili. Seinä ulottuu noin 5,50 m mpy tasolle.

Kellarin holvikatto on tehty suurista luonnonkivistä. Holvauksesta on jäljellä holvin kannat kellarin kaakkois- ja luoteisseinässä, sekä jonkin verran myös kiviholvia kellarin länsinurkan maapatsaan päällä. (Tulkki 1995, 8.) Kellarin kattoa on myöhemmin korjattu tiiliholvauksella, johon Uotilan mukaan liittyvät lattiakiveyksen läpin kulkevat pystypaalut. Paaluja on kolme lounaisseinän vieressä, yksi kaakkoisseinän keskellä ja yksi kellarin itänurkassa. Puupaalut ovat jäänteitä holvin rakentamiseen tarvittavista tukirakenteista. (Uotila 1995, K94:8, K94:9 ja K94:10; Tulkki 1995, 8.)

Kuva 24. Kellarin K94:10 etelänurkkaa. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 388.)

Lattia on kivetty (kartta 193). Lattian pinta-ala on noin 33,80 m². Ainoastaan kellarin länsinurkan kiveys ei ole esillä, koska siellä on vielä kaivamatonta maata. Rikkoutuneen koillisseinän edestä puuttuu lattiakiveystä, joka on rikkoutunut palatsin pommisuojaan rakennettaessa. Lattia nousee kellarin seinän vierustoilta keskiosaa päin ja kiveys on melko korkealla holviin verrattuna, joten se saattaa olla sekundaarinen. Lattia on matalimmillaan noin 3,30 m mpy tasolla ja korkeimmillaan noin 3,70 m mpy tasolla. Lattia on tehty hyvin erikokoisista kivistä. Suurin on kellarin ja porrashuoneen välisen oviaukon edustalla. Kiven koko on 104 x 92 cm. Kivien välissä on kaksi vesikourua. Lattian kivet painuvat viistosti alaspäin muodostaen suoran kourun. Toinen vesikouru on lounaisseinän suuntainen noin 80-100 cm seinästä. Kourun loppuosa jää kaivamattoman maapatsaan alle. Toinen kouru on kellarin toisella laidalla ja koillisseinän suuntainen, mutta se kääntyy luoteisseinän suuntaiseksi noin metrin etäisyydeltä luoteis- ja koillisseinästä. Kouru päättyy ennen länsikulman maapatsasta, koska siitä kohtaa puuttuu lattiakiviä. (Tulkki 1995, 9.)

Porrashuone K94:11

Rakenne K94:11 on kellarin K94:12 porrashuone. Se sijaitsee palatsin länsipuolella Luostarin Jokikadun ja nykyisen Hämeenkadun välisellä alueella. Porrashuone rajautuu koillisessa kellariin K94:9, lounaassa kellariin K94:20 ja luoteessa kellariin K94:12.

Porrashuoneen päällä olivat kiveykset R21 ja R28, joista R21 on edelleen osittain näkyvissä porrashuoneen eteläosan maapatsaan päällä. Porrashuoneen pituus on noin 5,54 metriä ja leveys lattiakiveyksen kohdalla 1,5 metriä ja portaikossa 1,6 metriä.

Käynti porrashuoneeseen on sen koillisseinällä, jossa on portaikko ja sen yläpäässä oviaukko (kartta 305+307). Portaiden pituus on noin 2 metriä ja ne ovat leveimmillään ylhäällä (1,64 m) ja kapeimmillaan alhaalla (1,5 m). Porrasaskelmia on kuusi ja ne on tehty kivistä. Portaiden ylin askelma on noin 5,28 m mpy tasolla ja ainoastaan noin 86 cm leveä, koska sen molemmin puolin on tiilestä muuratut ovenpielet. Portaikon päässä on vielä kapea päätykivi tai oviaukon kynnyskivi, joka on noin 35 cm korkeammalla kuin ylin porras. Alin porras on noin 4,13 m mpy tasolla. (Majantie 1996, 9.)

Porrashuoneen kaakkoisseinä on hovia kantava seinä (kartta 301+304). Seinän alaosa on tehty poikkeuksellisen suurista kivistä, joista suurin on kooltaan 2,22 x 1,20 m kokoinen, ja yläosa tiilistä. Tiilinen yläosa alkaa noin 5,30 m mpy korkeudelta ja on muurattu munkkilimityksellä. Seinä on säilynyt noin 190 cm korkeudelle. Holvin kantaa on säilyneenä seinän lounaisosassa ja se alkaa samalta tasolta kuin tiilimuuraus. Holvi on ollut tiilinen ja tynnyriholvi. (Majantie 1996, 6-7). Kaakkoisseinän ulkopinta on tehty pääasiassa kivistä. Seinän alaosassa on pienempiä kiviä ja yläosassa suuria kiviä. Suurien kivien alaosa on noin 5,20-5,00 m mpy tasolla. Aivan seinän yläosassa on tiiliä noin tasolla 5,80-6,00 m mpy. Noin 90 cm seinän lounaispäädyssä koilliseen on jätetty esille maapatsas, jonka yläosassa kiveystä R21 ja alaosassa maakerroksia (kartat 177, 281). (Majantie 1996, 10.)

Lounaisseinä on porrashuoneen päätyseinä (kartat 302+303, 202). Seinä on tehty alaosastaan kivistä ja yläosan kaakkoispäädyssä tiilistä. Kivien välissä on pienempiä kiviä ja myös tiiliä kiilakivinä. (Majantie 1996, 7-8.) Lounaisseinän ulkopinta on tehty kivistä ja tiilistä. Kuten kaakkoisseinän ulkopinnassakin myös lounaisseinässä suuremmat kivet on seinän yläosassa ja pienemmät kivet ja tiilet alaosassa. Suuret kivet alkavat noin 5,50-5,30 m mpy tasolta. Seinän alimmat rakenteet ovat noin 4,20 m mpy tasolla. (Majantie 1996, 10.)

Luoteisseinä on kellaria K94:12 ja porrashuonetta K94:11 erottava seinä ja porrashuoneen holvikattoa kantava seinä (kartta 302+303). Seinän keskiosassa on oviaukko kellariin K94:12. Oviaukon lounaispuolen seinä on muurattu suurista kivistä, joista suurin on kooltaan 87 x 78 cm. Isojen kivien välissä on pienempiä kiviä. Holvin kannasta on jäljellä ainoastaan

muutama tiili seinän lounaispäädyssä noin tasolla 5,30 m mpy. Lähellä oviaukkoa seinän muuraus muuttuu tiilimuuraukseksi. Oviaukon portaiden puoleinen eli koillispuolen seinä on muurattu yhtä suurta kiveä lukuun ottamatta, joka on seinän koillispäädyssä, tiilistä. Tiilien limitys muistuttaa munkkilimitystä, joskin juoksutiiliä on kahden asemasta kolme. Luoteisseinän oviaukon leveys noin 76 cm ja se kapenee muutaman sentin ylöspäin mennessä. Ovenpielien leveys on 64 cm. Ovenpielet on muurattu tiilistä niin, että niiden kulmissa vuorottelevat sidetiilet ja juoksutiilet. (Majantie 1996, 8-9.)

Lattiakiveystä esille kaivettaessa sen päältä löydettiin puuta, erityisesti seinien vierustoilta. Puurakenteet ovat mahdollisesti jäänteitä puulattiasta tai jonkinlaisesta puutasosta. Kellarin lounaisosasta lattiakiveyksen päältä löytyi myös runsaasti tiiltä, jotka ovat mahdollisesti peräisin kellarin holvista. Lattiakiveyksen koko on noin 3,5 x 1,5 m ja se on tehty suhteellisen pienistä kivistä. Ainoastaan luoteisseinän oviaukon edessä on kaksi suurempaa laakakiveä. Lattiakiveys on noin 4,20 m mpy tasolla. Luoteisseinän vierellä lattiakiveys oli huomattavasti alempana noin 4,06-3,97 m mpy tasolla. Porrashuoneen K94:11 ja kellarin K94:12 välisessä oviaukossa on suuri kynnyskivi, jonka koko on 76 x 60 cm.

Kellari K94:12

Kellari K94:12 sijaitsee palatsin länsipuolella Luostarin Jokikadun ja nykyisen Hämeenkadun välisellä alueella. Kellarin koillispuolella on kellari K94:9, kaakossa kellariin kuuluva porrashuone K94:11, lounaassa kellari K94:13 ja luoteessa Luostarin Jokikatu. Kellari paljastui Auran kylpylaitoksen kiveyksen (R19 ja R28) alta. Kellarin pituus on noin 4,80 metriä ja leveys noin 3 metriä.

Koillisseinä on kellarin päätyseinä ja muurattu suurista kivistä, joiden välissä on pienempiä kiilakiviä (kartta 310). Kellarin pohjoisnurkassa on vielä kaivamatonta maata holvinkannan alla, joten koillisseinän luoteisosa ei ole esillä.

Kaakkoisseinä on kellarin holvia kantava seinä (kartat 200, 311). Seinän keskiosassa on myös oviaukko kellarin porrashuoneeseen K94:11. Oviaukon koillisseinä on muurattu suurista kivistä, lukuun ottamatta oven pieltä, joka on tiilinen. Holvin kanta alkaa noin 4,82 m mpy tasolta. Oviaukon leveys on noin 80 cm ja kynnyskivenä on suuri laakakivi. Oviaukon lounaisen puolen alaosassa on kaksi suurta kiveä, jonka suurimman koko on noin

1,50 x 0,9 m. Ovenpieli ja seinän yläosa on muurattu tiilistä. Holvin kanta alkaa noin 4,90 m mpy tasolta.

Kellarin lounaisseinä on muurattu suurehkoista kivistä (kartat201, 309). Seinän keskiosassa noin 4,00 m mpy tasolta alkaa ikkuna-aukko / komero, joka ulottuu 2,40 m mpy tasolle. Ikkuna-aukon korkeus on siis noin 40 cm, leveys noin 30 cm ja syvyys noin 42-45 cm. Aukko on katekivellinen. Kellarin länsikulmassa holvin kannan alla on vielä täyttömaata, joten seinän luoteisosa ei ole näkyvissä.

Luoteisseinä on keskiosaa lukuun ottamatta vielä täytemaan peitossa. Täytemaapatsaat tukevat luoteisseinän holvin kantaa ja jäljellä olevaa holvikattoa. Luoteisseinän ulkopinta on tehty suurista kivistä, joiden väleissä on pienempiä kiviä kiilakivinä. Pienemmät kivet on suurempien kivien alapuolella ja väleissä, aivan kuten porrashuoneen K94:11 kaakkoisseinän ulkopuolellakin.

Kellarissa on ollut tiilistä tehty holvikatto, joka on ollut sidetiilistä tehty tynnyriholvi (kartta 29/2). Holvin kantoja on sekä kaakkois- että luoteisseinällä (kartta 298).

Kellarin lattia on mukulakivilattia, joka on tehty erikokoisista kivistä.

Kellari K94:13

Kellari K94:13 sijaitsee palatsin länsipuolella, Luostarin Jokikadun ja nykyisen Hämeenkadun välisellä alueella. Kellaria rajaa koillisessa kellari K94:12, kaakossa kellari K94:20 ja luoteessa Luostarin Jokikatu. Kellari tuli esiin Auran kylpylaitoksen pihakiveyksen R28 alta. Nykyisin kellarin päältä kulkee museon eteläosassa oleva kulkusilta ja kellari on edelleen osittain kylpylän pihakiveyksen ja sitä reunustaneen pengermuurin alla. Kellarin leveys on noin 3,6 metriä, mutta koska vain osa kellarista on esillä, sen pituutta ei tiedetä. Nyt esillä olevan osan pituus on noin 2,5 m. Kellari on rakennettu koillisessa olevan kellarin K94:12 vasten, koska näkyvissä on puskusauma (Uotila 1995, K94:13 ja K94:20).

Kellarista on esillä ainoastaan pohjoisosaa. Kellarin koillisseinä on muurattu kivistä ja tiilistä (kartat 229, 231). Alinna on suurehkoja kiviä, joiden välissä on pienempiä kiviä ja tiiliä, Yläosassa on enemmän tiiliä ja pienempiä kiviä. Seinän molemmissa reunoissa on tiilimuurausta. Seinässä on kaksi rikkoutunutta komeroa. Ensimmäinen komero on seinän

keskiosassa. Se on pieni noin 50 x 24 cm kokoinen ja syvyyttä siinä on 32-47 cm. Komerossa on katekivi ja alaosassa laakakiviä. Tästä komerosta kaakkoon on toinen isompi komero, jonka koko on 100 x 50 cm ja syvyys on 80 cm komeron etupinnasta. Komerossa ei ole katekiveä, mutta alaosassa on laakakiviä.

Kaakkoisseinästä on näkyvissä vain koillisosaa eli kellarin itänurkkaa (kartta 232). Seinän alaosa on muurattu kivistä ja yläosassa on näkyvissä pienempiä kiviä, tiilimurskaa ja laastia. Seinässä on jäljellä tiilisen holvin kantaa. Holvin taitto on noin 4,40 m mpy tasolla. Holvi on ollut tynnyriholvi.

Kellarin lounaisseinä on Auran kylpylaitoksen pihakiveyksen ja sitä reunustaneen pengermuurin alla. Sen sijaan luoteisseinästä on esillä koillisosaa (kartta 232). Seinä on muurattu kivistä ja tiilistä. Seinän yläosassa on suuria kiviä ja alaosassa pienempiä. Luoteisseinän ulkopinta on muurattu pääosin suurista kivistä (kartta 230). Kivien välissä on pienempiä kiviä ja tiiliä, sekä paikoittain myös savea. Seinälinjasta huomattavasti ulompana olevien kivien poiston jälkeen, esillä olevan seinän lounaisreunasta noin 1,3 metriä koilliseen, esiin tuli kivistä tehty porrasaskelma (kartta 230), joka oli luodekaakkosuuntainen ja reilun 20 cm levyinen sekä mahdollinen oviaukko, jonka alaosa oli 4,60 m mpy korkeudella. Aukon leveys oli noin 80 cm (Uotila 1995, K94:13).

Lattiana on mukulakivilattia, joka on vain osittain otettu esiin. Kivien välissä on edelleen paljon täytemaata.

Kellari K94:14

Kellari K94:14 sijaitsee osittain palatsin alla Aboa Vetus museoon laskeutuvien portaiden alla ja osittain portaiden ja Rotundan välisen alueen alla. Kellaria rajaa koillisessa Rotundan alla oleva kellari K28:6, jota ei ole tutkittu ja lounaassa kellari K95:23.

Kellari K94:14 näyttää yleiskartan mukaan muodostuvan kahdesta kellaritilasta ja niiden välissä olevasta käytävästä. Lounaisemman kellaritilan leveys on noin 3 metriä. Koillisemman kellaritilan koko on noin 3,5 x 3 metriä. Käytävän pituus on noin 3 metriä ja leveys noin metri. Kellari on osittain kaivettu tyhjäksi täytemaasta, mutta muuten sitä ei ole tutkittu. Siitä on dokumentoitu ainoastaan koillisen kellaritilan lattiakiveystä rakenteen etelänurkasta (kartta 263).

Kellari K94:20

Kellari K94:20 sijaitsee Aboa Vetus –museon eteläosassa, Luostarin Jokikadun ja nykyisen Hämeenkadun välisellä alueella. Kellarin koillispuolella on porrashuone K94:11 ja luoteispuolella kellari K94:13, jonka kanssa kellari tai käytävätila K94:20 muodostaa yhtenäisen rakennuskokonaisuuden (Uotila 1995, K94:13 ja K94:20). Kellarista on otettu esiin vain osa ja nykyisessä museossa se ei ole näkyvissä.

Kellari K94:20 on käytävämäinen tila. Sen leveys on noin 1,5 metriä. Pituudesta ei ole tietoja, koska rakenteesta paljastettiin vain noin 1,5 x 1 metrin kokoinen alue. Esillä olleet koillis- ja luoteisseinä ovat molemmat alaosaan muurattu suurista kivistä ja yläosassa on tiiliä (kartta 228). Kaakkoisseinä on muurattu kivistä.

Rakennuskokonaisuus K94:13 ja K94:20 on rakennettu kellaria K94:12 ja sen porrashuonetta K94:11 vasten, muodostaen rajakohdalle puskusauman (Uotila 1995, K94:13 ja K94:20).

Kellari K95:21

Kellari K95:21 sijaitsee palatsin länsipuolella, länsiseinän vieressä, Aboa Vetus –museon pohjoisnurkassa. Kellari kuuluu Auran kylpylaitoksen kellarikonaisuuteen. Kellaria rajaa koillisessa kellari K95:22, kaakossa kellari K94:6 ja lounaassa kellari K93:5. Kellarin päällä on kellari K93:17. Kellari on pieni. Sen pituus on noin 3,2 metriä ja leveys noin 2,3 metriä. Kellari on kallistunut Aurajoelle päin eli kohti luodetta.

Kellari oli täytetty kivillä. Varsinainen täytemaa, laastin ja tiilen sekainen hiekka alkoi vasta noin 3,62 m mpy tasolta. Myös täytemaan seassa oli suuria kiviä, jotka jouduttiin ennen poistamista halkaisemaan poraamalla. (Lehtonen 1995, 1.)

Kellarin koillisseinä on holvia kantava seinä (kartta 278+279). Alimmat näkyvät rakenteet ovat noin 2,50 m mpy tasolla ja seinä ulottuu noin 4,50-4,90 m mpy tasolle. Holvin taitto on noin 3,50 m mpy tasolla, mutta nousee noin 20 cm kohti seinän kaakkoisnurkassa olevaa oviaukkoa. Seinä on muurattu suurikokoisista kivistä, lukuun ottamatta oviaukkoa ja sen pieliä jossa on tiilimuurausta. Umpeen muurattu oviaukko on johtanut kellariin K95:22. Ovelle johtaa kolme porraskelmaa, jotka on tehty tiilistä ja kivistä. Ylin askelma on noin 3,20 m mpy tasolla ja alin noin 2,70 m mpy tasolla. Oviaukko alkaa noin 3,10 m mpy tasolta

ja sen korkeus on noin 2 metriä. Oviaukon leveys on noin metrin ja oviaukossa on holvikaari, joka on myöhemmin konservoitu. Oven pielet on muurattu tiilistä ja niissä on oven kiinnitysrautoja kuten saranatappeja ja rautarenkaita. (Uotila 1995, K95:21; Lehtonen 1995, 4-5.)

Kaakkoisseinä on kellarin päätyseinä (kartta 276). Seinä alkaa noin 2,60 m mpy tasolta ja ulottuu noin 4,50 m mpy tasolle. Seinä on tehty suurista kivistä, joiden pinnat ovat lohkeilleet. Kivien välissä on muutamia tiilenpaloja. Seinän yläosaa peittää paikoin pintalaasti. Seinän koillisreunan yläosassa on yksi rautatappi ja kaksi rautatapin koloa. Toinen rautatappi on seinän keskiosassa. (Lehtonen 1995, 5.)

Lounaisseinä on holvikattoa kantava seinä (kartta 276). Seinä ulottuu noin 3,40-4,00 m mpy tasolle, jonka jälkeen alkaa holvin kanta. Seinä on muurattu suurista kivistä ja paikoittain on säilyneenä pintalaastia. (Lehtonen 1995, 5.)

Luoteisseinä on kellarin toinen päätyseinä (kartta 277). Seinä ulottuu noin 4,00 m mpy korkeuteen. Seinä on kauttaaltaan pintalaastin peittämä, vain paikoittain näkyy tiiliä. Seinän keskellä on syvennys, joka on noin 38 cm muurilinjaa sisempänä ja jonka leveys on noin 130 cm. Syvennys alkaa noin 3,00 m mpy tasolta ja jatkuu ylös asti. Syvennyksenä takaseinässä on kaksi suurta kiveä. Syvennyksen pielissä on tiiliä, jotka ovat pintalaastin peitossa, lukuun ottamatta oikeanpuolimaista pieltä, joka on konservoitu. (Lehtonen 1995, 6.)

Kellarissa on kivistä tehty tynnyriholvikatto, jonka koillisosa on konservoitu kokonaan.

Lattiakiveys on tehty pienistä kivistä (kartta 280). Ainoastaan koillisseinän oven kohdalla kynnyksenä on suurikokoinen laakakivi. Kiven koko on noin 100 x 100 cm ja se on noin 2,63-2,68 m mpy tasalla. Seinien vierustoilla on muutamia tiiliä, jotka eivät kuulu lattiakiveykseen. Lattia on painunut luoteeseen eli Aurajoen suuntaan. Lattian kaakkoisosassa on noin 2,67 m mpy tasolla, keskiosassa noin 2,55 m mpy ja luoteisosassa noin 2,48 m mpy tasolla. (Lehtonen 1995 6-7.)

Kellari K95:22

Kellari K95:22 sijaitsee palatsin länsiseinän vieressä, museon pohjoisnurkassa. Kellarin koillispuolella on palatsin länsiseinän perustukset, kaakossa kellari K95:23 ja lounaassa

kellari K95:21, johon on ollut käynti kellarin K95:22 puolelta. Kellarista on esillä ainoastaan noin 4,5 metrin matkalta lounaisseinää ja 1,0-1,5 metrin levyinen luoteisseinä. Luoteisseinän leveyden perusteella kyseessä onkin paremminkin käytävä kuin kellari.

Lounaisseinän luoteisosa on muurattu kivistä ja vain paikoin on tiiliä. Pinnalla on pintalaastia. Esillä olevan seinälinjan keskiosassa on noin 32 cm levyinen pieli, joka tulee noin 10 cm muusta seinälinjasta ulospäin. Pieli on muurattu tiilistä. Pielen jälkeen on tiilistä muurattu seinäosa, joka on noin 1,4 metriä leveä. Tämän keskiosassa on noin 46 x 42 cm kokoinen syvennys, joka on noin 30 cm muurilinjaa sisempänä. Loppuosa seinästä eli seinän kaakkoisosa on myös tiilimuurausta. Tiiliosassa ei ole erityistä limitystä ja osa tiilistä on rapautuneita ja hajonneita.

Kellarissa / käytävässä on mukulakivilattia.

Kellari K95:23

Kellari K95:23 sijaitsee palatsin länsiseinän perustusten alla, museon pohjoisosassa. Kellarin koillispuolella on kellari K94:14, kaakkoispuolella on kulkenut Luostarin Jokikatu, lounaispuolella on kellari K95:6 ja luoteispuolella kellari / käytävä K95:22. Kellarista K95:23 ei ole tarkempia tietoja, koska rakenne on vielä kokonaan täytömaamassojen peitossa.

Kellareihin liittyvät rakenteet

Koska kaivauksessa kaikille kivi-, tiili- ja puurakenteille annettiin heti niiden esille tultua oma rakennenumero, syvemmälle kaivettaessa huomattiin joidenkin rakenteiden kohdalla, että ne olivatkin osa kellaria. Seuraavassa on listattu kaikki rakenteet, jotka liittyvät esille tulleisiin kellareihin.

R6a	K94:10
R6b	K94:10
R15	K94:8 kaakkoisseinä
R20	K94:9
R23	K94:9
R26	K94:9
R39	K94:8
R41	K94:8
R46	K94:12
R48	K94:12

R51	K94:11
R60	K94:9
R88	K94:7
R89-91	K94:7
R92	K94:5
R93	K95:22

Kellareihin tehdyt koekuopat

Kellareissa K93:2, K94:7 ja K94:10 tehtiin seinien vierustoille lattiakiveyksen läpi muutamia koekuoppia, jotta saataisiin esille lattiakiveyksen varhaisempia vaihteita ja kiviseinien alla olevat hirsiarinat mahdollisia dendrokronologisia ajoituksia varten.

Koekuoppa KU168

Koekuoppa KU168 sijaitsee kellarin K94:7 koillisseinän porrastuksen vieressä noin 3,94 m luoteisseinästä ja noin 1,10 m kaakkoisseinästä. Koekuopan koko on 1 x 1 m.

Lattiakiveyksen alta koillisseinän vierestä tuli esiin noin tasolta 2,24-2,26 m mpy päällimmäinen hirsi rakenteesta R89 (kartta 198). Hirsi oli luode-kaakosuuntainen ja sen lounaispuolella on samansuuntainen puu, joka on noin 2,25-2,20 m mpy tasolla. Puiden välissä on hiekan sekaista likaantunutta savea. Koillisseinän vieressä päällimmäisen hirren R89 alla on noin 1,78 m mpy tasolla alempi hirsi rakenteesta R89 (kartta 213). Hirsi on kaivettu sinertävän harmaaseen saveen.

Koekuoppa KU168 kaivettiin noin 1,53 m mpy tasolle.

Kuva 25. Kellariin K94:7 tehty koekuoppa KU168, jossa puulattiaa R89. Kuvattu lounaasta. (Kuva: Päivi Hakanpää, dia kino: 1489.)

Koekuoppa KU169

Koekuoppa KU169 sijaitsee kellarin K94:7 pohjoisnurkassa. Kuopan koko on 1,70 x 0,65 m.

Lattiakiveyksen kanssa samassa tasossa kellarin pohjoisnurkassa oviaukon edessä on neljässä tasossa oleva puurakenne R90. Puut ovat noin 0-1,70 metrin välillä luoteisseinästä ja noin 0-90 cm välillä koillisseinästä. Päällimmäiset luode-kaakkosuuntaiset puut ovat pahoin lahonneita (kartta 207). Puut ovat noin 2,30-2,34 m mpy tasolla ja aivan pohjoisnurkassa on hiiltynyttä puumassaa. Lattiakiveys puuttuu puurakenteen ympäriltä ja rakenteen ympärillä oleva maa on likaantunutta ja siinä on paljon puusilppua.

Puurakenteen R90 toinen taso on huomattavasti paremmin säilynyt (kartta 210). Siinä on kolme luode-kaakkoissuuntaista lankkua, luode-kaakkoissuuntainen hirsi R89 (päällimmäinen hirsi) ja yksi lounais-koillissuuntainen lankku. Koillisseinän vieressä oleva hirsi R89 on noin 2,51 m mpy tasolla ja se oli osittain hiiltynyt. Hirren pituus on reilut kuusi metriä ja se ulottuu koekuoppaan KU168 asti. Hirren toinen pää on noin 2,22 m mpy tasolla. Pohjoisnurkassa seinän vieressä olevat lankut ovat noin 2,32 m mpy tasolla ja kauempana seinästä noin 2,14 m mpy tasolla. Lankkujen välissä on hiekkää ja niiden alla on kolme ohutta tuohikerrosta.

Kolmannessa tasossa pohjoisnurkassa on kolme luode-kaakkoissuuntaista lankkua, joiden päällä on jo tasossa kaksi esillä ollut lounais-koillissuuntainen lankku. Lounais-koillissuuntainen lankku on noin 40 cm luoteisseinästä. Lankkujen päällä on erinäisiä puunpaloja ja myös muutamia kiviä ja tiiliä. Luode-kaakkoissuuntaiset lankut ovat noin 2,19-2,15 m mpy tasolla ja näiden päällä oleva lankku noin 2,23 m mpy tasolla.

Kuva 26. Kellarin K94:7 koekuopasta KU169 esille tullut puurakenteen R90 kolmas taso. Kuvattu etelästä.
(Kuva: Päivi Hakanpää, dia kino: 1521.)

Rakenteen R90 alimpaan tasoon kuuluu neljä lounais-koillissuuntaista lankkua, joista ainakin kaksi menee koillisseinän alle. Ensimmäinen lankku on noin 26 cm, toinen noin 50 cm, kolmas noin metrin ja neljäs noin 1,34 m luoteisseinästä. Lankut ovat 2,11-2,15 m mpy tasolla. Lankkujen välissä on hiekan sekaista savea.

Puurakenteen R90 lankuista otettiin useampia dendronäytteitä ajoitusta varten, mutta vain yksi puu saatiin ajoitettua (näyte 11). Puu on alimmasta neljännestä tasosta ja sen neljäs lankku, jonka toinen pää menee koillisseinän alle. Lankku ajoittuu vuosiin 1409-1440 (Zetterberg 1999, 9).

Lankkujen alta tuli vielä tasolta 1,92-1,74 m mpy puusilppukerros R91 (ylempi taso), jossa on erisuuntaisia puunpaloja. Noin tasolta 1,74-1,71 m mpy puusilppukerroksen alta ja sinertävän harmaan savikerroksen päältä tuli esiin lounais-koillissuuntainen hirsi R91 (toinen taso), joka on salvottu alemman hirren R89 kanssa. Hirsi R91 ulottuu koillisseinän alle. Hirsi

R89 on noin 1,71 m mpy tasolla ja se on sinertävän harmaassa savessa. Koekuoppa KU169 kaivettiin noin 1,44 m mpy syvyyteen.

Kuva 27. Rakenteen R91 salvospuut. Kuvattu koillisesta. (Kuva: Päivi Hakanpää, dia kino: 1544.)

Koekuoppa KU170

Koekuoppa KU170 sijaitsee kellarin K93:5 pohjoisnurkassa. Koekuopan koko on 70 x 160 cm. Kuoppa on kaakko-luodesuuntainen.

Kellarin pohjoisnurkassa lattian päällä ko. kokoisella alalla oli hiekkaa, joka kaivettiin pois. Hiekan alla on sekä koillis- että luoteisseinän vieressä suurehkoja tasaisia kiviä R92, jotka mahdollisesti kuuluvat lattiakiveykseen (kartta 234). Luoteisseinän vieressä olevat kivet ovat 1,80-1,85 m mpy tasolla ja koillisseinän vieressä olevat kivet 1,96-2,02 m mpy tasolla. Samaan rakenteeseen eli R92 kuuluu myös puita (kartta 234). Noin 60 cm koillisseinästä ja noin 40 cm luoteisseinästä on pystypaalu, jonka yläosa on noin 1,80 m mpy tasolla. Pystypaalusta noin 14-60 cm itään on kaksi laudan katkelmaa, jotka menevät koillisseinän vierustalla olevan suuren kiven alle. Toinen laudoista on pohjois-eteläsuuntainen ja toinen koillis-lounaissuuntainen. Pohjois-eteläsuuntainen lauta on noin 1,96 m mpy tasolla ja koillis-lounaissuuntainen puu on tämän alla noin tasolla 1,75 m mpy. Lautojen välissä on myös pienempiä puunpaloja

Koekuoppa KU170 kaivettiin luoteisosastaan noin 1,71 m mpy tasolle ja kaakkoisosastaan noin 1,92 m mpy tasolle.

Koekuoppa KU172

Koekuoppa KU172 tehtiin kellarin K94:10 tiilisen lounaisseinän viereen noin 1,70 m kellarin etelänurkasta. Koekuopan koko on 50 x 50 cm.

Lattiakiveyksen alta tuli esiin kaksi luode-kaakkosuuntaista puulankkua R94, jotka ovat noin 3,37 m mpy tasolla. Näiden alla on toinen pystyyn asetettu saman suuntainen lankku noin 3,31 m mpy tasolla. Lankut ovat noin 7-12 cm päässä lounaisseinästä. Seinän ja puiden välissä on vaaleaa hiekkaa ja puiden koillispuolella on tiilimurskan sekaista maata ja likaista savea. Koekuoppa KU172 kaivettiin 3,27-3,33 m mpy syvyyteen.

Kuva 28. Puut R94. Kuvattu koillisesta. (Kuva: Päivi Hakanpää, dia kino: 1596.)

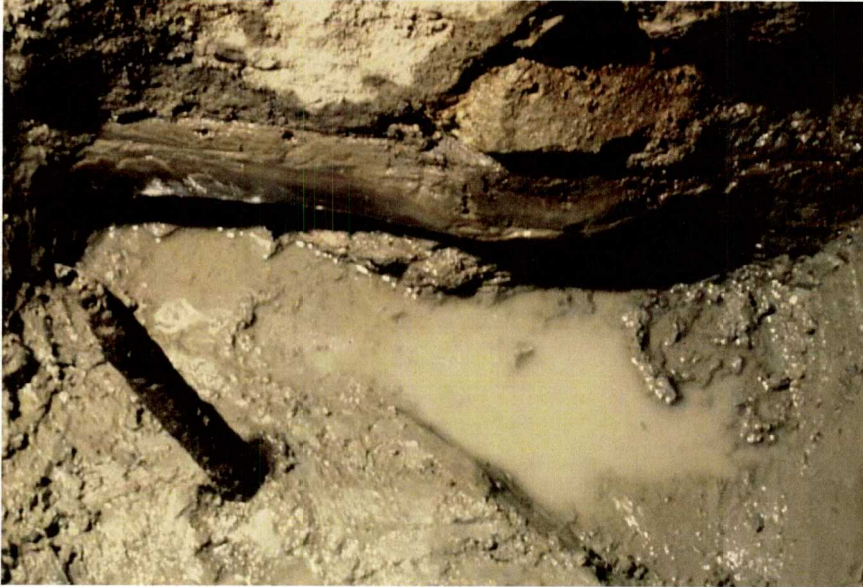
Koekuoppa KU173

Kellarin K94:7 kaakkosseinän viereen tehtiin noin 1 x 0,60 m kokoinen koekuoppa KU173 (kartta 308). Kuoppa sijaitsee noin 3,6 m kellarin lounaisseinästä ja noin 5 m koillisseinästä. Lattiakiveyksen alla oli koekuopan luoteisosassa laastin ja hiekan sekaista maata, jonka alla oli vaaleaa hiekkaa ja tämän alla vielä hiekan sekaista savea. Lounais- ja koillisosassa lattiakiveyksen alla oli saven sekaista maata ja tämän alla ohut vaalean hiekan kerros, jonka alla jälleen paksumpi hiekan sekainen savi. Kaakkosseinän kivimuuraus ulottui 2,06 m mpy tasolle, josta esiin tuli hirsiarina R95. Se ulottui noin 2,86 m mpy tasolle. Arinahirren alla oli sininen savi.

Kuopan pohjalla sen pohjoisosassa noin 40 cm kaakkoisseinästä oli pystyssä puupaalu R96, jonka pää oli noin 2,27 m mpy tasolla ja se jatkui syvemmälle saveen. Paalun halkaisija oli noin 6-8 cm. Puupaalua ei poistettu.

Koekuoppa KU173 kaivettiin luoteisosastaan noin 1,86 m mpy ja kaakkoisseinän vierestä noin 1,76 m mpy tasolle.

Kuva 29. Koekuopan KU173 puuarina R95 ja pystypuu R96. Kuvattu luoteesta. (Kuva: Hannele Lehtonen, dia kino: 1765.)

Muut kivi- ja tiilirakenteet

Palatsin länsipuolelta löytyi runsaasti myös muita kivi- ja tiilirakenteita kuin kellareita. Nämä on luetteloitu numerjärjestyksessä liitteeseen 9.

Kivirakenne R1a

Kivirakenne R1a sijaitsee palatsin länsipuolella, palatsin seinästä noin 11-12,5 metriä lounaaseen teräsponttiseinän vieressä. Rakenteen luoteispuolella on kivimuuri R33 ja hirsirakenne R32.

Isot kivet, jotka olivat noin 5,90 m mpy tasolla, tulivat esiin kuopasta KU109 ja osin myös kuopasta KU25. Kivien alla oli hirsiarina R1b.

Kivimuuri R2

Kivistä tehty muuri R2 on palatsin länsiseinästä noin 18,5-20,5 metriä lounaaseen, kuoppien KU65, KU126, KU160, KU169, KU96, KU113 ja KU144 kohdalla. Muurin koillispuolella on katukiveys R21, jota muuri rajaa.

Muuri on tehty suurista kivistä, jotka ovat yhdessä rivissä (kartta 26). Muurin pituus on noin 4 m ja leveys noin 80-100 cm. Kivet ovat noin 6,17-6,75 m mpy tasolla. Kivien välissä on paikoin laastia ja maata. Kivikertoja on ainoastaan yksi ja muuri on rakennettu tiilimurskan-, laastin- ja kiviensekaiseen hiekkatäyttömaahan (kartat 31, 60 ja 72).

Kuva 30. Muuri R2 ja kiveys R19. (Kuva: Reino Kärhä, dia kino: 238.)

Kivirakenne R3a

Kivirakenne R3a sijaitsee palatsin länsiseinästä noin 1-3 metriä lounaaseen kaivoa R50 kohti. Rakenne on puretun pommisuojan kaakkoispuolella. Kivirakenteessa on kaksi suurta kiveä, mahdollisesti myös rakenteeseen R4 kuuluva iso kivi kuuluu tähän kokonaisuuteen. Kivet on asetettu vierekkäin ja ne ovat noin 3,65 m mpy tasolla. Kivien alla on hirsiarina R3b.

Rakenne ja sen alla oleva hirsi R3b on edelleen näkyvissä museoalueella kaivon koillispuolella. Rakenne on osa nk. Wasaborgin talon perustuksia.

Kivi R4

Kivi R4 sijaitsee palatsin länsiseinästä noin 3 m lounaaseen kaivon R50 suuntaan, puretun pommisuojaan kaakkoispuolella. Iso kivi liittyy mahdollisesti talon perustuksiin eli rakenteeseen R3a.

Tiili- ja kivimuuri R5

Tiili- ja kivimuuri R5 on osa kellarin K94:10 koillisseinää noin 5,35 m mpy tasolla. Tarkempi kuvaus rakenteesta on kellarin K94:10 kohdalla.

Tiilirakenne R8

Palatsin länsipuolen porrasmuurista noin 6-7 metriä lounaaseen ja 0-linjasta noin 4,5 metriä kaakkoon, ponttiseinän vierestä tuli esiin tiilirakenne R8. Rakenne on kuopan KU10 koillisosassa. Rakennetta rajaa koillisessa hirsirakenne R35 ja luoteessa kivimuuri R9. Tiilet oli aseteltu lappeelleen ja niiden välissä oli laastia (kartta 20). Tiilet muodostivat osan mahdollisesti suuremmasta tiililattiasta. Rakenne oli noin 6,15-6,3,1 m mpy tasolla.

Kivimuuri R9

Kivimuuri R9 sijaitsee noin 3,5-4,5 m palatsin länsiseinästä lounaaseen, porrashuoneen K94:8 ja ponttiseinän välissä. Kivimuurin koillispuolelta tuli esiin hirsirakenne R25, kaakosta hirsirakenne R53 ja tiililattia R8 ja luoteispuolelta porrashuone K94:8. Kivimuuri muodostaa neliömäisen rakenteen, jonka ulkomitta on noin 3,60 x 3,20 metriä (kartta 33+112). Kivimuurien keskelle jää 1,60 x 1,80 m kokoinen tila. Rakenne on tehty suurista kivistä, joiden välissä on pienempiä kiviä ja laastia. Rakenne on noin 6,20-6,93 m mpy tasolla.

Kivimuurikonaisuuden keskellä jäävästä tilasta on dokumentoitu ainoastaan koillisseinä. Seinä on muurattu kivistä, paikoittain kivien välissä on tiiliä. Seinän alla oli tiilimurskan sekaista maata, minkäänlaisia perustushirsiä ei seinän alla ollut, vaan muuri on perustettu sekoittuneen maakerroksen päälle.

Muurien ”ulkopinnat” on dokumentoitu kaikilta suunnilta. Muuri kaakosta luoteeseen (huom. kartassa väärät ilmansuunnat; ks. kohdistuskartta) eli koillismuurin ulkopinta on kiinni muurissa R18, joka on porrashuoneen K94:8 ja kellarin K94:10 koillismuuri (kartta 39). Noin 5,90-6,80 metriä muurin R9 pohjoisnurkasta lähtee toinen kivimuuri R24

pohjoiseen. Tässä kohtaa on muurissa myös pystysauma, joten seinät on rakennettu eriaikaan. Muurin R9 koillisseinän ulkopinta on tehty suurista kivistä, joiden välissä on pienempiä kiviä kiilakivinä. Suurimman kiven koko on 1,8 x 0,7 m. Kivikertoja on säilyneenä kaksi eli muurirakenne ulottuu noin 5,70 m mpy tasolta 6,80 m mpy tasolle. Seinän viereen noin 2,80 metriä pohjoisnurkasta tehtiin koekuoppa 3. Koekuopassa alimmat seinäkivet olivat noin 5,70 m mpy tasolla ja niiden alla oli tiilimurskan sekaista maata. Ainoat puurakenteet alimpien kivien alta löydettiin aivan muurin pohjoispäädystä. Muurin pituus on muuta rakennetta pidempi eli se ulottuu aina museon rakentamisen yhteydessä tehtyyn ponttiseinään asti eli se on noin 6,5 metriä pitkä.

Muurin kaakkoisseinästä koillisesta lounaaseen (huom. kartassa väärät ilmansuunnat; ks. kohdistuskartta) oli säilyneenä ainoastaan yksi kivikerta (kartta 37). Kivet alkoivat noin 5,80 m mpy tasolta ja ulottuivat 6,30 m mpy tasolle. Seinä on tehty kivistä, joiden välissä on laastia ja alla tiilimurskan sekaista maata. Noin tasolla 5,75 m mpy tasolla oli kivimuurin alla puuta poikkisyiden suuntaan.

Lounaisseinä (luoteesta kaakkoon, kartassa 38 väärät ilmansuunnat, ks. kohdistuskartta) on muurattu suurista kivistä (kartat 5 ja 38). Aivan seinän yläosassa on muutamia tiiliä tasolla 6,90 m mpy. Alimmat kivet ovat noin 6,08 m mpy tasolla ja niiden alla oli tiilimurskan sekaista maata.

Luoteismuuri on muurattu isoista kivistä, joiden välissä on pienempiä kiviä kiilakivinä ja paikoin myös tiiliä (kartta 36. Huom. kartassa väärät ilmansuunnat; ks. kohdistuskartta). Seinästä oli säilyneenä yksi ja koillisosassa kaksi kivikertaa. Aivan alinna oli pienempiä kiviä ja kuopan KU21 kohdalla myös tiiliä, jotka olivat noin 5,50-5,86 m mpy tasolla. Seinä oli perustettu tiilimurskan sekaiseen maahan. Seinän lounaispäädystä kuopassa KU14 noin tasolta 5,40 m mpy tuli esiin puuta noin 1,4 m matkalta.

Kuva 31. Muuri R9 ja sen keskiosaa. (Kuva: Reino Kärhä, dia kino: 244.)

Kivet R10

Museoalueen etelänurkasta, noin 27,5-28,5 metriä palatsin länsiseinästä lounaaseen ponttiseinän vierestä tuli esiin laakakivi. Laakakiven koko oli noin 110 x 70 cm ja se oli noin 5,44 m mpy tasolla ja ulottui aina 5,04 m mpy tasolle. Kiven R10 luoteispuolella on muurit R46 ja R22, lounaispuolella muuri R54, pohjoispuolella puu- ja kivirakenne R72 ja tämän alla puulattia R78. Kivi on kiveyksen R78 päällä.

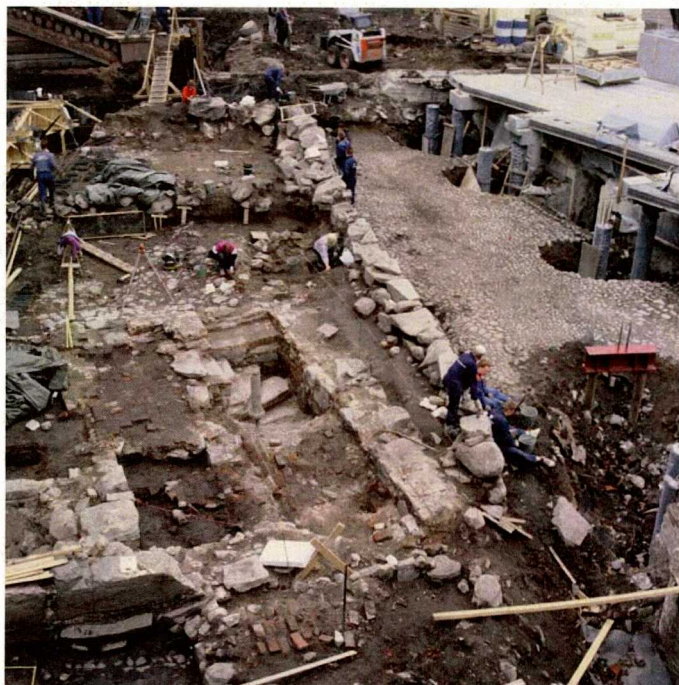
Kivi kuuluu mahdollisesti muuriin R22 / R46, joka on kaakko-luode-suuntainen. Kivi R10 on muurilinjan kaakkoispäädystä, josta alkaa lounaaseen menevä muuri R54. Laakakivi on siis näiden muurien leikkauspisteessä.

Kuva 32. Kivet R10. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 234.)

Pengermuuri R12 ja R13

Kivimuurit R12 ja R13 ovat samaa rakennetta eli pengermuuria, joka sijaitsee palatsin länsipuolella Auran kylpylaitoksen rakennusten ja pihakiveyksen R28 kaakkoispuolella. Muuri rajaa pihakiveystä. Pengermuuri näkyy venäläisten tekemässä Turun kartassa vuodelta 1743. Pengermuuri on koko museon alueella, alkaen museoalueen lounaispäädyistä aina palatsin pommisuojaan asti. Pengermuuri on koillis-lourais-suuntainen (huom. kartassa 40 väärä ilmansuunta; ks. kohdistuskartta) ja noin 31 metriä pitkä. Pengermuuri on osittain vanhemman Luostarin Jokikadun, kellareiden K94:12, K94:9 ja K94:10 päällä.

Kuva 33. Keskellä pengermuuri R12 ja R13. Kuvassa muurin oikealla puolella Auran kylpylän pihakiveystä ja vasemmalla porrashuoneen K94:8 portaat. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 11.)

Pengermuuri on tehty suurista kivistä. Muurin ylimmät kivet tulivat esille noin 6,85-7,31 m mpy tasolta ja muuri alkaa noin 6,00 m mpy korkeudelta (kartta 21). Muurin koillisosa eli rakenteen R13 alue tehty pienemmistä kivistä kuin muurin toinen pää eli lounaisosa. Koillisosassa kivien keskimääräinen koko on noin 60x70 cm. Kivien välissä on pienempiä kiviä. Muurin keskivaiheilta noin 24 metriä koillisesta lounaaseen muurista lähtee luodekaakkosuuntainen kivimuuri R22. Pengermuurin lounaisosa kivimuurin R22 jälkeen on tehty suurista kivistä, joiden keskimääräinen koko on noin 80 x 90 cm. Pengermuuri on paksuimmillaan noin 13-22 metriä koillisesta. Tässä kohtaa muurin paksuus on noin 150 cm ja siinä on rinnakkain kahdesta kolmeen kiveä. Muulta osin muuri on ainoastaan yhden kiven levyinen eli noin 30-80 cm.

Pengermuurin korkeus vaihtelee 70-160 cm välillä. Korkeimmillaan muuri on kohdassa, josta erkanee muuri R22. Muurissa on yhdestä kolmeen kivikertaa (kartta 40). Suurten kivien välissä on pienempiä kiviä kiilakivinä sekä laastia, maata ja tiilimurskaa.

Muuri purettiin suurimmalta osalta pois. Ainoastaan lounaisosa pengermuurista on edelleen esillä museon lounaisosassa ja pengermuurin edustalla on jäljellä myös Auran kylpylän pihakiveystä R28.

Muuri R17 ja R24

Muurit R17 ja R24 ovat molemmat koillis-lounaissuuntaisia (huom. kartassa 35 väärät ilmansuunnat; ks. kohdistuskartta) ja niitä erottaa noin 50 cm kokoinen eli noin yhden kiven kokoinen väli, johon on palatsin rakennustöiden yhteydessä tehty betoninen viemäriputki. Tästä syystä voidaan päätellä, että muuri on ollut yhtenäinen ja hajotettu palatsin rakentamisen tai pommisuojan tekemisen yhteydessä. Muuria rajaa kaakossa kiveys R16 ja hirsirakenne R25, lounaassa muurit R9 ja R18 ja luoteessa mukulakiveys ja tiilirakenne R27 ja mukulakiveys R36. Muuri on lounaispäädystään kiinni muurien R18 ja R9 liitoskohdassa. Muuri R17 on koekuoppien KU46, KU44, KU30 ja KU31 kohdalla ja muuri R24 kuopan KU29 kohdalla.

Kokonaisuudessaan muurin pituus on noin 3,34 metriä ja se on tehty yhdestä kivirivistä (kartta 23). Kivien pinnat ovat noin 6,06-6,37 m mpy tasolla. Kivikertoja muurissa on yksi ja kivet on asetettu maahan noin 5,60 m mpy tasolle.

Kuva 34. Rakenteet R17 ja R24. (Kuva: Reino Kärhä, dia kino: 227.)

Muuri R18

Muuri R18 sijaitsee palatsin länsipuolella kellarin K94:10 ja porrashuoneen K94:8 koillisseinän päällä ja jatkuen siitä kaakkoon aina muuriin R9 asti (huom. kartassa 39 väärä ilmansuunta: ks. kohdistuskartta). Muuri on tehty keskikokoisista kivistä, jotka ovat noin 40 x30 cm. Kivien välissä on pienempiä kiviä kiilakivinä sekä laastia. Tiiliä on ainoastaan aivan muurin R9 rajalla, kohdassa mistä muuri R24 kiinnittyy muurien R18 ja R9 liitoskohtaan. Muurissa on kaksi kivikertaa päällekkäin ja ylimmät kivet ovat noin 5,85-6,00 m mpy tasolla (kartta 33+112).

Kellarin K94:10 koillisseinän päädyssä näkyy selkeä rakennesauma kellarin K94:10 ja porrashuoneen K94:8 koillisseinän ja muurin R18 välillä (kartta 233a,b). Muuri R18 on tehty kiinni kellarin koillismuuriin.

Kuva 35. Muuria R18. (Kuva: Reino Kärhä, dia kino: 797.)

Muuri R20

Muuri R20 on palatsin länsipuolella, porrashuoneen K94:8 luoteisseinän jatkona oleva seinälinja lounaaseen eli kellarin K94:9 kaakkoisseinä. Muurin R20 koillispuolella on porrashuoneen K94:8 luoteisseinä, lounaispuolella eli samassa linjassa muurin R20 kanssa porrashuoneen K94:11 kaakkoisseinä eli muuri R51 ja luoteessa kellarin K94:9 sortunutta tiiliholvia R26. (Kartta 102). Muuri on tehty kivistä. Suurempien kivien välissä on pienempiä kiviä ja laastia. Tarkempi kuvaus muurista on luvussa *kellari K94:9*.

Muuri R22

Kivimuuri R22 sijaitsee palatsin länsipuolella, museoalueen eteläosassa. Muurin koillispuolella on tiili- ja harmaakivimuuri R46 ja tiilirakenne R48, kaakkoispuolella on laakakivi R10 ja luoteessa pengermuuri R13.

Muuri R22 on kaakkois-luoteissuuntainen ja luoteispää on kiinni pengermuurissa R13 (kartat 21 ja 87). Muurin pituus on noin 3,44 m. Muurin päällimmäiset kivet ovat noin 7,04-7,19 m mpy tasolla. Ylimpänä on kaksi suurta kiveä, joista suurimman koko on 1,8 x 1,1 m. Muurin alaosa on tehty pienistä kivistä (kartta 189). Alimmat kivet ovat noin 3,68 m mpy tasolla. Kivien välissä on pienempiä kiviä kiilakivinä ja maansekaista laastia.

Muuri on kellaria K94:10 ja sen porrashuonetta K94:11 ja kellareita K94:13 ja K94:20 erottavan kiviseinän yläosaa.

Kiviholvi R23

Kivirakenne R23 sijaitsee palatsin länsipuolella pengermuurin R13 kaakkoispuolella sekä muurin R20 kaakkoispuolella kuopissa KU68, KU60, KU114, KU100 ja KU83. Kivirakenteen R23 koillispuolella on muuri R60 ja tiilirakenne R26, kaakkoispuolella osittain muuri R20, lounaassa muuri R2 ja luoteessa pengermuuri R13. Kivirakenne on kellarin K94:9 päällä, sen eteläosassa.

Rakenne R23 on tehty pienistä kivistä, joiden välissä on laastia (kartat 15 ja 103). Ainoastaan rakenteen pohjoisosassa on muutamia tiiliä. Kivet ovat noin 5,55-5,47 m mpy tasolla. Rakenne on sortunut paikalleen eli kyseessä on kellarin holvikatto. Rakenne on otettu esiin ja se on edelleen näkyvissä museossa.

Tiilirakenne R26

Tiilirakenne R26 sijaitsee palatsin länsipuolella koekuopassa KU36, pengermuurin R13 ja muurin R20 välissä. Rakenteen kaakkoispuolella on muuri R20 ja luoteispuolella pengermuuri R13. Tiilirakenne on kellarin K94:9 päällä.

Tiilet on asetettu sekä lappelleen että pystyyn (kartta 102) ja tiilien välissä on laastia. Ne ovat noin 5,59-5,31 m mpy tasolla. Rakenne on osittain hajonnut. Paikalla missä ei ole tiiliä,

on laastia ja tiilimurskaa. Kyse on kellarin K94:9 päällä olevan huonetilan lattiasta tai kellarin tiiliholvista. Rakenne on purettu pois.

Muuri R33

Muuri R33 on kaakkois-luodesuuntainen kevytrakenteinen kivistä tehty muuri porrashuoneen K94:8 kaakkoispuolella olevan tiililattian eteläpuolella. Muuri on samansuuntainen kuin porrashuoneen lounaisseinä. Muurin R33 luoteispää on kiinni porrashuoneen tiililattiaa rajaavassa lounaisseinässä. Muuri muodostuu muutamista pystyynasetelluista pitkänmallisista kivistä, jotka ovat noin 6,03-6,17 m mpy tasolla (kartta 134). Molemmin puolin muuria noin 5,50 m mpy tasolla puutaso; koillispuolella puurakenne R32, joka on myös osittain muurin R33 alla ja lounaispuolella R63. Muuri R33 on purettu pois.

Tiililattia R39

Tiililattia R39 sijaitsee palatsi länsipuolella, porrashuoneen K94:8 kaakkoispuolella ja kivimuurien R9 ja R40 lounaispuolella. Tiililattiaa reunustaa kaakossa noin 10 cm korkeammalla oleva laasti ja yksi tiilirivi. Lounaassa ja luoteessa lattia rajoittuu täytemaahan.

Lattia on tehty eri kokoisista tiilistä, joista osa on neliön mallisia lattiatiiliä (kartta 33 / 112). Tiiliä ei ole asetettu selkeisiin riveihin vaan ladonta on vapaa. Tiilien välissä on laastia. Lattia on noin 6,22 m mpy tasolla.

Muuri R40

Muuri R40 sijaitsee palatsin länsipuolella, porrashuoneen K94:8 kaakkoispuolella, koekuoppien KU14 ja KU21 välissä. Muurin koillispuolella, kuten myös muurin alla ja lounaispuolella on hiiltynyt puukerros R43, kaakkoispuolella muurin R9 luoteisseinää ja lounaassa murskaantunut tiilitaso R41 ja tiililattia R39.

Muuri R40 on kaakko-luodesuuntainen kivimuuri, joka on tehty yhdestä rivissä olevista kivistä (kartta 13b). Ainoastaan aivan muurin kaakkoispäädystä on muutamia tiiliä. Päällimmäiset kivet ovat noin 6,16,17 m mpy tasolla. Kivikertoja on paikoittain kaksi. Kivien välissä on tiilimurskan sekaista laastia. Muuri on perustettu tiilirakennelman päälle täytemaahan (kartta 183). Tiilet ovat korkeimmillaan noin 5,80 m mpy tasolla.

Tiilitaso R41

Tiilitaso R41 on palatsin länsipuolella, porrashuoneen K94:8 kaakkoispuolella kuoppien KU 14 ja KU21 välisellä alueella. Tiilitason koillispuolella on muuri R40 ja lounaispuolella tiililattia R39. Samalla tasolla ja osittain myös tiilitason alla on puukerros R43. Murskaantuneista tiilistä koostuva tiilitaso on tiililattian R39 alla. Mahdollisesti kyse on tiililattian perustuksista tai murskaantunut taso voi olla myös osa tiililattiaa.

Tiilirakenne R45

Tiilirakenne R45 sijaitsee palatsin länsipuolella Aboa Vetus -museoalueen etelänurkassa. Rakenteen koillispuolella on muuri R54 ja laakakivi R10. Rakenne R45 muodostuu kahdessa tasossa olevista tiilistä, jotka on asetettu samalla tavalla sekä ylä- että alakerrokseen. Yhdessä tasossa tiiliä on viisi kappaletta. Päällimmäinen tiilikerta on noin 5,10 m mpy tasolla (kartta 110) ja alimmat tiilet noin 5,00 m mpy tasolla. Alimmat tiilet on asetettu suoraan maahan. Ainoastaan luoteesta kaakkoon olevasta profiilista näkyy, että tiilien alla noin 4,78 m mpy tasolla on puuta.

Muuri R46

Muuri R46 sijaitsee palatsin länsipuolella, pengermuurin R13 kaakkoispuolella, kuopissa KU12, KU76, KU77 ja KU78. Muurin lounaispääty on kiinni muurissa R22. Muuri on kellarin K94:12 ja porrashuoneen K94:11 välisen seinän lounaisosa. Muurin on tehty kivistä ja tiilistä (kartat 110 ja 189). Tiilet kuuluvat kellarin holvin kantaan ja kellareiden välissä olevan oviaukon lounaiseen pieleen. Ylimmät kivet ovat noin 5,57 m mpy tasolla. Tarkempi kuvaus muurista on luvuissa *porrashuone K94:11* ja *kellari K94:12*.

Tiilirakenne R48

Tiilirakenne R48 sijaitsee palatsin länsipuolella, pengermuurin R13 ja muurin R46 välisellä alueella eli kellarin K94:12 päällä. Rakenne jatkuu myös muurin R46 kaakkoispuolelle eli porrashuoneen K94:11 päälle. Tiilirakenne on kellarin ja porrashuoneen romahtanutta tiiliholvia. Tiiliholvista enemmän luvuissa *porrashuone K94:11* ja *kellari K94:12*.

Kaivo R50

Kaivo R50 tuli esiin palatsin lounaispuolelta, pommisuojaan kaakkoispuolelta. Kaivo sijaitsee noin kaksi metriä palatsin porrasmuurin pohjoisosasta länteen. Kaivon lounaispuolella on kellari K94:10.

Kaivo on tehty kivistä kylmämuuraamalla eli kivien välissä ei ole laastia. Kivien välissä on maata ja tiilimurskaa (kartat 69/1 ja 69/2). Kivet on tuettu maata vasten. Kaivon ympärillä oleva maa on savea (kartta 70). Kaivon halkaisija on noin 1,5-1,6 metriä. Kaivon ylimmät säilyneet reunuskivet ovat noin 4,83-3,76 m mpy tasolla ja kaivon pohjalla olevat laakakivet ovat noin 2,83 m mpy korkeudella eli kaivon syvyys löydettyäessä oli noin 1-2 metriä. Sitä, kuinka syvä kaivo on alun perin ollut, ei tiedetä. Kaivon yläosan kiveystä on purettu aiemminkin joko palatsin tai pommisuojaan rakennustöiden yhteydessä.

Kaivo on tehty keskimäärin noin 50 x 60 cm kokoisista kivistä. Erityisesti kaivon reunassa ja aivan alaosassa on tätä suurempia kiviä. Pienemmät kivet ovat suurempien kivien välissä kiila- ja täytekivinä. Kaivon luoteisosan reuna on sortunut. Myös alaosa tällä kohtaa on tehty pienistä kivistä, joiden välissä runsaasti maata. Kaivo oli täytetty maalla, jossa tiiliä, kiviä ja tiilimurskaa.

Kuva 36. Kaivo R50. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 95.)

Kuva 37. Kaivo R50. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 395.)

Muuri R51

Palatsin länsipuolella kuopissa KU94, KU87 ja KU79 sijaitseva kivimuuri. Muurin koillispuolella ja osittain myös muurin päällä on muuri R2 ja luoteispuolella sekä osittain päällä on katukiveys R21. Muuri on porrashuoneen K94:11 kaakkoisseinä. Tarkempi kuvaus muurista on luvussa *porrashuone K94:11*.

Muuri R54

Palatsin länsipuolella, museoalueen etelänurkassa teräsponttiseinän vieressä kuopissa KU90, KU91 ja KU99. Muuri R54 on kaakkois-luodesuuntainen ja sen kaakkoispäädystä on laakakivi R10. Muuri jatkuu luoteessa sijaitsevaan muuriin R46 asti.

Muuri on tehty kivistä ja se on pääosin yhden kivirivin levyinen (kartta 110). Kivikertoja muurissa on kahdesta kolmeen (kartat 119 ja 120). Päälimmäiset kivet ovat 5,50-6,0 m mpy tasolla ja alimmat noin 5,0 m mpy korkeudella. Kivien välissä on laastia ja tiilimurskan sekaista maata. Muuri on perustettu suoraan tiilimurskan sekaiseen täyttömaahan.

Kuva 38. Muuri R54. (Kuva: Reino Kärhä, dia kino: 780.)

Portaat R59

Kiviportaat R59 sijaitsevat palatsin länsipuolella, Auran kylpylaitoksen pihakiveyksellä R28, kellarin K93:2 kaakkoisseinän ulkopuolella kiinni kellarin kaakkoisseinä ulkopinnassa. Portaat ovat johtaneet kellareiden K93:2 ja K93:3 päällä olleeseen asuinkerrokseen. Porrarakennelma on suorakaiteen muotoinen ja kooltaan noin 1,5 x 2 m (kartta 91). Portaikko oli löydettyessä huonossa kunnossa ja siinä oli säilyneenä kahdesta kolmeen porrasaskelmaa. Portaat oli tehty suurista laakakivistä. Ylin porras oli noin 5,80 m mpy tasolla, keskimäinen porras, joka on noin 40 cm yläporrasta ulompana noin 5,56 m mpy tasolla ja alin askelma noin 5,30 m mpy tasolla.

Kuva 39. Portaat R59. (Kuva: Reino Kärhä, dia kino: 912.)

Muuri R60

Kivistä ja tiilistä tehty muuri R60 sijaitsee palatsin länsipuolella kellarin K94:9 eteläosassa. Muuri on kaakko-luodesuuntainen ja muurin kaakkoispää on kiinni muurissa R20 eli kellarin K94:9 kaakkoisseinässä. Muurin päällä on kiviä ja niiden alla tiiliä, jotka asetettu pystyasentoon (kartta 90). Päällimmäiset kivet ovat noin 5,94 m mpy ja tiilet noin 5,70 m mpy tasolla. Esillä olevan muurin pituus on noin 2,70 m, mutta muuri jatkuu luoteeseen. Luoteisosa muurista on edelleen täyttömaan peitossa. Kivien ja tiilien välissä on paikoin laastia ja paikoin maata. Tiilikerran alla on paksu kerros täytemaata eli tiilimurskan sekaista maata. Muuri on kellarin K94:9 lounaisseinää ja tiiliosa kellarin holvikattoa.

Kivirakenne R66

Suuret kivet R66 sijaitsevat palatsin länsipuolella kaivon R50 ja kellarin K94:10 välisellä alueella. Kivet ovat samassa linjassa koillisessa sijaitsevan kiveyksen ja mahdollisen talon perustuksen R3 kanssa. Kivirakenne on tehty suurista kivistä, joita on yhdessä koillis-lounaissuuntaisessa kivrivissä. Kivikertoja on yksi. Rakenne on purettu pois.

Kivi- ja puurakenne R72

Kivi- ja puurakenne R72 on palatsin länsipuolella, museoalueen eteläosassa ponttiseinän vieressä kuopissa KU106, KU97, KU98 ja KU135. Lounaisosassa on laakakivi R10 ja rakenne on osittain puiden R52 alla.

Rakenne muodostuu epämääräisestä kiveyksestä, jonka keskellä on puulankkuja (kartat 137 ja 167). Kivet eivät muodosta selkeää muuria tms., mutta rakenteessa on paikoittain kaksi kivikertaa. Ylimmät kivet ovat noin 5,2-5,3 m mpy korkeudella ja näiden alapuolella on vielä toinen yhtä epämääräinen kiveys noin 4,8-5,0 m mpy tasolla. Puut ovat pääosin koillis-lounaissuunnassa, lukuun ottamatta rakenteen luoteisosaa, jossa puut ovat kaakko-luodesuunnassa. Puut ovat yhdessä tasossa ja ne ovat noin 4,90-5,10 m mpy korkeudella. Rakenteen länsiosassa on rivissä kolme puupaalua (kartta 137), jotka ovat noin 40-60 cm päässä toisistaan. Puupaalujen päällä oli pieniä kiviä. Paaluista keskimmäisen pää on noin 4,12 m mpy korkeudella ja luoteisen puolimainen noin 4,22 m mpy tasolla. Paalut ulottuvat noin 4,40-4,05 m mpy tasolle puhtaaseen harmaaseen saveen (kartat 166 ja 171).

Yhdestä vaakasuuntaisesta puusta otettiin dendronäyte (näyte 128), mutta sitä ei saatu ajoitetuksi.

Kuva 40. Puu- ja kivirakenne R72. Kuva itä-koillisesta. (Kuva: Reino Kärhä, dia kino: 1303.)

Kivirakenne R78

Kivirakenne R78 sijaitsee palatsin länsiosassa museoalueen etelänurkassa teräsponttiseinän vieressä, kuopissa KU136, KU153, KU158 ja KU165. Rakenteen alla ja lounaispuolella on puulattia R77 ja se on osittain myös laakakiven R10 alla.

Rakenne koostuu kahdesta kaakkois-luodesuuntaisesta kivirivistä, joista toinen on puurakenteen R77 poikkihirren alla ja toinen on osittain laakakiven R10 alla (kartta 149). Kivirivit ovat noin 130 cm pitkiä, mutta ne ovat jatkuneet kaakkoon, jossa ponttiseinän rakentaminen on ne tuhonnut. Poikkihirren alla oleva kivirivi on tehty noin 30 x 20 cm kokoisista kivistä. Kivet ovat kaakkoisosassa noin 4,67 m mpy korkeudella, keskiosastaan noin 4,68 m mpy ja luoteisosassa noin 5,58 m mpy tasolla. Kivikertoja on yksi ja kivet on asetettu likaiseen saveen (kartta 151).

Toinen kivirivi on noin 60-70 cm edellisestä koilliseen, osittain suuren laakakiven R10 alla. Kivet ovat kooltaan noin 38 x 34 cm. Kiveyksen kaakkoispää on noin 4,85 m mpy tasolla, keskiosa noin 4,72 m mpy ja luoteispääty noin 4,76 m mpy tasolla. Rakenne koostuu ainakin paikoin kolmesta kivikerrasta ja kiveys on kaivettu nk. pohjasaveen (kartta 151).

Kiveykset

Palatsin länsipuolelta löytyi erilaisia kiveyksiä. Kiveykset ja niihin liittyvät löytö-, kuva-, kartta- ja näytetiedot on luetteloitu liitteeseen 9.

Mukulakiveys R16

Mukulakiveys R16 sijaitsee palatsin länsipuolella, noin kaksi metriä porrasmuurista lounaaseen kuoppien KU16, KU17, KU18, KU19 ja KU30 kohdalla. Kiveystä rajaa lounaassa muuri R9 ja luoteessa muurit R17 ja R24. Kiveys on tehty pienistä kivistä, joten kyseessä on mahdollisesti kellarin lattiakiveys. Vastaavanlainen pienistä kivistä tehty kellarin lattia on kellareissa K932 ja K93:3. Kiveyksen itäosa on noin 5,90-5,95 m mpy tasolla ja länsiosa muurien R17 ja R24 vierellä noin 5,66 m mpy tasolla. Rakenteen keskiosa on rikkoutunut betonisten viemäriputkien kohdalla. Kiveyksen lounaisreunassa muurin R9 vieressä on isommista kivistä tehty vesikouru. Vesikourun kivet ovat noin 5,57-5,77 m mpy tasolla. (Kartat 11 ja 23). Kiveyksen suhdetta muureihin R17 ja R24 ei kaivaustilanteessa dokumentoitu, mutta luultavasti kiveys jatkuu muurien luoteispuolelle eli kiveys R16 olisi samaa kiveystä kuin R27 ja R36.

Mukulakiveys R19 ja alue, josta kivet puuttuvat R30

Laaja mukulakiveys R19 sijaitsee palatsin länsipuolella, porrashuoneen K94:8 lounaismuurin ja muurin R2 välisellä alueella. Kiveystä rajaa koillisessa porrashuoneen K94:8 muuri,

kaakossa museon ponttiseinä, lounaassa muuri R2 ja luoteessa pengermuuri R13. Kiveys R19 menee osittain pengermuurin R13 päälle kiveyksen länsinurkassa.

Kiveyksen koko on noin 8 x 7,4 metriä ja se on tehty erikokoisista kivistä (kartta 28+29). Kivistä suurimmat ovat noin 70 x 40 cm ja pienimmät noin 8 x 10 cm kokoisia. Kiveys on hyvin epätasainen kivien pinnan korkeuksien vaihdellessa 5,54-6,03 m mpy välillä. Aivan kiveyksen länsikulmassa on suuri laakakivi, jonka koko on noin 120 x 50 cm ja se on noin 5,50 m mpy korkeudella. Kiveyksen luoteisosassa pengermuurin R13 vieressä on tiiliä, jotka mahdollisesti ovat alla olevan kellarin K94:9 tiiliholvaukseen kuuluvia eli rakennetta R26. Kivien välissä on hiekan sekaista maata ja laastin sekä tiilimurskan sekaista maata. Tiilien välissä on laastia. Kiveys on perustettu ruskeaan saveen, jonka päällä on kiveyksen asennushiekka.

Kiveyksen keskiosassa ja etelänurkassa on kohta, josta kivet puuttuvat. Tälle on annettu rakennetunnus R30 (kartat 28+29 ja 24). Etelänurkassa tällä kohtaa maan pinta on noin 5,50 m mpy tasalla ja kiveyksen keskiosassa noin 5,60-5,64 m mpy tasolla.

Kiveys on mahdollisesti rakennuskokonaisuuden K94:8 ja K94:10 pihakiveystä. Suurin osa kiveyksestä purettiin kaivausten yhteydessä pois. Ainoastaan kiveyksen itänurkkaa porrashuoneen K94:8 lounaisseinän ulkopuolella on jätetty esille nykyiseen museoon.

Katukiveys R21

Mukulakiveys R21 sijaitsee palatsin länsipuolella muurin R2 ja muurin R22 välissä eli porrashuoneen K94:11 ja kellarin K94:12 päällä. Kiveystä rajaa koillisessa muuri R2, kaakossa museon teräsponttiseinä, lounaassa muuri R22 ja luoteessa pengermuuri R13.

Kivetyn alueen koko on noin 9 x 6,2 metriä ja se on tehty pienistä kivistä (kartta 26). Alueen keski- ja itäosasta kiveys puuttuu kokonaan. Muurien R2 ja R22 vieressä on suuremmista kivistä tehdyt vesikourut ja alueen keskilinjalla on myös suuremmista kivistä tehty ”keskiviiva”. Näiden piirteiden perusteella voidaan päätellä, että kyseessä on vanha katukiveys.

Kuva 41. Vesikouru R21, kuoppa KU12 ja mukulakiveystä ja purettua muuria R2. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 58).

Kadun pinta laskee kohti luodetta. Korkeimmillaan katu on koillisosassa, jossa kivien pinnat ovat noin 6,10-6,28 m mpy tasolla ja matalimmillaan luoteisosassa, jossa kivet ovat noin 5,70 m mpy tasolla.

Mukulakiveykset R27 ja R36

Kiveys R27 on palatsin länsipuolella muurin R17 luoteispuolella ja kiveys R36 kiveyksen R27 luoteispuolella. Kiveys R17 on tehty erikokoisista kivistä, jotka ovat 5,66-6,21 m mpy korkeudella, lukuun ottamatta eteläosaa, jossa on kaksi tiiliriviä (kartta 23). Kivien välissä on maata ja kiveyksen eteläosassa tiilien kohdalla myös tiilimurskan sekaista laastia. Kiveys on rikkoutunut viemärin ja betonisten viemäriputkien kohdalta. Tästä syystä on mahdollista, että kiveys R27 on samaa kiveystä kuin R36 ja jopa muurin R17 koillispuolella oleva kiveys R16. Kiveys R36 on suurelta osin rikkoutunut. Kiveys on tehty suurehkoista kivistä, jotka ovat noin 5,71-5,99 m mpy tasolla. Molemmissa rakenteissa päällimmäisen kivikerran alta tuli esiin myös toinen kivikerta (kartta 50), jonka kivet olivat noin 5,75-5,66 m mpy tasolla kiveyksen R27 kohdalla ja 5,57-5,67 m mpy tasolla kiveyksen R36 kohdalla.

Auran kylpylän pihakiveys R28

Auran kylpylaitoksen tontille kuuluva pihakiveys sijaitsee kellareiden K93:1-4 ja K94:7 kaakkoispuolella. Pihakiveystä rajaa kaakossa pengermuuri R12 ja R13. Kiveys on Luostarin Jokikadun ja osittain myös kellareiden K94:13, K94:12, K94:9 ja K94:10 päällä.

Pihakiveys on tehty pääosin pienistä kivistä (kartat 18 ja 113). Ainoastaan muurien reunoilla ja muurien vieressä olevat vesikourut on tehty suuremmista kivistä. Kiveys laskee jonkin verran kellareita kohti eli länteen. Kiveys pengermuurin vieressä on noin 5,87-5,72 m mpy tasolla ja kellareiden muurien vieressä 5,61-5,50 m mpy tasolla. Kivien välissä on hiekan sekaista maata. Pihakiveys on suurimmalta osalta purettu pois. Ainoastaan museon lounaisosassa, Rettigin rinteiden vieressä, on jäljellä osa kiveyksestä ja sen takana on pengermuuria R12.

Kiveys R47

Palatsin länsipuolelta muurin R22 luoteisosan alta tuli esiin epämääräinen kiveys R47. Kiveys on pengermuurin R13 kaakkoispuolella.

Kiveys R53

Palatsin länsipuolelta, porrashuoneen K94:8 tiiliosan kaakkoisseinän ulkopuolelta kuopista KU102 ja KU 103 tuli esiin pieni kiveys (kartta 114). Kiveyksen koko on noin 4 x 1,6 metriä ja se sijaitsee aivan muurin vieressä. Kiveys on tehty suurehkoista kivistä, joiden välissä on pienempiä kiviä ja maata. Kivet ovat noin 5,76-6,02 m mpy tasolla ja kivien välissä oleva maa on noin 5,73 ja 5,88 m mpy tasolla.

Kiveys R57

Kiveys R57 tuli esiin pihakiveyksen R19 alta, muurin R20 kaakkoispuolelta kuopasta KU115. Pihakiveyksen R19 ja kiveyksen R57 välissä oli hiekkakerroksia ja paikoin myös savea (kartat 156 ja 186). Kiveys R57 on kiinni muurissa R20 ja se nousee kohti kaakkoa. Kivet ovat noin 5,10-5,46 m mpy tasolla. Kivien välissä on tummaa maata, hiekkaa ja paikoin myös savea. Kiveys voi olla varhaisempi pihakiveys.

Luostarin Jokikadun kiveys R58, R65 ja R67

Kellarikokonaisuuksien K93 eli Auran kylpylaitoksen kellareiden K93:2 ja K93:3 ja K94 eli kellareiden K94:9 ja 94:10 välistä tuli Auran kylpylän pihakiveyksen alta R28 esiin toinen kiveys R58, R6 ja R67. Auran kylpylaitoksen pihakiveyksen ja löydetyn katukiveyksen välissä oli tiilimurskan sekaista maata noin 1-1,5 m paksuudelta.

Kuva 42. Luostarin jokikadun kiveystä. (Kuva: Reino Kärhä, dia kino: 322.)

Kiveys on tehty erikokoisista kivistä (kartat 196 ja 235). Suurimmat kivet ovat kiveyksen keskellä ja sen kaakkoisosassa, kun taas kellareiden K93:2 ja K93:3 kaakkoisseinän ulkopuolella kiveys on tehty pienistä kivistä. Kivien koko vaihtelee 80 x 40 cm ja 10 x 10 cm välillä. Kivet ovat noin 4,17-4,50 m mpy tasolla. Auran kylpylaitoksen kellareiden kaakkoisseinästä noin 80 cm kaakkoon on vesikouru, joka on 4,01-4,26 m mpy tasolla. Kiveys puuttuu kokonaan noin 2 x 2,7 m alalta museon kattoa kannattelevan pilarin ympäriltä.

Kellarin K93:3 ikkuna-aukon edustalla kiveyksessä on myös muutamia tiiliä, jotka ovat noin 4,11 m mpy tasolla.

Kellareiden K94:9 ja K94:12 luoteisseinän ulkopuolella kiveys on tehty hyvin erikokoisista kivistä (kartta 122). Suurimmat kivistä ovat noin 26 x 48 cm ja pienimmät noin 6 x 8 cm kokoisia. Kiveyksen keskiosassa kivet ovat noin 4,50 m mpy tasolla ja kellareiden K94:9 ja

K94:12 luoteismuurin vierellä noin 4,70 m mpy tasolla. Muurista noin 70-90 cm luoteeseen on vesikouru, joka on noin 4,70-4,60 m mpy tasolla.

Kiveys on osa Luostarin Jokikadun alemmaa eli vanhempaa kiveystä. Luostarin Jokikadulla on ollut useita eri katupintoja. Nuorempaa kiveystä on näkyvillä museon sisääntuloaulassa.

Kiveys R61

Kiveys R61 sijaitsee palatsin länsipuolella, Auran kylpylaitoksen kellarin K93:1 kaakkoispuolella kellariin vievien portaiden edustalla ja kellarin K94:9 luoteispuolella. Kiveys on Auran kylpylaitoksen pihakiveyksen R28 alla ja ylempänä kuin Luostarin Jokikadun alempi kiveys R58. Kiveys on alempana kuin kiveys R62.

Kiveys on tehty keskikokoisista kivistä (kartat 105, 121). Kivien välissä on maata ja pienempiä kiviä. Kivet ovat kiveyksen keskiosassa noin 4,74-4,89 m mpy tasolla. Kiveys on kiinni kellarin K94:9 luoteisseinän ulkopinnalla ja tällä kohtaa kivet ovat noin 5,01-5,54 m mpy tasolla. Noin 74 cm kellarin K94:9 luoteisseinän ulkopinnasta luoteeseen on vesikouru, jossa kivet ovat noin 4,90 m mpy tasolla. Kellariin K93:1 vievien portaiden edustalta kiveys puuttuu kokonaan. Siinä kohtaa maan pinta on noin 4,53 m mpy korkeudella.

Kiveys on osa Luostarin Jokikadun kiveystä ja mahdollisesti sen ylempää eli nuorempaa kiveystä.

Kiveys R62

Kellarin K94:9 länsinurkan kohdalta löytyi epämääräinen kiveys R62. Kiveys on Auran kylpylaitoksen pihakiveyksen R28 alla, mutta ylempänä kuin katukiveys R61. Kiveys on voinut liittyä rakennuksen K94:9 muureihin tai holvirakenteeseen. Kiveyksestä on dokumenttina ainoastaan muutama valokuva (MV kino 125543: 1248, 1249).

Kiveys R70

Palatsin länsipuolelta porrashuoneen K94:8 koillisseinän kaakkoispuolelta tuli muurin R9 purkamisen jälkeen esille kiveys R70. Kiveys oli muurin R9 alla ja aivan porrashuoneen K94:8 kaakkoismuurin vieressä. Kiveyksessä on kaksi kivikertaa, joista päällimmäinen kiveys on noin 5,15 m mpy tasolla (kartta 135) Kiveys on tehty erikokoisista kivistä. Alimmaisessa kiveyksessä on enemmän kiviä ja ne ovat suurempia (kartat 145 ja 146). Kivet

ovat noin 4,76-4,95 m mpy tasolla. Alemmassa kivikerrassa muurin R18 vieressä on hiiltynyttä puuta noin 4,81-4,91 m mpy tasolla.

Kuva 43. Kiveyksien R70 ja R80 pohjan kivet. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 307.)

Kiveys R80

Kiveys R80 paljastui muurirakennelman R9 purkamisen jälkeen aivan porrashuoneen kaakkoisseinän vierestä, sen itäosasta, kuopissa KU166 ja KU 167. Rakenne on epämääräisen kiveyksen R82 alla. Kiveyksessä on seitsemän tasoa (kartat 161, 162, 163, 164, 169, 179 ja 182).

Ensimmäisessä tasossa on kiviä, tiilenpaloja, puunjäänteitä ja paikoin myös laastia (kartta). Suurin laastialue on alueen koillisosassa ja jonkin verran laastia on myös alueen keskiosassa. Alueen itäosassa noin 30 cm reunasta länteen on pyöreä alue, jonka halkaisija on noin 10 cm, jossa on pehmeää ruskehtavaa maata. Mahdollisesti kyse on puupaalun jättämästä kolosta. Kivien ja tiilien välissä on laastin ja tiilimurskan sekaista savimaata. Kiveys on hyvin epämääräinen ja epätasainen. Kivet ovat 5,63-5,71 m mpy tasolla, puunjäänteet, jotka ovat kuopan eteläosassa noin 5,53 m mpy tasolla ja ympärillä oleva maa on muurin vieressä noin 5,53 m mpy korkeudella ja itäosassa noin 5,49 m mpy tasolla.

Toisen tason kaakkoisreunassa on puu, joka on koillis-lounassuuntainen (kartta 162). Puun lounaispää on noin 5,39 m mpy tasolla ja koillisosa noin 5,47 m mpy tasolla. Aivan puun vieressä, sen luoteispuolella on pienistä kivistä ja tiilenpaloista tehty kiveys, jonka kivet ovat noin 5,59 m mpy. Tämä kiveys on ensimmäisestä tasosta löytyneen mahdollisen paalunsijan kohdalla. Pienistä kivistä tehdyn kiveyksen luoteispuolella on muutama suurempi kivi ja nokimaata, joka on noin 5,38 m mpy tasolla. Nokimaata on kahtena pienenä laikkuna myös alueen lounaisosassa. Maa on laastin sekaista savea ja sen pinta on noin 5,30-5,37 m mpy tasolla.

Kiveyksen R80 kolmas taso muodostuu koillisosan palaneista kivistä, jotka ovat noin 5,30 m mpy tasolla (kartta 163). Palaneiden kivien välissä on palanutta oranssin väristä savea ja palanutta kivimurskaa. Palaneesta alueesta lounaaseen on kiviä ja tiiliä noin 5,38 m mpy tasolla, joiden välissä on nokimaata ja kaivetun alueen eteläosassa on maatunutta puuta noin 5,16-5,24 m mpy tasolla. Kivien, tiilien ja puiden välinen maa on likaista savea, jossa seassa hiiltä, tiilen ja laastin paloja.

Taso neljä on noin 5,12-5,08 m mpy korkeudella (kartta 164). Koillisosassa on kiveys noin 5,22-5,25 m mpy tasolla. Kivien välissä on kellertävää palanutta savea ja rapautunutta kiveä. Kaakkoisosassa on nokista maata, jossa palanutta savea ja myös laastia. Aivan etelänurkassa on maatunutta puuta noin 5,14 m mpy tasolla. Tasossa neljä oleva täyttömaa on likaista savea.

Tasolta viisi tuli esiin laaja kiveys joka on tehty suurista kivistä (kartta 169). Kiveys kattaa koko tutkitun alueen pohjoisosan. Kivet ovat noin 5,14-4,74 m mpy korkeudella. Kaakkoisosan kivissä on rapautumisen jälkiä. Kivien välissä on pienempiä kiviä ja paikoin myös tiiliä. Aivan pohjoisnurkassa on puuta. Kiveyksen välissä oleva maa on hiekkapitoista savea. Hiekka on muodostunut palaneesta savesta ja rapautuneesta kivistä. Kiveyksen länsiosassa kivien välissä on myös tiilimurskaa ja laastia. Eteläosassa on esillä kolmen puulankun päät eli puurakenne R71. Lounaisosassa on pienistä kivistä tehty kiveys noin 4,95 m mpy tasolla. Kivien välissä on tummanharmaa savi ja saven lounaispuolella runsaasti laastia. Tutkitun alueen muu osa on harmaata savea, joka on noin 4,92-4,94 m mpy tasolla.

Kuva 44. Kiveyksen R80 viides taso. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 5x6: 285.)

Taso kuusi on noin 4,80 m mpy korkeudella (kartta 179). Tason viisi pohjoisosan kiveyksen poiston jälkeen jäljelle jäi aluetta rajaavat suuret kivet, jotka siis olivat näkyvissä jo tasossa viisi. Kivet ovat noin 5,14-4,76 m mpy tasolla. Suuret kivet reunustavat tutkittua aluetta koillisessa ja kaakossa, ja muodostavat itäosaan nurkan. Kaakkoisosan kiveyksen kaakkoispuolella on larkku noin 4,82 m mpy tasolla. Kivien välissä likaantunutta harmaata savea, jossa paikoin noki- ja ruostepilkkuja. Aivan länsinurkassa on nokista savea noin 4,77 m mpy tasolla.

Alimmassa tasossa eli tasossa seitsemän on alueen itäosassa tullut esiin lisää puun jäännöksiä sinertävän saven seasta eli noin 4,68-4,61 m mpy tasolta. Tasossa viisi ja kuusi olevien suurten kivien luoteispuolelta tuli esiin saven seasta pienempiä kiviä, jotka ovat noin 4,75 m mpy tasolla ja näiden luoteispuolelta vielä pieni nokimaalinssi. Muulta osin taso seitsemän on sinertävässä savessa eli nk. pohjasavessa, joka on noin 4,74-4,63 m mpy tasolla.

Kiveys R82

Kiveys R82 sijaitsee porrashuoneen K94:8 kaakkoisseinän ulkopuolella, rakenteen R9 alla kuopissa KU166 ja KU167. Koillispuolella on alemmalla tasolla kiveys R70,

kaakkoispuolella myös alemmalla tasolla puurakenne R71 ja kiveyksen R82 alla monitasoinen kivi- ja puurakenne R80.

Kiveys R82 on epämääräinen kivistä ja tiilistä tehty kiveys (kartta 160). Kivet ovat noin 5,90-5,97 m mpy tasolla ja tiilet noin 5,81 m mpy korkeudella. Kivien välissä on laastia ja tiilimurskaa. Kivet menevät kiinni porrashuoneen K94:8 kaakkoisseinän ulkopintaan. Tutkitun alueen itäosassa on vaaleaa savea noin 5,77 m mpy tasolla.

Kiveys R83, R84 ja R85

Kiveys R83 ja R85 sijaitsee palatsin länsipuolella, porrashuoneen K94:11 kaakkoisseinän eli muurin R51 ulkopuolella, kuopissa KU92, KU93 KU 98, KU111, KU112, KU135 ja KU142. Kiveys R83 ja R85 on mukulakiveyksen R21 alla olleiden täyttömaakerrosten alla ja puu- ja kivirakenteen R81 luoteispuolella.

Kiveys on epämääräinen. Tasaisin kiveys R83 on porrashuoneen K94:11 kaakkoisseinän ulkopuolella, osin seinässä kiinni ja osa kivistä menee seinän alle (kartta 167). Seinän vieressä oleva kiveys on noin 5,01-5,08 m mpy tasolla, jossa kiviä on myös kahdessa tasossa (kartta 176). Seinän vieressä olevasta kiveyksestä itään kiveys muuttuu epäsäännölliseksi. Kivien välissä on suurehkoja alueita, jossa noen tahraamaa savimaata. Kivet ovat noin 4,92-5,21 m mpy tasolla ja savimaan pinta on noin 4,83 m mpy tasolla.

Kiveyksestä R83 kaakkoon on kaksi kehämäistä kiveystä, joista lounaassa sijaitseva kiveys on rakenne R84 ja kaakossa sijaitseva R85. Kivikehän R84 halkaisija on noin 60 cm ja kivikehän R85 halkaisija on noin 70 cm. Kehien kiveys on tiivis ja tehty pienistä kivistä. Osa kivistä on rapautuneita. Kivien välissä on oranssinväristä palanutta savea ja kivimurskaa. Alueet ovat noin 4,90-5,00 m mpy tasolla.

Katukiveys R87

Kiveys R87 sijaitsee kellarin K93:1 puretun luoteisseinän alla eli nykyisinkin esillä olevan tiilisen väliseinän ja koillisseinän välisellä alueella, itse kellarin lattiarakenteita alempana. Kiveyksestä otettiin esiin vain noin 3 x 1 m kokoinen alue (kartta 237). Kiveystä on säilyneenä ainoastaan ko. alan koillis- ja lounaisosassa. Keskiosassa on likaantunutta hiekkaa. Kivien halkaisija on noin 10-30 cm. Kivien välissä on hiekkaa ja tiilimurskaa sekä jonkin verran laastia. Kiveys laskee lounaaseen. Koillisosan kiveys on noin 3,10 m mpy

tasolla ja lounaisosan kiveys noin 2,95-3,03 m mpy tasolla. Koillisosan kiveys vaikuttaa menevän kellarin K93:2 perustusten alle.

Kiveys on tulkittu katukiveykseksi, joka on johtanut Luostarin Jokikadulta Aurajoen rantaan.

Kuva 45. Kiveys R87 kellarin K93:1 puretun luoteisseinän alla. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 360.)

Lattiakiveys R88

Rakenne R88 on palatsin kellarin K94:7 lattiakiveys. Tarkempi kuvaus lattiakiveyksestä luvussa kellari K94:7.

Kivilattia R93

Kivilattia R93 sijaitsee palatsin länsipuolella osittain palatsin porrasmuurin vieressä osin sen alla kellarin K95:21 koillispuolella kellarissa K95:22. Kivilattiasta on esillä ainoastaan noin 1,10 x 2,0 metrin kokoinen ala, joka kapenee kaakkoon palatsin länsiseinän mukaan.

Kivilattia on tehty erikokoisista kivistä ja se on hyvin epätasainen (kartta 268). Suurimmat kivet ovat luoteessa sijaitsevan tiilistä ladotun portaan edessä sen alapuolella. Suurimman kiven koko on noin 58 x 60 cm ja se menee osittain tiiliportaan alle. Pienimmät kivet ovat noin 8 x 10 cm kokoisia. Tiiliporras on noin 3,28 m mpy korkeudella. Kiveys on luoteessa noin 3,07-2,87 m mpy tasolla ja kaakossa noin 2,90-2,87 m mpy tasolla. Kiveys ei ole

yhtenäinen vaan kivien väleissä on laajoja alueita, joissa on ainoastaan laastin sekaista maata. Kivien välissä oleva maa on noin 2,79-2,86 m mpy tasolla.

Puurakenteet

Palatsin länsipuolelta esiin tulleet puurakenteet esitellään seuraavaksi numerjärjestyksessä. Tarkemmat tiedot rakenteeseen liittyvät kartat, valokuvat, löydöt ja näytteet on kerätty liitteeseen 9.

Hirsiarina R1b

Hirsiarina R1b sijaitsee palatsin länsipuolella porrasmuurista noin 11-14,5 m länteen, ponttiseinän vieressä, kuopissa KU25 ja KU109. Hirsi on isojen kivien R1a alla noin 5,65 m mpy tasolla. Hirsiarina on koillis-lounaissuuntainen ja sen länsipuolella on lattialankkuja, jotka kuuluvat rakenteeseen R63 ja mahdollisesti myös puurakenteeseen R75. Hirsiarinasta saatiin dendrokronologinen ajoitus, jonka mukaan rakenne ajoittuu 1300-luvun ensimmäiselle puoliskolle (näytteet 42, 43, 47, 49 ja 102, Zetterberg 1995; 2003, 390).

Hirsiarina R3b

Hirsiarina R3b sijaitsee palatsin länsipuolen seinästä noin 1-3 metriä lounaaseen, puretun pommisuojan kaakkoispuolella ja kaivon R50 koillispuolella. Arinahirsi on suurten kivien R3a alla eli kuuluu nk. Wasaborgin talon perustuksiin. Hirsi R3b on noin 3,65 m mpy tasolla. Hirrestä saatiin dendrokronologinen ajoitus, jonka mukaan puu on kaadettu 1375-1400 välisenä aikana (näyte 4, Zetterberg 1996; 2003, 390).

Puulattia R11

Puulattia R11 sijaitsee palatsin länsipuolen porrasmuurin vieressä noin 0,5-3,5 m lounaaseen, aivan ponttiseinän vieressä eli museon itänurkassa. Rakenteen lounaispuolella on muuri R9 ja lattian lankut menevät osittain muurin R9 alle.

Puulattia R11 on tehty leveistä lankuista, joita on kolmessa tasossa (kartta 6, Huom. kartassa puhutaan hirsiarinasta, mutta Sarteksen kenttämuistiinpanojen mukaan kyse on puulattiasta). Ensimmäisen ja kolmannen tason lankut ovat koillis-lounaissuuntaiset ja toisen tason lankut kaakko-luodesuuntaiset. Lankut on laitettu täyttömaahan. Rakenteen lounaisosassa ensimmäisen ja toisen tason lankut menevät osittain muurin R9 alle.

TURKU II/2/3, Rettigin tontti / nykyinen Aboa Vetus –museon alue

Kaupunkiarkeologinen kaivaus, 24.1.1994-3.4.1995

Puulattia R25

Laaja-alainen puulattia R25 löytyi palatsin länsipuolelta kaivon R50 ja ponttiseinän väliseltä alueelta, kuoppien KU57, KU54, KU58, KU116, KU35, KU46, KU30, KU19, KU17, KU16, KU3, KU24, KU32, KU27, KU33, KU47, KU52, KU51 ja KU50 kohdalla. Puulattian R25 kaakkoispuolella on puulattia R11, lounaassa muuri R18 eli porrashuoneen R94:8 koillisseinä. Muuri R24 ja R17 on lattian länsiosassa, lattian päällä. Luoteessa lattiaa R25 rajaa kaivo R50. Puulattia tuli esiin mukulakiveysten R16 ja R36 ja R27 alla olleiden maakerrosten alta. Puulattia R25 jatkuu ponttiseinän vierellä muurin R9 alle ja sieltä aina porrashuoneen K94:8 tiiliosaan asti. Puulattiaa on kuopissa KU129, KU132, KU138, KU124, KU45, KU128, KU131, KU127, KU43, KU130, KU134, KU125, KU42, KU10, KU121, KU118 ja KU120. Kaiken kaikkiaan puulattian R25 koko on noin 50 m².

Puulattia R25 on tehty isoista lankuista (kartat 49+53+54+55, 75 ja 95). Suurin osa lankuista on koillis-lounaissuuntaisia, ainoastaan rakenteen keskiosassa kuopissa KU52, KU42, KU43 ja KU45 puut on aseteltu kaakko-luodesuuntaisesti. Lankkujen väleissä on paikoin pieniä kiviä, tiilen paloja ja myös laastia ja nokimaata. Puut ovat noin 5,54-5,03 m mpy tasolla. Lattia on korkeimmillaan itäosassa ja se laskee länttä kohti. Erityisesti porrashuoneen K94:8 kaakkoisseinän vieressä, tiiliosan koillispuolella on pystypaaluja (kartta 95; kartassa merkinnät PP). Pystypaaluja on erityisesti rakenteen etelänurkassa, josta lattialankut puuttuvat kokonaan. Pystypaalujen halkaisija on 10-16 cm. Maan pinta tässä kohtaa on noin 5,00 m mpy korkeudella. Puut ovat likaisen savimaan päällä, jossa seassa runsaasti maatumutta puuta, hiiltä ja tiilimurskaa. R25 puista saatiin useampia dendroajoituksia (näytteet 51, 54, 58, 61, 62, 141), jotka ajoittuvat 1300-luvulle (Zetterberg 2003, 390).

Kuva 46. Puulattiaa R25 luode-pohjoiseen. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 42.)

Kuva 47. Puulattioita kolmessa tasossa. Ylinnä rakenne R38, keskellä R25 ja alimpana R56. (Kuva: Reino Kärhä, dia kino: 814.)

Puutaso R32 ja R63

Puutaso R32 sijaitsee palatsin länsipuolella noin 12 metriä porrasmuurista, kuopassa KU7.

Puutason R32 lounaispuolella on muuri R33 ja luoteispuolella porrashuoneen K94:8 tiiliosan

kaakkoisseinä. Sama puurakenne jatkuu muurin R33 alla ja sen lounaispuolella kiveyksen R19 alla puurakenteena R63 kuopissa KU141, KU139 ja KU140.

Puutaso on tehty leveistä lankuista, joiden leveys on noin 20-40 cm (kartta 134). Lankkuja on yhteensä 11 kpl. Puut ovat kaakkois-luodesuuntaisia lukuun ottamatta aivan rakenteen eteläpäädyssä olevaa puuta, joka on koillis-lounaissuuntainen ja kaakkois-luodesuuntaisten puiden alla. Puut ovat yhdessä tasossa poikkeuksena muurin R33 alunen, jossa lankkuja on kahdessa tasossa. Ylin puista on noin 6,17 m mpy tasolla ja alin noin 5,67 m mpy tasolla. Muut lankut ovat noin 5,44-5,69 m mpy tasolla. Puiden alla on pakkaantunutta puusälettä ja paikoin myös laastia pieninä linsseinä. Rakenteen R63 puista saatiin dendroajoitukset, jotka ajoittuvat 1300-luvulle (näytteet 105, 106, Zetterberg 2003, 390).

Hirsirakenne R35

Hirsirakenne R35 sijaitsee palatsin länsipuolella ponttiseinän vieressä, noin 5 metriä porrasmuurista lounaaseen kuopassa 9. Hirsi on kaakkois-luodesuuntainen (kartta 27) ja se menee harmaakivimuurin R9 kaakkoisseinän alle. Hirsi on noin 5,84 m mpy tasolla. Hirren ympärillä on noen sekaista maata. Rakenne kuuluu mahdollisesti samaan puurakenteeseen kuin R37 ja R38.

Puurakenteet R37 ja R38

Puurakenteet R37 ja R38 ovat palatsin länsipuolella ponttiseinän vieressä, noin 6,30-14,6 m porrasmuurista kuopassa 10.

Puurakenne R38 on rakennekokonaisuuden koillispäädyssä (kartat 48 ja 106). Se koostuu neljästä - viidestä rinnakkain olevasta kaakkois-luoteissuuntaisesta laudasta, joiden luoteispäässä on kiviä. Puut menevät kivien alle. Puut ovat noin 5,84-5,90 m mpy tasolla ja kivet noin 6,22-6,31 m mpy tasolla. Rakenne jatkuu pohjoiseen, jossa puita myös koillis-lounaissuuntaisesti. Nämä puut ovat noin 5,78-5,68 m mpy tasolla.

Kuva 48. Puulattia R38. (Kuva: Reino Kärhä, dia kino: 1038.)

Rakenteen R38 lounaispuolella on toinen puurakenne R37 (kartta 48), joka on noin 25-30 cm alempana kuin R38. Puurakenteessa R37 koillisosan puut, joita on neljä kappaletta, ovat koillis-lounaissuuntaisia ja lounaisosan puut, joita on noin 15 kappaletta, itä-länsisuuntaisia. Puut ovat noin 5,60-5,50 m mpy tasolla. Osa hirsistä on hiiltyneitä. Puiden seassa on kiviä. Puiden alla on hiekkaista täyttemaata ja tummaa tiilimurskan ja laastin sekaista täyttemaata.

Puurakenne R43

Hiiltynyt puurakenne R43 sijaitsee palatsin länsipuolella noin 9 metriä porrasmuurista, kuopissa KU14 ja KU21. Puurakenteen päällä on muuri R40 sekä tiililattia R39 ja murskaantunut tiilitaso R41. Puut ovat koillis-lounaissuunnassa ja ne ovat noin 5,60 m mpy tasolla.

Pystypaalut R49

Palatsin länsipuolella kaivon R50 ja ponttiseinän välissä puulattian R25 alta tuli esiin paksu tumma humuspitoinen maakerros, jossa oli puusilppua ja pystypaaluja. Dendrokronologisen ajoituksen mukaan paalut voidaan ajoittaa 1300-luvulle tai sitä vanhemmaksi (Zetterberg 1996).

Kuva 49. R49 pystypaalut. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 106)

Puutaso R52 ja R76

Puutaso R2 ja R76 sijaitsee palatsin länsipuolella noin 19-22 m porrasmuurista, kuopissa KU105, KU106, KU137, KU97, KU126, KU160, KU105 ja KU112. Rakenteista R52 sijaitsee etelämpänä kuin R76. Puutason on katukiveyksen R19 ja sen alla olevien maakerrosten alla ja sen koillispuolella on toinen puurakenne R79.

Puutasossa R52 on puita kahdessa kerroksessa (kartat 158 ja 159). Päällimmäisessä tasossa puut ovat pohjois-eteläsuuntaisia ja hiiltyneitä. Ne ovat noin 5,15-5,23 m mpy tasolla. Puut ovat saven ja hiekan sekaisessa täytemaassa. Alempi puutaso on epämääräisempi kuin päällimmäinen. Suurin osa puista on pohjois-eteläsuuntaisia, mutta myös kaakko-luodesuuntaisia puita on jonkin verran. Vain osa puista on hiiltyneitä. Rakenteen R52 pohjoisosassa on hiiltymättömiä puita myös itä-länsisuunnassa. Nämä puut kuuluvat rakenteeseen R76. Puut ovat noin 5,03-5,10 m mpy tasolla. Puut ovat lahonneessa ja hiiltyneessä puukerroksessa, joka on noin 4,95 m mpy tasolla. Tämän kerroksen alla on harmaa savi.

Kuva 50. Puutaso R52. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 244.)

Kuva 51. Rakenteen R76 puut. Kuvattu kaakosta. (Kuva: Minna Sartes, dia kino: 1409.)

Lautoja R55

Palatsin länsipuolella noin 18 m porrasmuurista, kuopissa KU108 ja KU101 löytyi epämääräinen laudoitus. Laudat olivat katukiveyksen R19 alla olevien maakerrosten alla ja puurakenteen R79 pohjoispuolella.

Laudat olivat sekä itä-länsi- että pohjois-eteläsuunnassa (kartta 104) ja ne ovat noin 5,10-5,37 m mpy tasolla. Rakenteen pohjoisin lauta on muotoiltu. Lautta on itä-länsisuuntainen ja sen päät on pyöristetty. Muotoillun laudan pituus on noin 115 cm ja leveys länsipäässä noin 34 cm ja itäpäässä noin 30 cm. Laudan länsiosa on noin 5,14 m mpy tasolla ja keskiosa noin 5,06 m mpy tasolla.

Kuva 52. Muotoiltu lauta R55. (Kuva: Reino Kärhä, dia kino: 772.)

Puurakenne R56

Puurakenne R56 sijaitsee palatsin länsipuolella noin 3-5 metriä porrasmuurista, kuopan KU32 lounaispäässä ja kuopassa KU42. Rakenne on muurin R9 sekä hirsien R38 ja puulattian R25 alla. Puut ovat noin 5,00 m mpy tasolla.

Puurakenne R68

Kellarin K94:10 koillisseinän ulkopuolen vierestä ja alta löytyi puurakenne. Kyseessä on itse asiassa kolme erillistä puurakennetta, joille on annettu sama numero R68 ja ne on eritelty karttoihin (kartat 250, 251a ja 251b) kolmena eri vaiheena. Tässä yhteydessä puhutaan myös vaiheista.

Ensimmäisessä vaiheessa kellarin K94:10 koillisseinän ulkopuolelta noin 4,00 m mpy tasolta tuli esiin laudoista tehty arkkurakennelma (kartta 251a). Arkussa on neljä päällekkäistä lautaa ja niitä vasten kohtisuorassa on neljä ohutta puuta, jonka suurimman halkaisija on noin 10 cm. Laudat ulottuvat noin 3,30 m mpy korkeudelle ja niiden alla on sekoittunutta savea.

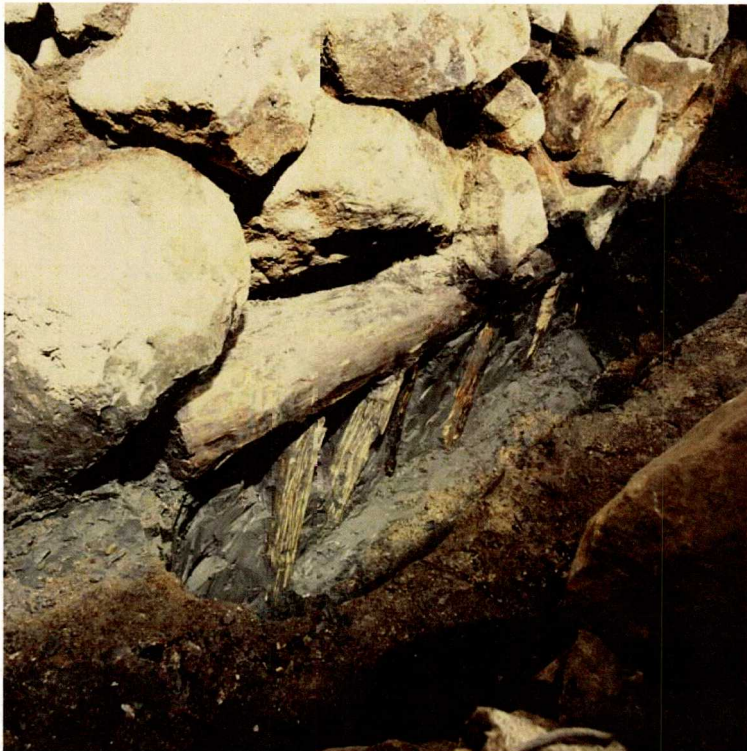
Rakennelman pituus on noin 3,6 metriä. Yläreunan laudasta saatiin dendroajoitus, joka menee 1300-luvun viimeisille vuosille ja 1400-luvun alkuvuosikymmeneen (näytteet 108, 109, 120, Zetterberg 2003, 390).

Toisessa vaiheessa (kartta 251b) arkkurakennelman takaa tuli esiin seinän vierestä neljä pystypaaluja. Paalujen pituus oli noin 1,6-2 metriä ja halkaisija noin 10-12 cm. Ylimmälle ulottuvan paalun (nro 4) pää oli noin 4,00 m mpy korkeudella ja muut (nrot 5-7) noin 3,70 m mpy tasolla. Paalut ulottuivat noin 2,10 m mpy syvyyteen siniseen pohjasaveen. Sininen pohjasavi alkoi noin 3,10 m mpy tasolta. Pohjasaven päällä oli sekoittunutta savea ja laastia.

Kolmannessa vaiheessa arkkurakennelman kohdalla ja vaiheen kaksi pystypaalujen takaa tuli esiin kellarin koillisseinän alimmat kivet (kartta 250). Koillisseinän jatkui alaspäin vielä kahden kivikerran verran. Kaksi alinta kivikertaa oli noin 30 cm muuta seinälinjaa edempänä. Tällä kohtaa seinäkivien välissä on runsaasti laastia. Alimpien kivien alta tuli esiin perustushirsi. Hirsi oli sinisessä pohjasavessa. Sen itäpäät ulottui suurin piirtein samalle kohdalle kuin arkkurakennelman lautojen itäpäädät. Hirrestä oli esillä noin 2,25 m ja se jatkui lännessä kaivamattomaan maaprofiiliin. Hirsi alkoi noin 3,00 m mpy tasolta ja jatkui aina 2,75 m mpy tasolle. Hirren alla oli sinisessä pohjasavessa pystyssä kuusi pystypaaluja. Paalujen yläpäät olivat noin 2,75 m mpy tasolla. Osa paaluista oli kiinni arinahirressä. Paalut ulottuivat 2,10 m mpy tasolle. Paaluista yksi (nro 11) oli pyöreä paalu, jonka halkaisija oli noin 10 cm. Paaluista kaksi (nrot 9 ja 10) olivat halkaistuja, osittain veistettyjä ja rikkoutuneita ja kolme muuta esillä olevaa paaluja (nrot 12, 13, 14) oli sivulta veistettyjä. Muokattujen paalujen halkaisijat olivat 12-16 cm väliltä.

Kuva 53. Puurakenne R68 kellarin K94:10 koillisseinän alla. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 255.)

Kuva 54. Puurakenne R68. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 319.)

Kuva 55. Rakenteen R68 pystypaalut. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 273.)

Hirret R69

Kellarin K93:4 koillisosan betonilattian alla oli viemäriputki, joka poistettiin. Tästä halkeamasta tuli esiin kaksi hirttä, jotka olivat kaakkois-luodesuuntaisia (kartta 133). Kaakkoisosassa oleva hirsi oli esillä noin 70 cm matkalta ja sen leveys oli noin 30 cm. Hirsi oli noin 2,55 m mpy tasolla. Luoteessa olevasta hirrestä oli näkyvissä noin 60 cm ja sen paksuus oli myös noin 30 cm. Hirsi oli 2,53 m mpy tasolla. Hirren vieressä eteläpuolella oli puuta noin 2,52 m mpy tasolla. Hirret olivat saven ja hiekan sekaisessa maassa, jonka alta tuli esiin pohjasavi noin 2,02 m mpy tasolta.

Puulattia R71

Puulattia R71 sijaitsee palatsin länsipuolen porrashuoneen K94:8 kaakkoisseinän kaakkoispuolella kuopissa KU128, KU129, KU131 ja KU132. Puulattiaa rajaa länsikulmassa porrashuoneen K94:8 tiiliosan koillinen muuri, luoteispuolella kivimuuri R40 ja pohjois- ja koillisosassa kiveys R70.

Puulattia on tehty koillis-lounaissuuntaisista puulankuista (kartat 135 ja 145), joiden alla on yksi kaakkois-luodesuuntainen hirsi ja tämän alla vielä kolme koillis-lounaissuuntaista lankkua (kartta 152). Ylin puutaso on noin 5,0-5,10 m mpy tasolla. Ylimmässä tasossa vain yksi puu on hieman hiiltynyt. Puut ovat likaisessa savessa, jossa on myös kiviä. Koillis-lounaissuuntaisista puista saatiin dendroajoitukset (näytteet 122, 124, 127), jotka ajoittuivat 1200-luvun lopulle (Zetterberg 2003, 390). Kyseessä on eräs Aboa Vetus –museon alueen vanhimmista rakenteista yhdessä puurakenteiden R73 ja R75 kanssa. Rakenteen kaakkoisosassa on kolme pystypaalia rivissä noin 50-60 cm välillä toisistaan. Paalujen halkaisija on noin 10 cm Ylimmässä tasossa on näkyvillä jo koillis-lounaissuuntaisten puiden alla oleva kaakko-luodesuuntainen hirsi. Hirsi on noin 2,60 m pitkä ja paksuimmillaan noin 36 cm. Hirsi on noin 5,00-5,10 m mpy korkeudella. Alimmassa tasossa on ainoastaan kahdesta kolmeen hiiltynyttä puuta, jotka ovat noin 4,99-4,87 m mpy tasolla. Alimmat puut ovat maassa, jossa on palanutta savea ja rapautunutta kiveä.

Kuva 56. Rakenteet R70, R71 ja R73. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 227.)

Puurakenne R73

Puurakenne R73 sijaitsee palatsin länsipuolella kuopassa KU127 eli osittain kivimuurin R9 alla. Rakenne rajautuu luoteessa kiveykseen R70, joka kuuluu samaan rakennekokonaisuuteen.

Puurakenne R73 koostuu kahdesta tai kolmesta koillis-lounaissuuntaisesta puusta ja kolmesta kaakko-luodesuuntaisesta puusta (kartta 146). Koillis-lounaissuuntaiset puut ovat rinnakkain ja jatkuvat lounaaseen. Puut ovat esillä 1,4-1,6 metrin pituudelta. Puista läntisin on noin 4,88 m mpy ja itäisin noin 4,92 m mpy korkeudella. Koillis-lounaissuuntainen puu on ajoitettu dendrokronologisesti 1200-luvun lopulle (näyte 131, Zetterberg 2003, 390). Puiden alla on yksi puu poikittain ja näiden itäpuolella on muut kaakko-luodesuuntaiset puut. Nämä puut ovat noin 5,03 m mpy tasolla. Puiden välissä ja alla on savea: koillis-lounaissuuntaisten puiden luoteispuolella kiveyksen R70 kohdalla on kovaa palanutta savea, kuten myös puiden kaakkoispuolella. Sen sijaan kaakko-luodesuuntaisten puiden välissä ja alla on likaista palamatonta savea. Rakenne on tulkittu kaivaushetkellä uunin pohjaksi.

Puu- ja kivirakenne R74

Puurakenne R74, johon kuuluu myös pienistä kivistä tehty kiveys ja muutama suurempi laakakivi, sijaitsee palatsin länsipuolella porrashuoneen K94:8 kaakkoispuolella ja puulattian R75 koillispuolella. Rakenne on noin 8,5-10,5 metrin päässä palatsin porrasmuurista kuopissa KU144 ja KU103.

Rakenteessa on kaksi päällekkäistä hirsitasoa, joista päällimmäiset hirret ovat koillis-lounaissuuntaisia ja alimmat kaakko-luodesuuntaisia. Päällimmäiset hirret, joita on neljä kappaletta, ovat noin 2,27-5,57 m mpy tasolla ja ne nousevat kohti länttä. Alimmat hirret ovat kaakkoispäädystään noin 5,19 m mpy tasolla. Rakenteen eteläpäädyssä olevat kaksi kaakko-luodesuuntaista puuta ovat muita ylempänä eli noin 5,37-5,42 m mpy tasolla. Hirsien koillispuolella on pienistä kivistä tehty kiveys. Kivet ovat halkaisijaltaan noin 4-10 cm kokoisia. Kiveys on noin 5,24 m mpy tasolla. Kivien välissä ja on saven sekaista nokista maata. Puiden välissä on vaaleaa savea. Sekä rakenteen päällä että alla on useita ohuita erityyppisiä maakerroksia (kartta 140). Puurakennetta etelässä rajaa suurista laakakivistä tehty rivi, joka on noin 5,20 m mpy korkeudella.

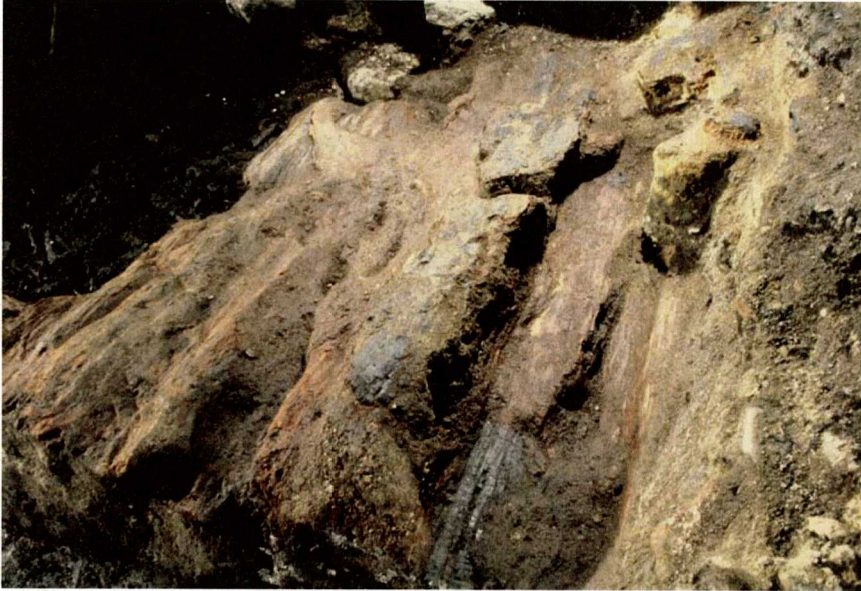

Kuva57. Puurakenne R74. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 220.)

Puulattia R75

Puulattia R75 sijaitsee palatsin länsipuolella noin 10-12m palatsin seinästä, porrashuoneen K94:8 tiiliosan kaakkoismuurin ulkopuolella kuopissa KU107, KU123 ja KU149. Rakenne on kiveyksen R53 alla ja hirret ulottuvat luoteispäästään porrashuoneen K94:8 tiiliosan kaakkoismuurin alle. Puulattia on myös osittain puutason R32 alla.

Puulattia muodostuu noin 10-13 vieriviereen asetelluista puista (kartta 138). Lattian säilyneen alan koko on noin 1,6 x 2,5 metriä. Puut ovat kaakkois-luodesuuntaisia ja noin 5,32-5,53 m, mpy tasolla. Lattia on laskee kohti porrashuoneen K94:8 tiiliosan kaakkosseinää ja osa puista näyttää menevän muurin alle. Puut ovat noin 1,60 m pitkiä. Puiden kaakkoispäät on sahattuja, joten rakenne ei jatku pidemmälle kaakkoon. Puiden kaakkoispätyjen alla on koillis-lounaissuuntainen hirsi noin 5,34 m mpy tasolla. Koillis-lounaissuuntaisesta hirrestä tehtiin dendroajoitus, joka ajoittui 1250-1320 väliselle ajalle (näyte 136, Zetterberg 2003, 390).

Kuva 58. Puulattia R75. Kuvattu lounaasta. (Kuva: Reino Kärhä, dia kino: 1352.)

Puulattia R77

Puulattia R77 sijaitsee palatsin länsipuolella, museoalueen etelänurkassa lounaisen ja kaakonpuolimaisen teräsponttiseinien vieressä, kuopissa KU99, KU157, KU158 ja KU159. Rakenteen koillispuolella on kivi- ja puurakenne R72 ja osittain alapuolella on kivirakenne R78.

Kuva 59. Puulattia R77. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 223.)

Puulattia on tehty koillis-lounaissuuntaisista hirsistä, jotka ovat noin 4,55-4,66 m mpy tasolla (kartta 148). Rakenteen koillispäädyssä lattiahirsien päällä on kaakkois-luode suuntainen poikkihirsi, joka on noin 4,70 m mpy tasolla. Hirren kaakkoispuolella on vielä muutamia puita samalla tasolla kuin itse hirsikin ja hirren ja puiden välissä on noin 10 cm halkaisijaltaan oleva pystypaalu. Kaksi puupaalua on myös lattian kaakkoisreunassa osittain savimaassa noin 4,88 m mpy tasolla.

Puurakenne R79

Kiveyksen R19 alta tuli kuoppien KU160 ja KU163 kohdalta esiin puita R79. Puiden kaakkoispuolella on puurakenne R76 alemmalla tasolla.

Puurakenteessa on kaksi kaakkois-koillissuuntaista puuta, jotka ovat osittain hiiltyneet (kartta 153). Puiden luoteispäät ovat noin 4,98 m mpy tasalla ja kaakkoisosa noin 5,26 m mpy tasolla. Puut jatkuvat kaakkoon jonkin matkaa. Esillä olevien puiden pituus on noin 120 cm ja 150 cm. Puut ovat nokisessa savimaassa, jossa on runsaasti lahonnutta puuta.

Puurakenne R81

Puurakenne R81 tuli esiin kiveyksen R21 alta, kuopista KU 137 ja KU142. Samalla tasolla puiden kanssa ja osittain myös niiden alla on kiveys R83.

Puurakenteeseen R81 kuuluu kaksi koillis-lounaissuuntaista puuta, jotka ovat noin 5,40 m mpy tasolla (kartta 157). Puut rajaavat niiden itäpuolella olevaa laastikerrosta, joka on noin 5,36 m mpy tasolla. Puiden länsipuolella puolestaan on kiviä, jotka mahdollisesti kuuluvat kiveykseen R83 sekä puulastukerros noin 5,26 m mpy tasolla.

Puurakenne R86

Puurakenne R86 sijaitsee palatsin länsipuolella Luostarin Jokikadun alla, kellareiden K94:9 ja K94:12 luoteisseinän ulkopuolella. Puut ovat katukiveyksen R6 ja R67 alla.

Puurakenteessa R86 on koillis-lounaissuuntaisia puita, jotka ovat lahonneita (kartta 187). Puut ovat noin 4,15 m mpy tasolla. Puunjäännösten alla on sekoittunutta savea. Saven pinta on noin 4,06 m mpy tasolla.

Kuva 60. Puurakenne R86. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 367.)

Perustushirret R89

Kellarin K94:7 aikaisemman rakennusvaiheen koillisseinän perustushirret R89 tulivat esille kaivettaessa kellarin koillisseinän edustalle kaksi koekuoppaa KU168 ja KU169 (kartat 198, 231, 220 ja 222). Rakenteessa on kaksi päällekkäistä luode-kaakkoissuuntaista hirttä. Tarkempi kuvaus hirsistä on luvussa kellareihin tehdyt koekuopat / koekuoppa KU168 ja koekuoppa KU169.

Puurakenne R90

Puurakenne R90 sijaitsee kellarin K94:7 pohjoisnurkassa koekuopassa KU169. Rakenteeseen kuuluu neljä puutasoa (kartat 207, 210, 211 ja 212). Puurakenne ajoitettiin dendrokronologisesti vuosiin 1409-1440 (näyte 11, Zetterberg 1995; 2003, 390.) Tarkempi kuvaus rakenteesta on luvussa kellareihin tehdyt koekuopat / koekuoppa KU169.

Puurakenne R91

Puurakenne R91 sijaitsee kellarin K94:7 pohjoisnurkan koekuopassa KU169. Rakenteeseen kuuluu puusilppukerros, jonka alla on lounais-koillissuuntainen hirsi (kartat 219, 222). Hirsi ulottuu koillisseinän alle ja on salvottu alempana olevaan luode-kaakkosuuntaiseen hirteen

R89. Tarkempi kuvaus rakenteesta on luvussa kellareihin tehdyt koekuopat / koekuoppa KU169.

Puu- ja kivirakenne R92

Puu- ja kivirakenne R92 sijaitsee kellarin K93:5 pohjoisnurkkaan tehdyssä koekuopassa KU170. Rakenteeseen kuuluvat kivet sijaitsevat kellarin luoteis- ja koillisseinän vierustalla ja puut näiden eteläpuolella (kartta 234). Puurakenteessa on pystypaalu ja lautoja. Tarkempi kuvaus rakenteesta on luvussa kellariin tehdyt koekuopat / kuoppa 170.

Lauta R94

Kellarin K94:10 lounaisseinän viereen tehdystä koekuopasta KU172 löytyi kolme kaakkoisluodesuuntaista lautaa, jotka on asetettu noin 7-12 cm päähän lounaisseinästä (kartta 299). Alin laudoista on pystyasennossa. Tarkempi kuvaus rakenteesta on luvussa kellareihin tehdyt koekuopat / koekuoppa KU172.

Perustushirsi R95

Kellarin K94:7 kaakkoisseinän viereen tehdystä koekuopasta KU173 löytyi kiviseinän alta seinän hirsiarina (kartta 308). Hirren pinta oli 2,06 m mpy tasolla ja se ulottui noin 1,86 m mpy syvyyteen. Tarkempi kuvaus hirrestä ja koekuopasta on luvussa kellariin tehdyt koekuopat / KU173.

Puupaalu R96

Puupaalu R96 sijaitsee kellarin K94:7 kaakkoisseinän viereen tehdyssä koekuopassa noin 40 cm kaakkoisseinästä (kartta 308). Paalun pää on noin 2,27 m mpy tasolla ja se ulottuu syvälle siniseen saveen. Tarkempi kuvaus rakenteesta on luvussa kellariin tehdyt koekuopat / KU173.

4.6. Maaleikkaukset

Kaivausvaiheessa palatsin itäpuolelta piirrettiin 4 maaleikkausta ja länsipuolelta 78 maaleikkausta. Maaleikkauksien avulla hahmottuu alueen kerroksellisuus, maakerrosten laatu ja aikojen kuluessa tehty maanmuokkaus. Seuraavassa dokumentoidut maaleikkaukset esitellään kuoppien mukaan. Kuopat on merkitty kuoppa- ja leikkauskarttoihin (ks. kuoppakartta D ja leikkauskartta E). Tekstissä on myös maininta kuopan teknisestä koordinaatista, joka on esitetty ko. kartoissa. Jos useammasta vierekkäisestä kuopasta on dokumentoitu pidempi suora, se esitellään yhdessä. Leikkaukset on numeroitu karttalehtinumeroiden mukaan, eli leikkauksen numero on sama kuin siitä tehdyn karttalehden numero.

Leikkauskartat on piirretty kalvolle puhtaaksi, mutta Aboa Vetus-museon arkistossa on säilössä myös kentällä piirretyt ja väritetyt leikkauskartat.

4.6.1. Palatsin itäpuoleiset maaleikkaukset

Porrashuoneen K92:5 päällä oleva leikkaus

Palatsin itäpuolelta on dokumentoitu porrashuoneen K92:5 päällä olevan maakerroksen kaakkois-luodesuuntainen leikkaus (leikkaus 221) ja lounais-koillissuuntainen leikkaus (leikkaus 261).

Porrashuoneen K92:5 holvikaton päällä on säilyneenä asuinkerroksen tiililattiaa. Tiililattian ja holvikaton välissä on useampia täyttö- ja tasauserroksia (kartat 221 ja 261). Porrashuoneen tiilisen holvikaton päälle on tuotu ohut kerros hiekkaa, joka on säilynyt ainoastaan holvikaaren lounaisosassa. Muualla holvikaaren päällä on paksu kerros harmaata savea. Lounaassa harmaa savi alkaa noin 5,20 m mpy tasolta ja nousee holvin kaaren mukaisesti 5,31 m mpy tasolle. Savi ulottuu noin 5,39 m mpy tasolle. Saven päällä on ohut kerros hiekkaa ja nokista savea. Tämän päällä on paksu kerros täyttemaata, jossa on tiilimurskaa, laastia, hiekkaa ja savea. Kerroksen paksuus vaihtelee 10-30 cm välillä. Paksuimmillaan täyttömaakerros on luoteessa aivan porrashuoneen luoteisseinän vieressä. Täyttömaan päällä on vielä tasainen kerros paikoin laastin paikoin saven sekaista hiekkaista maata, jonka päälle rakennuksen asuinkerroksen lattiatiliet on asetettu. Tiililattian pinta on

5,29-5,67 m mpy tasolla. Korkeimmillaan lattia on koillisseinän vieressä ja matalimmillaan lattian keskiosassa.

Pihakiveyksen R4 (itä) alla oleva leikkaus

Pihakiveys R4 (itä) sijaitsee nykyisen museon kahvilan kohdalla, sisääntuloaulan kellareiden K92:3, K92:5 ja K92:6 ja Luostarin Välikadun välisellä alueella. Kiveyksen alta on dokumentoitu koillis-lounassuuntainen leikkaus 117 noin 3,20 m matkalta betoniliuskan ja teräspylväiden alaisen betonirakenteen väliseltä alueelta (kartta 117).

Leikkauksen päällimmäisenä on pihakiveys R4 (itä) noin 6,05-6,11 m mpy tasolla. Kiveyksen alla on hiekan sekaista täyttömaata, jossa on runsaasti tiilimurskaa ja laastia. Täyttökerroksen paksuus on noin 30 cm. Sen alla noin 5,73-5,70 m mpy tasolta alkaa hiekan sekainen savikerros, jossa seassa laastia ja vähän tiilimurskaa. Savikerroksen alla leikkauksen lounaispäädyssä on saven sekaista laastia noin 6 cm paksuudelta ja muualla noin tasolta 5,64-5,48 m mpy alkaa tumma kulttuurimaakerros, jossa seassa maatunutta puuta. Koillisosassa kulttuurikerroksen keskellä on vaalean hiekan ja saven sekainen maalinsi, jossa selkeä nokiraita. Kerros on noin 5,62-5,40 välisellä alueella ja pituudeltaan linsi on noin 1,6 metriä. Kulttuurikerroksessa on noin 5,43-5,39 m mpy tasolla neljä puuta, jotka kuuluvat puurakenteeseen R2 (itä).

Noin 5,05-5,09 m mpy tasolta alkaa likaantunut ruskean värinen savikerros, joka ulottuu noin 4,93-4,97 m mpy syvyyteen, jonka jälkeen alkaa luonnollinen sininen savikerros. Alue on kaivettu noin 4,80 m mpy tasolle.

Kiveyksien R6(itä) ja R9(itä) välissä oleva leikkaus

Kiveyksen R6(itä) ja R9(itä) välistä on dokumentoitu noin 3,8 m matkalta lounais-koillissuuntainen leikkaus 131 (kartta 131).

Päällimmäisen kiveyksen R6(itä) pinta on noin 5,53-5,55 m mpy tasolla. Kivien alla on hiekansekainen täyttömaakerros, jossa seassa tiilimurskaa ja laastia. Täyttömaakerroksessa on paikoittain hiekka- ja laastilinssejä. Alemman kiveyksen päällä koillisessa on noin 5,26 m mpy tasolla laastia noin 6-8 cm paksuudelta. Kiveys R9(itä) on noin 5,22-5,18 m mpy tasolla. Alue on kaivettu kiveykseen R9(itä) asti.

Rakenteiden R7(itä) ja R8(itä) alla oleva leikkaus

Rakenteiden R7(itä) ja R8(itä) alta on dokumentoitu kaakko-luodesuuntainen leikkaus 130 noin 1,6 m matkalta (kartta 130).

Rakenteen R7(itä) kivet ovat noin 5,05 m mpy tasolla. Kiveystä on ainoastaan leikkauksen kaakkoisosassa ja kivien alla on tummaa täytemaata, jossa on tiilimurskaa. Muuten leikkauksen pinnalla noin 5,04 m mpy tasolla on noin 4-6 cm paksuinen hiekkakerros. Hiekkakerroksen alla noin 5,00-4,98 m mpy tasolla on sinertävä paksu savikerros, jossa seassa maatonutta puuta ja tiilimurskaa. Kaakossa sinertävässä savessa on ruskea maatonutta puuta ja tiiltä sisältävä kulttuurikerros, joka alkaa noin 4,85 m mpy tasolta ja ulottuu noin 4,44 m mpy tasolle. Alue on kaivettu noin 4,27 m mpy syvyyteen.

4.6.2. Palatsin länsipuoleiset maaleikkaukset

Palatsin kivijalan alapuolen leikkaus

Leikkaus 63 on piirretty palatsin kivijalan alapuoleisesta osista pommisuojan kaakkoispuolelta (kartta 63). Leikkaus on luode-kaakkosuuntainen ja se on piirretty lounaasta. Dokumentoidun alueen pituus on 3,2 metriä.

Palatsin betoniseinä ulottuu noin 5,27 m mpy korkeuteen ja luoteessa on betonipaalu. Betoniseinän alla on hiekaista täytemaata, jossa on runsaasti tiiltä ja laastia. Täyttömaakerroksen paksuus on noin 30-50 cm. Leikkauksen kaakkoisosassa noin tasolta 5,17 m mpy on puuta, jonka alla on tumman ruskeaa kulttuurimaata, jossa paljon puusilppua, hiiltä ja tuohta. Luoteeseen päin mentäessä kulttuurikerros alkaa noin 4,94-4,77 m mpy tasolta. Aivan betonipaalun vieressä täyttömaakerroksen alla on likaisen saven kerros, jonka paksuus on noin 30 cm. Savikerroksen alla kulttuurikerros, joka laskee jyrkästi kohti luodetta betonipaalun alle noin 4,00-4,32 m mpy tasolle. Leikkauksen luoteisosassa kulttuurikerroksessa on paljon puuta. Luoteisosassa kulttuurikerroksen alla on vielä 10-20 cm paksuinen likainen humuksen sekainen savikerros ennen sinistä pohjasavea. Luonnollinen sininen savi alkaa leikkauksen kaakkoisosassa noin tasolta 4,78 m mpy ja lounaassa 4,00-4,40 m mpy. Palatsin kivijalan alusta on kaivettu noin 3,81 m mpy tasolle.

Palatsin porrasmuurin alapuolen leikkaus

Edellä esitetyn leikkauksen 63 kaakkoispäädystä lähtee toinen koillis-lounaissuuntainen leikkaus 64. Leikkaus on osittain palatsin porrasmuurin alla ja se on piirretty kaivoon R50 asti eli noin 3,60 m matkalta (kartta 64).

Palatsin portaiden betoniantura on noin 5,60 m mpy korkeudella. Anturan lounaispäädyssä on kaksi betonipaalua, joista koillisempi ulottuu noin 4,75 m mpy tasolle ja lounaisempi noin 4,60 m mpy tasolle. Betonianturan alla on hiekkainen täytemaa, jossa vähän tiilimurskaa. Täytemaakerros on paksuimmillaan koillisosassa, jossa se on noin 46 cm ja lounaassa betonipaalujen vieressä sen paksuus on noin 22 cm. Aivan betonipaalujen vieressä ja välissä on sekoittunutta tummaa hiekkapitoista maata, joka on tullut paalujen ympärille niiden laitton yhteydessä. Täyttömaakerroksen alla on tummaa kulttuurimaata, jossa on runsaasti puusilppua ja aivan kerroksen alaosassa on kolmessa tasossa olevia puulankkuja. Lankkujen pituus on noin 30-40 cm. Kulttuurikerroksen alta noin tasolta 5,06 m mpy alkaa ohut likaisen saven kerros, jonka alla on noin tasolla 4,91 m mpy luonnollinen sininen savi.

Betonianturan ja betonipaalujen lounaispuolella on noin 5,60 m mpy tasolta alkaen hiekkaista täytemaata, jossa tiilimurskaa, laastia ja hiiltä. Tumma kulttuurimaakerros alkaa tämän alta noin 5,20 m mpy tasolta. Kulttuurikerroksen alaosassa on puusälettä. Noin tasolta 4,80 m mpy alkaa humuksen sekaisen likaisen saven kerros, jonka paksuus on noin 12 cm. Tämän alla on sininen savi. Anturan lounaispuolen maakerrokset laskevat kohti lounaassa olevaa kaivoa R50. Ennen maakerrosten laskemista kaivon kuoppaa kohti on pystypaalu. Paalu on noin metrin päässä betonianturasta. Paalun pinta on täyttömaakerroksessa noin tasolla 4,94 m mpy ja se jatkuu aina siniseen saveen asti tasolle 4,40 m mpy. Aivan profiilin lounaispäässä on esillä kaivon kuoppaa ja kiveystä.

Palatsin porrasmuurin alinen ja kuopan KU48 leikkaus

Kuoppa KU48 sijaitsee palatsi porrasmuurin vieressä, osittain sen alla. Kuopan koko on 3 x 1 metriä ja sen koordinaatit kuoppakartassa D ovat 6-8/a. Palatsin porrasmuuri kuopan KU48 kohdalla on noin 6,01 m mpy tasolla. Sen alla oleva luode-kaakkosuuntainen maaleikkaus 74 on piirretty noin 3 metrin matkalta (kartta 74). Sen alla oleva tumma kulttuurimaakerros alkaa luoteessa noin 5,54 m mpy tasolta, leikkauksen keskiosassa noin 5,43 m mpy tasolta ja kaakkoisosassa noin 5,56 m mpy tasolta. Kaakkoisosassa heti kulttuurikerroksen pinnassa on maaton puuta. Likainen humuspitoinen savikerros alkaa tumman kulttuurikerroksen alta

noin 5,06-5,09 m mpy tasolta ja tämän alla oleva sininen pohjasavi noin 4,85-4,94 m mpy tasolta.

Aivan leikkauksen luoteisnurkassa on pystypaalu, jonka pinta on noin 5,40 m mpy tasolla. Paalu jatkuu pohjasaveen asti 4,44 m mpy tasolle. Paalusta noin 54 cm kaakkoon on toinen pystypaalu, jonka yläosa on noin 5,48 m mpy tasolla tummassa kulttuurikerroksessa ja se ulottuu noin 4,82 m mpy tasolle sinisen saveen pintaan asti. Noin 20 cm paalun päästä alaspäin tasolla 5,24 m mpy kulttuurikerroksessa on vaakatasossa oleva puu, jonka pituus on noin 1,10 m. Vaakapuu rajoittuu kaakossa kolmanteen pystypaaluun, joka on noin 66 cm toisesta paalusta kaakkoon. Paalu on lyhyt noin 40 cm ja sen yläosa on kulttuurikerroksen yläpinnassa eli tasolla 5,43 m mpy ja ulottuu noin 5,02 m mpy tasolle likaisen savikerroksen pintaan. Kolmannesta pystypaalusta noin 2 cm kaakkoon on vielä kolmas pystypaalu, jonka pinta on noin 5,32 m mpy korkeudella kulttuurikerroksessa ja ulottuu likaisen savikerroksen läpi siniseen saveen tasolle 4,56 m mpy.

Kuoppa 48 on kaivettu 2,80 m mpy tasoon.

Kellarin K93:3 kaakkoisseinän ulkopuolella oleva leikkaus

Leikkaukset 178 ja 190 sijaitsevat kellarin K93:3 kaakkoisseinän ulkopuolella Luostarin Jokikadun R58 alla. Leikkaus on kaakko-luodesuuntainen ja se rajautuu luoteessa kellarin K93:3 kaakkoismuuriin (kartat 178 ja 190). Dokumentoitu leikkaus on noin 3 metriä leveä.

Päällimmäisenä on Luostarin Jokikadun kiveys R58, joka on noin 4,48-4,58 m mpy tasolla. Sen alla ja kivien välissä on hiekkaista täytemaata, jossa on seassa tiilimurskaa, laastia ja kiviä. Muurin vieressä on noin 4,12 m mpy tasolla laastilinssi. Täyttömaakerroksen alla on noin 2-8 cm paksuinen keltainen hieno hiekka ja sen alla paksu harmaa savikerros. Savikerroksessa on noin 3,79 m mpy tasolla maatunutta puuta. Muurin vieressä maatuneen puutason päällä on hiekkaista täytemaata noin 50 x 15 cm kokoisella alalla noin. Täytemaa nousee muuria kohti. Leikkauksen keskiosassa maatuneen puutason rikkoo laastikerros, jossa seassa myös tiilimurskaa. Toinen maatunut puutaso on noin 3,68-3,63 m mpy tasolla ja se laskee kohti muuria ollen siellä noin 3,28 m mpy tasolla. Kaakkoisreunassa on sekoittuneessa savessa myös noin 3,30 m mpy tasolla ja noin 3,04 m mpy tasolla maatunutta puuta epämääräisenä alueena. Alimman puutason alla on sinertävän harmaa savi, jonka yläosassa on maatunutta puuta. Kaakkoisosassa noin tasolta 3,22 m mpy tasolta alkaa

luonnollinen sininen savikerros. Savikerros laskee kohti muuria, jossa muurin vieressä alimman puutason alla on hiekkaista täytemaata ja sen alla noin 3,18 m mpy likaantunutta ”ruosteista” savea. Leikkaus on kaivettu 2,80 m mpy tasolle.

Kuva 61. Kellarin K93:7 kaakkoisseinän ulkopuolella oleva kaakkois-luodesuuntainen leikkaus. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 264.)

Kellarin K94:7 kaakkoisseinän ulkopuolinen leikkaus

Leikkaus 174 sijaitsee kellarin K94:7 kaakkoisseinän ulkopuolella noin 65 cm kaakkoisseinästä ja noin 24 metriä porrasmuurista. Leikkaus on lounais-koillissuuntainen ja se on dokumentoitu noin 1,5 m pituudelta (kartta 174).

Päällimmäisenä leikkauksessa on Auran kylpylaitoksen pihakiveystä R28 noin 5,41-5,45 m mpy tasolla. Kiviä on paikoin kahdessa tasossa ja kivien välissä on tiilimurskan ja laastin sekaista täytemaata aina noin 5,00-5,06 m mpy tasolle. Täyttömaakerroksena alla vuorottelevat noin 4,61 m mpy tasolle harmaat savikerrokset ja niiden välissä ovat ruskean hiekan kerrokset, joissa seassa tiilimurskaa, laastia ja hiiltä. Alimman savikerroksen alla on noin 56 cm paksuinen täytemaakerros, jossa seassa laastia ja tiilimurskaa. Noin 4,02 m mpy tasolta alkaen noin tasolle 3,72 m mpy vuorottelevat sekoittuneen tumman saven kerrokset, joissa seassa tiilimurskaa ja laastia sekä harmaat savikerrokset. Alinna leikkauksessa on

täyttömaata, jossa seassa tiilimurskaa ja tiilen paloja. Leikkaus ulottuu noin 3,57 m mpy syvyyteen.

Kellarin K94:7 kaakkoisseinän ulkopuolen vieressä oleva leikkaus

Leikkaus 174 sijaitsee kellarin K94:7 kaakkoisseinän ulkopuolen vieressä. Se on noin 25 metriä porrasmuurista. Leikkaus on luode-kaakkosuuntainen ja sitä rajaa luoteessa kellarin K94:7 kaakkoisseinän ulkopinta. Leikkaus on dokumentoitu noin 65 cm matkalta (kartta 175).

Päällimmäisenä leikkauksessa on Auran kylpylaitoksen pihakiveys R28 noin 5,61 m mpy tasolla. Kiveyksen alla on hiekansekainen täyttömaakerros, jossa on seassa tiilimurskaa ja laastia. Kerros ulottuu seinän vieressä noin 5,38 m mpy tasolle ja kaakkoisosassa noin 5,21 m mpy tasolle. Täyttömaakerroksen alta alkaa sekoittunut tumman harmaa savikerros, joka ulottuu noin 4,72 m mpy tasolle asti. Sekoittuneessa savikerroksessa leikkauksen kaakkoisosassa on noin 5,10-4,94 m mpy tasolla ruskeaa hiekkaa, tiilimurskaa ja laastia sisältävä kerros. Harmaan savikerroksen alla on noin tasolle 4,25 m mpy ulottuva täyttömaakerros, jossa seassa laastia ja tiilimurskaa. Noin tasolla 4,68 m mpy leikkauksen luoteisosassa kellarin kaakkoisseinässä on suuri kivi. Alinna on tumman harmaa savipitoinen maakerros, joka ulottuu noin 4,20 m mpy tasolle.

Kellarin K94:7 kaakkoisseinään rajoittuva luode-kaakkoisuuntainen leikkaus

Leikkaus 195 sijaitsee kellarin K94:7 kaakkoisseinän ulkopuolella. Tarkemmat sijaintitiedot puuttuvat. Leikkaus on luode-kaakkoisuuntainen ja se on piirretty koillisesta noin 3 metrin matkalta (kartta 195).

Leikkauksessa päällimmäisenä on Auran kylpylän pihakiveys R28, joka on noin 5,51 m mpy tasolla. Kivien alla on hiekkakerros. Noin 5,28-5,20 m mpy tasolta alkaa paksu täyttömaakerros, jossa on seassa tiilimurskaa ja laastia. Kaakossa täyttömaakerros ulottuu noin 4,91 m mpy tasolle ja luoteessa noin 5,58 m mpy tasolle. Noin 90 cm kaakosta ja noin 1,10 m luoteesta täyttömaakerros ulottuu leikkauksen pohjaan eli 3,21 m mpy asti. Täyttömaakerroksessa leikkauksen luoteisosassa on noin tasolla 5,02 m mpy ja 4,96 m mpy tasolla kaksi savilinssiä.

Leikkauksen kaakkoisosassa täyttömaakerroksen alla on ohuempi nokinen täyttömaakerros, joka ulottuu noin 4,80 m mpy tasolle. Alla oleva hiekkainen savikerros ulottuu noin 4,32 m mpy tasolle, jonka alla on hiekkakerros ja tämän alla jälleen hiekkapitoista savea. Savi ulottuu noin 3,83 m mpy tasolle. Harmaan savikerroksen ja hiekkapitoisen saven välissä on ohut maatunut puutaso. Kaakkoisosassa on kaivettu noin 3,40-3,26 m mpy tasolle.

Luoteisosassa täyttömaakerroksen alla noin tasolta 4,61 m mpy vuorottelevat useat ohuet laasti- ja täyttömaakerrokset noin 4,34 m mpy tasolle, josta alkaa sekoittunut savikerros. Savikerroksen paksuus on noin 10 cm ja sen alla on ohuet kerrokset laastia, nokista täyttömaata ja hiekkapitoista savea. Noin 4,10-4,00 m mpy tasolta alkaa noin 10 cm paksuinen hiekkakerros, jonka alla on jälleen sekoittunutta savea noin 10 cm hiekkaa noin 10 cm. Alin sekoittunut savikerros ulottuu noin 3,65-3,50 m mpy tasolle, jossa on ohut maatunut puutaso. Puutason alta alkaa harmaa savi. Luoteisosassa on kaivettu noin 3,22 m mpy syvyyteen.

Kuva 62. Kellarin K94:7 koillisseinän vieressä oleva kaakko-luodesuuntainen leikkaus. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 412.)

Porrashuoneen K94:8 kaakkoismuurin alapuolinen leikkaus

Tiililattiaa R39 kaakossa rajaavan tiili- ja kivimuurin alla oleva leikkaus 143 on lounas-koillissuuntainen ja piirretty kaakosta (kartta 143). Pitkän lounais-koillissuuntaisen profiilin leikkaavat lyhyemmät kaakko-luodesuuntaiset leikkaukset 140, 141 ja 67.

Tiilimuurauksen alla on muurin perustuskivet, jotka alkavat noin 5,99-5,90 m mpy tasolta ja jatkuvat 5,52-5,76 m mpy tasolle asti. Kivien väleissä on paikoittain laastia, mutta pääasiassa hiekkansekaista täyttömaata, jossa seassa tiilimurskaa, laastia ja nokimaata. Kerroksessa on paikoittain hiekka-, laasti- ja tiilimurskalinssejä sekä maatunutta puuta ja hiiltä. Koillisosassa 5,37-5,48 m mpy tasolla on noin 2,4 m matkalla maatunut puutaso, jonka alla on humuspitoista hiekkamaata. Hiekkamaan alla noin tasolla 5,39 m mpy alkaen on savikerros ja tämän alla noin 5,27 m mpy tasolta alkaa noin 6 cm paksuinen tumma humuskerros, jossa maatunutta puuta. Noin 5,30-5,19 m mpy tasolta alkaen on saven ja humuksen sekaista tummaa maata, jossa linsseinä palaneista kivistä syntynyttä oranssinruskeaa kivimurskaa ja savea.

Lounaisosassa täyttömaakerroksen alla noin 5,38-5,43 m mpy tasolla on tummaa kulttuurimaata, jonka seassa on maatunutta puuta. Kulttuurikerroksen paksuus on lounaisosassa noin 50 cm ja se ohenee kohti koillista ollen leikkauksen keskiosassa noin 16 cm. Koko leikkauksen pituudelta noin 5,06-4,83 m mpy tasolta alkaa ruskeaksi värjäätynyt savikerros, jonka paksuus on noin 4-14 cm ja sen alla noin 4,88-4,90 m mpy tasolta sininen savi. Muurin alusta on kaivettu noin 4,60 m mpy syvyyteen.

Kuva 63. Porrashuoneen K94:8 kaakkoismuurin alapuolinen leikkaus. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 233.)

Kivimuurin R9 ja porrashuoneen K94:8 koillismuurin alapuolinen leikkaus

Kivimuurin R9 sen jatkeena olevan porrashuoneen K94:8 koillismuurin alapuolinen leikkaus on dokumentoitu leikkaukseksi 125 (kartta 125). Seinälinja on kuoppien KU43, KU45, KU49, numeroimaton kuoppa ja KU116 kohdalla (koordinaatit: 4-8/e). Kuopat KU43, KU45, KU49 ja numeroimaton kuoppa ovat muurin R9 alla ja KU116 porrashuoneen K94:8 muurin alla.

Muurin R9 alimmat kivet ulottuvat noin 5,70-5,80 m mpy syvyyteen. Kivien alla on hiekkatäytemaa, jossa savea ja laastia. Kuopasta KU43 täyttömaan alla on noin 5,30 m mpy tasolla tummaa kulttuurimaata noin metrin matkalla. Kulttuurimaakerroksen paksuus on noin 26 cm. Maakerroksen sisällä on savilinsi. Kuopan KU45 kohdalta täytemaan alla noin 5,20 m mpy tasolta alkaa likaisen saven kerros. Sen kanssa samalla tasolla kuopan KU49 kohdalla on tiilimurskakerros, joka menne kuopassa KU45 savikerroksen alle. Tiilimurskakerros on paksuimmillaan kuopassa KU45, jossa se on noin 20 cm. Tiilimurska kerroksen alla on ohut noin 2-8 cm paksuinen kulttuurikerros, joka alkaa noin 5,00 m mpy tasolta.

Porrashuoneen muurin K94:8 vieressä numeroimattomassa kuopassa on ohuen täyttömaakerroksen alla likainen savikerros noin 5,34 m mpy tasolla. Savi nousee

porrashuoneen K94:8 koillismuurin kiviin asti ja rajoittuu muutenkin muurin kiviin. Savikerros ulottuu noin 5,16-4,60 m mpy tasolle. Saven alla on tiilimurskan ja tumman kulttuurimaan sekaista maata noin 4-46 cm paksuudella. Tiilimurskan ja tumman kulttuurimaan seassa on maatonutta puuta.

Koko dokumentoidun leikkauksen yhtenäinen likaisen saven kerros alkaa noin 4,96-5,02 m mpy tasolta ja ulottuu aina 4,90-4,94 m mpy tasolle. Tämän alla on jälleen ohut 4-8 cm paksuinen kulttuurimaakerros, jonka alla taas likainen savikerros. Kuopassa KU49 alimman kulttuurikerroksen katkaise kolme suurehkoa kiveä, jotka ovat likaisessa savikerroksessa. Likaisen saven alla noin tasolla 4,70-4,58 m mpy on ruskeaksi värjäätynyttä savea ja tämän alta noin 4,52-4,31 m mpy alkaa sininen savikerros.

Porrashuoneen K94:8 koillismuurin kiveys ulottuu 4,22 m mpy tasolle. Alimpien kivien alla on hiekkapitoista savea noin 22 cm paksuudelta ja hiekkakerroksen alla vielä kivi, joka on osittain sinisessä savessa. Alimman kiven alla sinisessä savessa on puu noin 3,60 m mpy tasolla. Koko leikkauksen alue on kaivettu noin 2,96 m mpy tasolle.

Kellari K94:9 luoteismuurin luoteispuolinen leikkaus

Leikkaus R67 sijaitsee kellarin K94:9 luoteismuurin vieressä, sen luoteispuolella. Leikkaus on noin 20 metriä porrasmuurista ja noin 12 metriä teräsponttiseinästä. Leikkaus on luodekaakko-suuntainen ja dokumentoitu noin 1,5 m matkalta (kartta 180).

Leikkaus rajautuu kaakossa kellarin K94:9 luoteismuuriin ja luoteessa paksuun täyttömaakerrokseen joka ulottuu noin 4,56 m mpy tasolta noin 3,74 m mpy tasolle. Täyttömaakerroksen leveys on noin 30 cm. Leikkauksen pinnalla on katukiveys R67 ja sen alla oleva ohut likaisen hiekan kerros noin 4,50 m mpy tasolla. Kerroksen paksuus on noin 2-4 cm. Kerroksen alla on keltainen hiekka, joka ulottuu noin 4,40-4,36 m mpy tasolle ja sen alla ohut maatonut puutaso. Puutaso alta alkaa likaantunut savikerros, jossa on tiilimurskaa ja noin 4,33 m mpy ja 4,25 m mpy tasolla maatonutta puuta. Alimman maatonneen puutaso alla on tumma kulttuurimaakerros, jonka paksuus on noin 14 cm. Leikkauksen keskikohdassa tumma kulttuurimaakerros ulottuu noin 20 cm leveydeltä noin 3,83 m mpy tasolle asti. Kulttuurikerroksen alla noin tasolta 4,14-4,10 m mpy on likainen savikerros, joka ulottuu leikkauksen pohjaan asti eli noin 3,70 m mpy tasolle.

Kellareiden K94:9 ja K94:12 luoteismuurin alla oleva leikkaus

Leikkaus 181 sijaitsee kellareiden K94:9 ja K94:12 luoteismuurin alla, noin 20,5 metriä porrasmuurista ja noin 12 metriä teräsponttiseinästä. Leikkaus on koillis-lounaisuuntainen ja dokumentoitu noin 1,70 m matkalta (kartta 181).

Leikkauksessa ylinnä on kellareiden K94:9 ja K94:12 luoteismuuri, jonka yläosa on noin 5,46 m mpy tasolla. Alimmat kivet ulottuvat noin 4,74-4,86 m mpy tasolle. Kivien välissä on täytemaata, jossa seassa tiilimurskaa ja laastia. Kiveyksen ja täytemaan alla on 16 cm paksuinen keltainen hiekkakerros ja sen alla noin 4,68 m mpy tasolta alkaa likainen sekoittunut savikerros, jossa seassa tiilimurskaa ja laastia. Leikkauksen koillisosassa sekoittuneen savikerroksen yläosassa on kaksi puuta, joista toinen on noin 4,64 m mpy ja toinen noin 4,52 m mpy tasolla. Savikerroksen alaosassa on noin 4,19-4,27 m mpy tasolla suuria kiviä rivissä. Kivet ulottuvat noin 3,90 m mpy tasolle. Osittain kivien alla on samaa likaantunutta hiekkaa kuin kivien päällä ja osittain niiden alla on keltaista hiekkaa. Leikkaus on kaivettu koillisosasta noin 3,71 m mpy tasolle ja lounaisosassa noin 3,60 m mpy tasolle.

Kellarin K94:10 pohjoisnurkan leikkaus

Leikkaus 128 sijaitsee kellarin K94:10 pohjoisnurkassa kellarin luoteismuurin koillispään molemmin puolin. Leikkaus on luode-kaakkosuuntainen ja piirretty koillisesta noin 4,80 m matkalta (kartta 128).

Leikkauksen keskellä noin 2,20 m kaakosta ja noin 1,20 m luoteesta on kellarin K94:10 luoteismuurin koillispää. Muurin kaakkoispuolella päällimmäisenä hiekkainen täytemaa, jossa on runsaasti tiilimurskaa, tiiliä ja laastia. Paikoittain täytemaassa on seassa laastilinssejä. Täytemaakerros ulottuu noin 3,44 m mpy tasolle, jossa on kellarin lattiakiveystä. Kiveyksen alla on muurin vieressä keltainen hiekka ja kaakossa paikoittain likaista savea. Noin tasolla 3,28 on paikoittain jopa 14 cm paksuinen nokimaaraita, jonka alla on noin 10 cm paksuudella likaista humuksen sekaista hiekkaa. Likaisessa savessa noin 3,06 m mpy tasolla on puuta. Sinisen saven kerros alkaa noin 2,84 m mpy tasolta. Sinisessä savessa on noin 2,80 m mpy ja noin 2,60 m mpy tasolla puuta. Alue on kaivettu muurin viereltä noin 2,50 m mpy tasolle ja kaakossa noin 2,80 m mpy tasolle.

Muurin luoteispuolella on päällimmäisenä paksu täyttömaakerros, jossa on hiekkaa ja seassa runsaasti tiilimurskaa ja laastia. Kerros ulottuu noin 4,34 – 3,50 m mpy tasolle laskien kohti

luodetta. Täyttömaakerroksen alla on likaista savea , joka ulottuu leikkauksen pohjaan asti. Täyttömaakerroksen ja likaisen saven rajakohdassa on muurin vieressä noin 4,40 m mpy tasolta noin 4,23 m mpy tasolle tummaa humuspitoista maata, jossa seassa maatonutta puuta ja noin tasolta 3,95 m mpy noin 3,60 m mpy tasolle savensekaista täytemaata. Likaisessa savessa on seassa humuspitoista maata, sekä hiekkaista täytemaata että sinistä savea linsseinä. Luoteessa likainen savikerros ulottuu noin 2,86 m mpy tasolle ja muurin vieressä noin 2,50 m mpy tasolle. Muurin alla on noin 2,54 m mpy leveä puu.

Porrashuoneen K94:11 etelänurkassa oleva leikkaus

Porrashuoneen K94:11 kaakkoisseinän ulkopuolella kellarin etelänurkassa on jätetty museoon esille maaleikkaus, joka on katukiveyksen R21 alla. Maapatsas jatkuu porrashuoneen sisälle, josta on piirretty kaakko-luodesuuntainen leikkaus 281 (kartta 281).

Päällimmäisenä leikkauksessa on kiveyksen R21 kivet ja sen alla ohut savi- ja hiekkamaakerros noin 6,12 m mpy tasolla. Hiekan alla on paksu täyttömaakerros, jossa seassa tiilimurskaa ja laastia. Täyttömaakerroksessa noin tasolla 5,80 m mpy ja 5,48 m mpy on noin 10-15 cm paksuiset laastikerrokset. Alimman laastikerroksen alla on ohut maatonut puutaso, jonka alla jälleen täyttömaata. Täyttömaakerros ulottuu kellarin lattiakiveykseen asti eli noin 4,27 m mpy tasolle.

Muurin R13 luoteispuolella oleva leikkaus

Leikkaus 12 sijaitsee muurin R13 luoteispuolella, porrasmuurista noin 13,5 metriä ja teräsponttiseinästä noin 10 m. Leikkaus on luode-kaakkosuuntainen ja se on dokumentoitu noin 1,5 m pituudelta muurista R13 alkaen (kartta 12).

Muurin vieressä on suuri kivi, joka on noin 6,78 m mpy tasolla. Kiven alla on 6 cm paksuinen hiekkakerros ja kiven ympärillä ja hiekkakerroksen alla on täyttömaakerros, jossa on tiilimurskaa ja hiekkaa. Noin 5,97 m mpy tasolta alkaa noin 4 cm paksuinen nokimaakerros, ja sen alla on 2-10 cm paksuinen laastikerros. Laastikerros ohenee luoteeseen. Laastikerroksen alla noin tasolla 5,90 m mpy on vaalea hiekka. Alimpana on kiveys R28, joka luoteessa on noin 5,83 m mpy tasolla, leikkauksen keskiosassa noin 5,67 m mpy tasolla ja kaakossa muurin vieressä noin 6,02 m mpy tasolla.

Kaivon R50 leikkaus

Kaivosta R50 on piirretty leikkaus koillisesta lounaaseen (kartta 70). Noin 60-80 cm kaivoa varten kaivetun kuopan ulkopuolella koillisessa on kaksi pystypaalu. Kaivosta uloimman paalun pinta on noin 5,00 m mpy tasolla tummassa kulttuurimaassa. Paalun pituus on noin 94 cm ja se ulottuu siniseen saveen asti noin 4,06 m mpy tasolle. Toisen paalun pinta on noin 4,84 m mpy tasolla humuksen sekaisessa savessa ja paalu ulottuu noin 4,22 m mpy tasolle siniseen saveen. Paalujen välissä on noin 8 cm.

Kaivoa varten kaivettu kuoppa ulottuu noin metrin verran leveämmälle kaivon reunakiveyksestä. Leikkausta on piirretty 3,5 m mpy tasoon asti, mutta kaivo ulottuu tätä syvemmälle noin 2,83 m mpy tasolle. Kaivoa varten kaivettua kuoppaa ympäröi sininen savi ja sen päällä oleva humusta sisältävä likaisen saven kerros. Kuopan reunustalla on osittain kellertäväksi värjäytynyttä sinistä savea noin 16-30 cm paksuudelta, jonka kaivon puoleisella reunalla on kiviä useammassa tasossa. Näiden kivien ja varsinaisten kaivoa reunustavien kivien välissä on hiekkaista täytemaata, jossa runsaasti tiilimurskaa ja suuria kiviä. Kaivon seinämä on tehty kylmämuurauksella kivistä. Päällimmäiset reunakivet ovat noin 4,79 m mpy tasolla.

Auran kylpylän pihakiveyksen alla oleva leikkaus

Auran kylpylän pihakiveyksen R28 alla ovat maakerrokset on dokumentoitu leikkaukseen 194, joka on noin 150 cm muurista R12 luoteeseen. Leikkaus on koillis-lounaissuuntainen ja piirretty luoteesta noin 6 m matkalta (kartta 194).

Leikkauksessa päällimmäisenä on kiveys R28, jonka pinta on noin 5,49-5,52 m mpy tasolla. Kivien alla on 16 cm paksuinen hiekkakerros, jonka alta alkaa noin 5,32 m mpy tasolta hiekkainen täyttömaakerros, jossa seassa tiilimurskaa ja laastia. Täyttömaakerros jatkuu koillisosassa noin 1,60 m matkalla noin 4,10 m mpy tasolle. Koillisosan alaosassa on paljon suuria kiviä ja tiilenpaloja.

Lounaisosasta noin neljä metriä koilliseen ulottuva nokinen täyttömaakerros alkaa noin 4,95-5,16 m mpy tasolta ja jatkuu noin 5,00-4,80 m mpy tasolle. Nokisen täyttömaakerroksen alla on leikkauksen keskiosassa noin 16 cm paksuinen hiekkakerros ja tämän alta noin tasolta 4,90-4,80 m mpy alkaa sekoittunut savikerros. Sekoittuneessa savikerroksessa noin 4,68-4,28 m mpy tasolla on hieno vaalea hiekkakerros ja sen alla ohut maatonut puukerros. Savikerros

jatkuu noin 4,16-3,80 m mpy tasolle, jossa on ohut maatonut puutaso ja tämän alla ruskeaksi värjäätynyt savikerros. Sinertävän harmaa savikerros alkaa noin 3,96-3,60 m mpy tasolta. Alue on kaivettu koillisosasta noin 4,08 m mpy tasolle, keskiosasta noin 3,71 m mpy tasolle ja lounaisosasta noin 2,90 m mpy tasolle.

Kuva 64. Kiveyksen R28 alla oleva leikkaus. (Kuva: Seilo Ristimäki, dia 6x6: 389.)

Luostarin Jokikadun kiveyksen alapuolinen leikkaus

Leikkaus 123 sijaitsee Luostarin Jokikadulla kellareihin K93 johtavan oviaukon lounaispuolella, ovenpielen tasalla. Leikkaus on luode-kaakkosuuntainen ja se on piirretty noin 80 cm pituudelta lounaasta (kartta 123).

Päällimmäisenä leikkauksessa on Luostarin Jokikadun kiveys R65. Kivet ovat noin 4,68-4,82 m mpy tasolla ja kiveyksen vesikourun pohja on noin 4,62 m mpy tasolla. Kivien alla on noin 10-14 cm hiekkakerros ja sen alla likaista savea, jossa on seassa hiekkaa ja tiilimurskaa. Noin 4,38 m mpy tasolta alkaa tummaa humusta ja hiiltä sisältävä savikerros. Kuoppa on kaivettu noin 4,20 m mpy tasolle.

Kiveyksen R88 ja puuarinan R89 alla olevat leikkaukset

Kiveyksen R88 ja puuarinan R89 alla olevat maakerrokset on dokumentoitu kahteen koillis-lounaissuuntaiseen leikkaukseen 213 ja 220. Leikkaus 213 on kuopasta KU168, joka sijaitsee

kellarin K94:7 itänurkassa ja leikkaus 220 kuopasta KU169, joka on kellarin pohjoisnurkassa.

Leikkaus 213 (kartta 213): Leikkaus rajautuu koillisessa kellarin K94:7 koilliseen. Päälimmäisenä on kiveyksen eli kellarin K94:7 lattiakiveyksen R88 kivet noin 2,42 m mpy tasolla. Kivien alla on hiekan sekainen savi, joka ulottuu noin 2,08 m mpy tasolle. Hiekan sekaisen saven alta alkaa harmaan sinertävä savi. Koillisestä noin 14 cm päässä on kaksi päällekkäistä hirttä, joista päälimmäisen pinta on noin 2,24 m mpy tasolla hiekan sekaisessa savikerroksessa ja alemman pinta on noin 1,78 m mpy tasolla. Kuoppa on kaivettu noin 1,53 m mpy tasolle.

Leikkaus 220: Leikkaus rajautuu koillisessa kellarin K94:7 koilliseen. Päälimmäisenä on kellarin lattiakiveystä R88, jonka kanssa samassa tasossa ja alla on hiekan sekainen maa eli noin 2,20 m mpy tasolla. Noin 2,00 m mpy tasolta alkaa humusmaata, jossa runsaasti seassa maatunutta savea. Noin tasolta 1,79 alkaa sinertävän harmaa savi. Leikkauksen koillisosassa osittain hiekan sekaisessa maassa ja osin maatuneessa puukerroksessa on hirsirakenteeseen R89 kuuluva päälimmäinen hirsi noin 2,09 m mpy tasolla. Alempi kaakkois-luodesuuntainen hirsi on noin 1,72 m mpy tasolla. Alimman hirren kanssa on salvottu koillis-lounaisuuntainen hirsi, joka ulottuu kellarin koilliseen alle. Kuoppa on kaivettu noin 1,44 m mpy syvyyteen.

Puurakenteen R73 leikkaus

Puurakenteen R73 kohdalla dokumentoitiin kuoppien KU124, KU138 ja KU132 lounais-koillisuuntainen leikkaus 154 (kartta 154). Kuoppien koordinaatit ovat 5/f-h. Kuoppien kohdalla on ollut kivirakenteen R9 luoteismuuri, joka on tässä vaiheessa jo purettu pois.

Muurin alla on täyttömaata ja tämän alla leikkauksen lounaisosassa 4,90-4,96 m mpy tasossa likaantunutta savea, jossa seassa maatunutta puuta. Kuopan KU132 puolivälistä kuopan KU138 puoliväliin täyttömaakerroksen alla on palaneen kiven ja saven sekaista maata noin 12 cm paksuudelta. Palaneen kiven ja saven sekaisen maan alla on likaantunutta savea. Puurakenteeseen R73 kuuluvat puut ovat noin 4,86 ja 4,74 m mpy tasolla osittain likaantuneessa savessa ja osittain sen alla olevassa ruskeassa savessa. Ruskea savikerros alkaa noin 4,88-4,82 m mpy tasolta. Alinna on siniharmaa savi noin 4,77-4,57 m mpy tasolla. Alue on kaivettu 4,50 m mpy tasolle.